

บทที่ 3

กระบวนการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action)

ของประเทศไทยและต่างประเทศ

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) เป็นกระบวนการพิจารณาทางแพ่งรูปแบบหนึ่ง ที่กำหนดให้บุคคลผู้เสียหายสามารถดำเนินคดีเพื่อประโยชน์ของตนเองและดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นที่ได้รับความเสียหายได้ โดยมีเงื่อนไขของการฟ้องคดีประการสำคัญคือบุคคลผู้ใช้สิทธิฟ้องคดีดำเนินคดีแบบกลุ่มดังกล่าวจะต้องเป็นผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายเช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่มภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน กล่าวคือ มีเหตุแห่งการฟ้องคดี (Cause of Action) ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยในบทที่ 3 จะได้กล่าวถึงการใช้สิทธิฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศไทยที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) และประเทศที่ใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ผู้มีสิทธิฟ้องคดีผู้บริโภครวมพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ผู้มีสิทธิฟ้องคดีแบบกลุ่มตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ถึงการให้สิทธิฟ้องคดีแบบกลุ่มแก่ผู้มีสิทธิฟ้องคดีผู้บริโภครวมตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคในบทที่ 4 ต่อไป

3.1 ผู้มีสิทธิฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ก่อนที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จะมีผลใช้บังคับ การฟ้องคดีผู้บริโภคต้องอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยเฉพาะวิธีพิจารณาคดีมโนสำเนาที่อยู่ในวิธีพิจารณาแบบวิสามัญ ซึ่งมีรูปแบบการฟ้องคดีที่ทำให้เกิดความสะดวก เป็นธรรม รวดเร็ว และประหยัดค่าใช้จ่ายสำหรับผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหาย จึงขอเสนอแนวคิดวิธีพิจารณาคดีมโนสำเนา และผู้มีสิทธิฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งตามลำดับ

3.1.1 การดำเนินคดีมโนสาเร่

ในอดีต ก่อนที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 จะมีผลบังคับใช้ การฟ้องคดีผู้บริโภคอาศัยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งควบคู่กัน โดยเฉพาะบทบัญญัติเรื่องวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ ซึ่งคำว่ามโนสาเร่ หมายถึง คดีเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือคดีเบ็ดเตล็ด¹ วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่เป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาวิสามัญ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ศาลดำเนินการไต่สวนและเข้าช่วยเหลือคู่ความซึ่งไม่มีความรู้ทางกฎหมายได้ เพื่อคดีได้เสร็จสิ้นไปโดยเร็วและประหยัดค่าใช้จ่ายของคู่ความ²

ตามมาตรา 189 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บัญญัติว่า

“มาตรา 189 คดีมโนสาเร่ คือ

(1) คดีที่มีคำขอให้ปลดปล่อยทุกข้ออ้างอันอาจคำนวณเป็นราคาสินค้าได้ไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

(2) คดีฟ้องขับไล่บุคคลใด ๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นฟ้องไม่เกินเดือนละสี่พันบาท หรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา”

มาตรา 3 แห่งพระราชกฤษฎีกากำหนดจำนวนเงินในคดีมโนสาเร่ พ.ศ. 2546 ได้กำหนดจำนวนเงินตามมาตรา 189 แห่งประมวลวิธีพิจารณาความแพ่งไว้ใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

“มาตรา 3 ให้กำหนดจำนวนเงินในคดีมโนสาเร่ตามมาตรา 189 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2534 ดังนี้

(1) คดีที่มีคำขอให้ปลดปล่อยทุกข้ออ้างอันอาจคำนวณเป็นราคาสินค้าได้ไม่เกินสามแสนบาท

(2) คดีฟ้องขับไล่บุคคลใด ๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละสามหมื่นบาท”

¹ จาก วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่และคดีไม่มีข้ออยู่ยาก (น. 18), โดย วรวิทย์ ฤทธิพิศ, 2535, กรุงเทพฯ: วิญญูชน. ลิขสิทธิ์ 2535 โดยสำนักพิมพ์วิญญูชน.

² เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 17) พ.ศ. 2542

เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่แล้วพบว่าเป็นไปตามหลักการ สะดวก รวดเร็ว และประหยัด³ ดังนี้

1. สะดวก การดำเนินคดีมโนสาเร่โจทก์สามารถฟ้องด้วยวาจาได้ตามมาตรา 191 จำเลยสามารถให้การด้วยวาจาได้ตามมาตรา 193 ศาลพิพากษาหรือมีคำสั่งด้วยวาจาได้โดยไม่ต้องเรียบเรียงคำพิพากษาเป็นหนังสือที่ต้องใช้เวลาพอสมควรตามมาตรา 194 สำหรับการอ้างอิงพยานหลักฐานคู่ความก็สามารถทำได้เพียงแถลงให้ศาลบันทึกไว้แทนการยื่นบัญชีระบุพยานตามมาตรา 193 ตี ในการเข้าเบิกความของพยาน ศาลยังเป็นผู้ซักถามพยานก่อนคู่ความ รวมถึงมีอำนาจซักถามพยานที่เกี่ยวข้องกับคดี และยังสามารถบันทึกคำเบิกความแต่โดยย่อเพื่อไม่ให้เสียเวลาในการบันทึกคำเบิกความของพยานตามมาตรา 193 จัดว่า

2. รวดเร็ว เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีแล้วศาลต้องนัดพิจารณาเพื่อไต่ถามคู่ความ มีโอกาสตกลงหรือประนีประนอมยอมความ โดยในวันนัดพิจารณาจะมีการไต่ถามคู่ความ ให้การ และสืบพยานในวันเดียวกันตามมาตรา 193 นอกจากนี้ การบันทึกคำเบิกความของพยานโดยย่อและการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งด้วยวาจาตามข้อ 1 ยังช่วยให้การดำเนินคดีมโนสาเร่เป็นไปด้วยความรวดเร็วอีกด้วย

3. ประหยัด คู่ความเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีเพียงเล็กน้อยกล่าวคือ ค่าขึ้นศาลชั้นต้นเท่ากับคดีที่มีคำขอให้ปลดปล่อยทุกข้ออันไม่อาจคำนวณเป็นราคาดังเรื่องละ 200 บาทตามมาตรา 190 จัดว่า โดยการพิจารณาคดีมโนสาเร่มีความรวดเร็วกว่าคดีแพ่งสามัญ คู่ความจึงไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการมาศาลหลายครั้ง และการโจทก์ยื่นฟ้องด้วยวาจาและจำเลยให้การด้วยวาจาได้ แม้ว่าจะไม่มีความรู้ทางกฎหมายก็ตาม จึงไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายเพื่อจ้างทนายความให้ดำเนินคดีแทน

3.1.1.1 ลักษณะของคดีมโนสาเร่⁴

1. ในคดีที่มีคำขอให้ปลดปล่อยทุกข้ออันอาจคำนวณเป็นราคาดังเรื่องละไม่เกินสามแสนบาทตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา คดีมโนสาเร่ประเภทนี้มีข้อพิจารณา ดังนี้

ก. คดีประเภทนี้เรียกว่าคดีมีทุนทรัพย์ เป็นคดีที่เรียกร้องเอาทรัพย์สินมาเป็นของโจทก์อย่างหนึ่ง หรือเป็นคดีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินหรือทรัพย์สินเรียกร้องที่เป็นหนี้เงินอันเป็นทุกส่วนของโจทก์ที่คำนวณเป็นราคาดังเรื่องละอย่างหนึ่ง กล่าวคือ ต้องเป็นคดีที่มีคำขอ

³ จาก คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วย วิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ และคดีไม่มีข้อยุ่งยาก (น. 4 – 5), โดย ไพโรจน์ วายุภาพ, 2547, พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ: จีระการพิมพ์. ลิขสิทธิ์ 2547 โดยหอจก.จีระการพิมพ์.

⁴ แหล่งเดิม.

อันใดที่หากศาลพิพากษาให้ตามคำขอนั้นแล้วจะมีผลให้โจทก์ได้ทรัพย์คืนมาเป็นของโจทก์หรือได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้น

ข. การคำนวณทุนทรัพย์ มาตรา 190⁵ กำหนดวิธีการคำนวณทุนทรัพย์ไว้ว่าให้คำนวณตามคำเรียกร้องของโจทก์ มิได้บัญญัติให้คำนวณตามคำขอของโจทก์ ดังนั้น จึงอาจคำนวณได้ทั้งจากคำขอที่ปรากฏอยู่ท้ายคำฟ้องและจากทรัพย์สินที่พิพาทในคดีที่โจทก์เรียกร้องด้วย มาตรา 190 กำหนดรายละเอียดของการคำนวณทุนทรัพย์ไว้เพียง 3 ประการ ได้แก่

1) การคิดดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมศาล ดอกผลดังกล่าวหมายถึงดอกผลนิติบัญญัติตามมาตรา 148 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่ ดอกเบี้ย ค่าเช่า ถ้าเรียกเอาตั้งแต่วันที่ขึ้นคำฟ้องจนถึงวันที่ขึ้นคำฟ้องเป็นเงินจำนวนเท่าใด ต้องคิดรวมด้วย ส่วนดอกเบี้ยหรือค่าเช่าที่เรียกตั้งแต่วันขึ้นฟ้องเป็นต้นไปเป็นเรื่องสิทธิที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มิได้ถึงกำหนดเกิดขึ้นในเวลาขึ้นคำฟ้อง มาตรา 190 (1) จึงมิให้นำมาคิดรวมด้วย

2) คำฟ้องอันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่มีหลายข้อหา การขึ้นฟ้องคดีแพ่งเรื่องหนึ่งโจทก์อาจนำข้อหาหลายข้อหาฟ้องรวมมาในคดีเดียวกันได้ หากมูลความแห่งคดีเกี่ยวข้องกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 5 ถ้าเป็นคดีอันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่มีหลายข้อหา มาตรา 190 (3) บังคับให้ต้องรวมจำนวนทุนทรัพย์เหล่านั้นเข้าด้วยกัน แม้แต่ละข้อหาจะมีทุนทรัพย์ไม่เกินสามแสนบาท จะแยกคิดทุนทรัพย์เป็นรายข้อหาไม่ได้ แต่ถ้ารวมกันแล้วเกินสามแสนบาทย่อมมิใช่คดีมโนสาร⁶

3) จำเลยหลายคน จำเลยหลายคนซึ่งถูกโจทก์ฟ้องรวมมาในคดีเดียวกัน ถ้าจำเลยดังกล่าวเป็นเจ้าของรวมหรือเป็นลูกหนี้ร่วมกัน หรือเป็นลูกหนี้ชั้นต้นกับผู้ค้าประกัน จำนวนทุนทรัพย์ที่เรียกร้องเป็นจำนวนเดียวกันอยู่แล้ว จึงไม่มีปัญหาว่าต้องแยกคิดทุนทรัพย์เป็นรายตัวจำเลยแต่ละคนหรือไม่ แต่ถ้าจำเลยแต่ละคนต้องรับผิดชอบมูลหนี้ที่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบขึ้นแยกจาก

⁵ มาตรา 190 จำนวนทุนทรัพย์หรือราคาอันพิพาทกันในคดีนั้น ให้คำนวณดังนี้

(1) จำนวนทุนทรัพย์หรือราคานั้นให้คำนวณตามคำเรียกร้องของโจทก์ ส่วนดอกผลอันมีถึงกำหนดเกิดขึ้นในเวลาขึ้นคำฟ้องหรือค่าธรรมเนียมศาลซึ่งอาจเป็นอุปกรณ์รวมอยู่ในคำเรียกร้อง ห้ามไม่ให้คำนวณรวมเข้าด้วย

(2) ในกรณีมีข้อสงสัยหรือมีข้อโต้แย้งจำนวนทุนทรัพย์หรือราคานั้น ให้ศาลกะประมาณตามที่เป็นอยู่ในเวลาขึ้นฟ้องคดี

(3) คดีอันเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่มีข้อหาหลายข้อ อันมีจำนวนทุนทรัพย์หรือราคาไม่เกินสี่หมื่นบาทหรือไม่เกินจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา ให้รวมจำนวนทุนทรัพย์หรือราคาเหล่านั้นเข้าด้วยกัน แต่ถ้าข้อหาเหล่านั้นจะต้องเรียกร้องเอาแก่จำเลยหลายคน ถึงแม้ว่าถ้ารวมความรับผิดชอบจำเลยหลายคนนั้นเข้าด้วยกันแล้วจะไม่เป็นคดีมโนสารก็ตาม ให้ถือเอาจำนวนที่เรียกร้องมาจากจำเลยคนหนึ่ง ๆ นั้น เป็นประมาณแก่การที่จะถือว่าคดีนั้นเป็นคดีมโนสารหรือไม่

กันได้ มาตรา 190 (3) ตอนท้ายให้ถือเอาจำนวนที่เรียกร้องเอาจากจำเลยแต่ละคนเป็นประมาณแก่ การที่จะถือว่าคดีนั้นเป็นคดีมีทุนทรัพย์หรือไม่โดยไม่นำมาคิดรวมกัน

ค. การตีราคาทุนทรัพย์ การเรียกร้องให้ชำระหนี้เป็นเงินนั้นเป็นทุนทรัพย์ในคดีอยู่ แล้วจึงไม่ต้องตีราคา แต่การเรียกร้องหรือพิพาทกันเกี่ยวกับทรัพย์สินอื่นที่มีใช้เงิน ซึ่งอาจเกิดข้อ สงสัยหรือมีข้อโต้แย้งเรื่องจำนวนทุนทรัพย์หรือราคาได้ ศาลจะมีอำนาจจะประมาณราคาตามที่ เป็นอยู่ในเวลาขึ้นฟ้องคดี

2. คดีฟ้องขับไล่บุคคลใด ๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ ในขณะที่ขึ้นฟ้องไม่เกินเดือนละสามหมื่นบาท ตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา มีข้อพิจารณา ดังนี้

ก. คดีฟ้องขับไล่บุคคลใด ๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์ ตามมาตรา 189 (2) มิได้จำกัด เฉพาะฟ้องผู้เช่าหรือผู้อาศัย แต่รวมถึงการฟ้องขับไล่บุคคลอื่น ๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์ด้วย หากคดีฟ้องขับไล่ดังกล่าวมีค่าเช่าอื่นที่มีทุนทรัพย์รวมมาด้วย เช่น ขอให้ชดเชยค่าเสียหาย หรือ ค่าเช่าคิดถึงวันฟ้อง เป็นต้น ถ้ามีจำนวนไม่เกินสามแสนบาท ยังถือว่าเป็นคดีมีทุนทรัพย์ เพราะไม่ขัด ต่อมาตรา 189 (1) และ (2) แต่ถ้ามีจำนวนเกินกว่าสามแสนบาท จะถือว่าเป็นคดีไม่มีทุนทรัพย์

ข. การคำนวณค่าเช่า ตามมาตรา 189 (2) เป็นกรณีฟ้องขับไล่ผู้เช่าอันเป็นการบังคับ ตามสัญญาเช่า ส่วนที่อาจให้เช่าได้นั้นเป็นกรณีการฟ้องขับไล่บุคคลอื่น เช่น ผู้อาศัย หรือผู้เข้ามา อยู่โดยละเมิด ซึ่งไม่ใช่สัญญาเช่าทรัพย์ที่จะคิดค่าเช่าได้ จึงต้องกะประมาณว่าอาจให้เช่าได้ในขณะ ขึ้นคำฟ้องไม่เกินเดือนละสามหมื่นบาท หรือไม่

ค. การตีราคาค่าเช่า ในการตีราคาค่าเช่าว่าจะให้เช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะขึ้นฟ้อง เดือนละเท่าไร อาจนำมาตรา 190 (2) ที่ใช้กับการตีราคาทุนทรัพย์หรือราคาสำหรับคดีมีทุนทรัพย์มา ใช้ได้โดยอนุโลม โดยศาลมีอำนาจจะประมาณตามที่เป็นอย่างอยู่ในเวลาขึ้นคำฟ้องได้

3.1.1.2 ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีมีทุนทรัพย์

คดีมีทุนทรัพย์ตามมาตรา 189 (1) เป็นคดีที่มีค่าขอให้ปลดปล่อยทุกข้ออันอาจคำนวณเป็น ราคาเงินได้หรือคดีมีทุนทรัพย์ไม่เกินสามแสนบาทตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา จึงเป็นคดีที่ อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวงและศาลชั้นต้นอื่นที่มีใช้ศาลแขวง ส่วนคดีมีทุนทรัพย์ ตามมาตรา 189 (2) เป็นคดีฟ้องขับไล่บุคคลใด ๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้ เช่าได้ในขณะขึ้นคำฟ้องไม่เกินเดือนละสามหมื่นบาทตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา เป็นคดี ไม่มีทุนทรัพย์ ไม่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวง แต่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษา ของศาลชั้นต้นอื่นที่มีใช้ศาลแขวง

สำหรับเขตศาลเป็นเรื่องของอำนาจรับคดีนั้นไว้พิจารณาพิพากษา คดีมีทุนทรัพย์ตามมาตรา 189 (1) ที่เกิดขึ้นในราชอาณาจักรเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์ ต้องขึ้นฟ้องต่อศาลแขวงหรือศาลอื่น

นอกจากศาลแขวงที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล แต่คดีมโนสาเร่ตามมาตรา 189 (2) ที่เกี่ยวข้องข้อหาหมิ่นประมาทแต่เพียงอย่างเดียว ต้องยื่นฟ้องต่อศาลแขวงหรือศาลอื่นที่มีใช้ศาลแขวงที่ข้อหาหมิ่นประมาทนั้นอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลดังกล่าวที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล⁶

3.1.1.3 การฟ้องคดีมโนสาเร่

การยื่นฟ้องคดีมโนสาเร่ มาตรา 191⁷ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดวิธียื่นฟ้องไว้ 2 วิธี⁸ คือ

1) โจทก์ยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือ ในกรณีนี้จะต้องเป็นไปตามมาตรา 172 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยคำฟ้องต้องแสดงโดยชัดแจ้งสภาพแห่งข้อหาของโจทก์และคำขอบังคับ ทั้งข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเช่นนั้น แต่หากคำฟ้องคดีมโนสาเร่นั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลก็มีอำนาจสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้ ถ้าศาลมีคำสั่งให้แก้ไขคำฟ้อง และโจทก์ไม่แก้ไขและเป็นเรื่องที่ไม่ได้ทำให้ฟ้องเคลือบคลุมศาลย่อมยกฟ้องได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องที่ทำให้เป็นฟ้องที่เคลือบคลุม ศาลจะยกฟ้องทันทีไม่ได้ แต่ต้องพิจารณาว่าจำเลยให้การต่อสู้ว่าฟ้องเคลือบคลุมหรือไม่ หากจำเลยให้การว่าฟ้องเคลือบคลุมจึงจะยกฟ้องได้ ถ้าจำเลยไม่ได้ให้การว่าฟ้องเคลือบคลุม ศาลก็ยกฟ้องไม่ได้

2) โจทก์มาแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อหน้าศาล วิธีการที่โจทก์มาแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อหน้าศาลหรือการฟ้องคดีด้วยวาจานั้น เป็นการอำนวยความสะดวกแก่โจทก์ และเป็นการประหยัด เนื่องจากโจทก์อาจไม่จำเป็นต้องจ้างทนายความ ดังนั้น เมื่อโจทก์เป็นผู้มาแถลงข้อหาด้วยวาจาจึงอยู่ในฐานะบุคคลผู้ยื่นคำฟ้องแล้วตามมาตรา 1 (11) และยังรวมไปถึงผู้ที่เป็นผู้แทนของบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลด้วยโดยโจทก์ไม่จำเป็นต้องมาศาลด้วยตนเอง ซึ่งการฟ้องด้วยวาจามีกฎกระทรวงฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2535) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477 ข้อ 1 กำหนดว่า เมื่อโจทก์แสดงความจำนงจะฟ้องคดีมโนสาเร่ด้วยวาจาต่อศาล ให้ศาลจัดให้เจ้าพนักงานศาลจดบันทึกรายละเอียดแห่งข้อหาลงในแบบพิมพ์ ม.1

⁶ แหล่งเดิม.

⁷ มาตรา 191 วิธีฟ้องคดีมโนสาเร่นั้น โจทก์อาจยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือหรือมาแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อหน้าศาลก็ได้
ในกรณีที่โจทก์ยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือ หากศาลเห็นว่าคำฟ้องดังกล่าว ไม่ถูกต้อง หรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้

ถ้าโจทก์มาแถลงข้อหาด้วยวาจา ดังกล่าวแล้ว ให้ศาลบันทึกการแถลงข้อหาเหล่านั้นไว้อ่านให้โจทก์ฟัง แล้วให้โจทก์ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

⁸ แหล่งเดิม.

แล้วอ่านให้โจทก์ฟัง เมื่อโจทก์รับรองว่าถูกต้องแล้ว ให้โจทก์ลงลายมือชื่อไว้ และดำเนินการต่อไปตามมาตรา 192 และมาตรา 193 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยโจทก์หลายคนอาจมาศาลพร้อมกันแล้วร่วมกันเป็นโจทก์ฟ้องด้วยวาจาได้ และอาจฟ้องจำเลยหลายคนด้วยวาจาในคำฟ้องเดียวกันก็ได้

3.1.1.4 ค่าขึ้นศาลคดีมโนสาร

มาตรา 190 จัดว่า แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กำหนดเรื่องค่าขึ้นศาลคดีมโนสารไว้ โดยโจทก์เสียค่าขึ้นศาลในศาลชั้นต้นเท่ากับคดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข์อันไม่อาจคำนวณเป็นราคาส่งได้เรื่องละ 200 บาท ตามที่กำหนดไว้ท้ายตาราง 1 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยไม่ต้องเสียตามจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทในอัตรา 2.50 บาทต่อทุก 100 บาท อย่างคดีมีทุนทรัพย์ทั่วไป เนื่องจากคดีมโนสารเป็นคดีเล็กน้อยที่กฎหมายต้องการให้คู่ความเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเพียงเล็กน้อยเพื่อมิให้เป็นภาระแก่คู่ความ แต่สำหรับค่าขึ้นศาลในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาไม่ได้กำหนดไว้แตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป⁹

3.1.1.5 การพิจารณาคดีมโนสาร

มาตรา 193¹⁰ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มุ่งหมายให้วิธีพิจารณาคดีมโนสารรวดเร็วขึ้น โดยบังคับให้ศาลนัดพิจารณาโดยเร็วและรวมกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ ที่จะทำให้อคดีเสร็จไป ได้แก่ การไต่ถาม การไต่ถาม การสืบพยานมาทำพร้อมกันในวันเดียวกันนัดครั้งแรกของคดีมโนสารจึงไม่ใช่นัดสืบพยานแต่เป็นวันนัดพิจารณา ในวันดังกล่าวจะสืบพยานด้วย โจทก์จึงต้องเตรียมพยานหลักฐานมาให้พร้อม ส่วนจำเลยก็ต้องเตรียมให้การ

⁹ แหล่งเดิม.

¹⁰ มาตรา 193 ในคดีมโนสารให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็วและออกหมายเรียกไปยังจำเลย ในหมายนั้นให้จดแจ้งประเด็นแห่งคดีและจำนวนทุนทรัพย์หรือราคาที่เรียกร้อง และข้อความว่าให้จำเลยมาศาลเพื่อไต่ถามให้การสืบพยานให้การ และสืบพยานในวันเดียวกัน และให้ศาลสั่งให้โจทก์มาศาลในวันนัดพิจารณานั้นด้วย

ในวันนัดพิจารณา เมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันแล้ว ให้ศาลไต่ถามให้การไต่ถามได้ตกลงกัน หรือประนีประนอมยอมความกันในข้อที่พิพาทนั้นก่อน

ถ้าคู่ความไม่อาจตกลงกันหรือไม่อาจประนีประนอมยอมความกันได้ และจำเลยยังไม่ได้อ่านคำให้การ ให้ศาลสอบถามคำให้การของจำเลย โดยจำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือ หรือจะให้การด้วยวาจาก็ได้ ในกรณียื่นคำให้การเป็นหนังสือให้นำมาตรา 191 บรรทัดสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม ในกรณีให้การด้วยวาจา ให้ศาลบันทึกคำให้การรวมทั้งเหตุแห่งการนั้นไว้ อ่านให้จำเลยฟัง แล้วให้จำเลยลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

ถ้าจำเลยไม่ให้การตามวรรคสาม ให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจมีคำสั่งไม่ยอมเลื่อนเวลาให้จำเลยยื่นคำให้การ โดยให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ และให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดโดยนำมาตรา 198 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลม แต่ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้สืบพยาน ก็ให้ศาลดำเนินการต่อไปตามมาตรา 193 ตี มาตรา 193 จัดว่า และมาตรา 193 เบนญ

และเตรียมพยาน ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่แตกต่างจากคดีสามัญ โดยศาลต้องกำหนดวันนัดพิจารณา โดยเร็วแต่ต้องให้จำเลยรู้ล่วงหน้าเพื่อให้มีเวลามาศาลได้ตามสมควร ถ้าศาลสั่งรับคำฟ้อง ในวันเดียวกับวันที่โจทก์ยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือหรือแถลงข้อหาด้วยวาจา ศาลจะกำหนดวันนัดพิจารณาไว้ในคำสั่งด้วยว่าจะนัดพิจารณาวັນใดและถือว่าโจทก์ทราบนัดแล้ว หากศาลสั่งรับคำฟ้อง ในวันอื่นและกำหนดวันนัดพิจารณาไว้ด้วย กรณีนี้ศาลจะต้องแจ้งวันนัดให้โจทก์ทราบ และทั้งสองกรณีจะต้องสั่งให้โจทก์มาศาลในวันนัดพิจารณา

ส่วนจำเลย ศาลจะต้องออกหมายเรียกไปยังจำเลย แต่ไม่ต้องส่งสำเนาคำฟ้องให้จำเลย อย่างคดีสามัญ ในหมายเรียกจะต้องจดแจ้งประเด็นแห่งคดี และจำนวนทุนทรัพย์หรือราคา ที่เรียกร้องและข้อความว่าให้จำเลยมาศาลเพื่อการไต่เถียงให้การ และสืบพยานในวันเดียวกัน ซึ่งแตกต่างจากคดีสามัญที่ศาลไม่ได้กำหนดวันนัดพิจารณาแต่จะสั่งให้ส่งสำเนาคำฟ้องให้จำเลย และออกหมายเรียกถึงจำเลยเพื่อให้ยื่นคำให้การต่อศาลภายใน 15 วัน ตามมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และในหมายเรียกไม่ต้องจดแจ้งประเด็นแห่งคดีและจำนวน ทุนทรัพย์หรือราคาที่เรียกร้องแต่อย่างใด¹¹

3.1.1.6 การสืบพยานในคดีมโนสาร

บทบัญญัติในคดีมโนสารมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีมโนสาร เป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว และประหยัด โดยมาตรา 193 ตรี¹² และมาตรา 193 จัตวา¹³ กำหนดให้เป็นหน้าที่ของศาลพิจารณาว่าควรกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานเข้าสืบก่อนหรือหลัง แต่ก่อนการสืบพยาน คู่ความจะต้องแสดงความจำนงว่าจะอ้างอิงพยานหลักฐานใดบ้างโดยศาลเป็นผู้สอบถามคู่ความหรือศาลสั่งให้ทำบัญชีระบุพยานยื่นต่อศาลภายในระยะเวลาที่เห็นสมควร และให้

¹¹ แหล่งเดิม.

¹² มาตรา 193 ตรี เมื่อศาลได้รับคำให้การของจำเลยตามมาตรา 193 วรรคสาม หรือศาลมีคำสั่งให้สืบพยานตาม มาตรา 193 วรรคสี่ หรือมาตรา 193 ทวิ วรรคสอง ให้ศาลดำเนินการพิจารณาคดีต่อไปโดยเร็ว และให้ศาลสอบถามคู่ความฝ่ายที่ จะต้องนำพยานเข้าสืบว่าประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใดแล้วบันทึกไว้ หรือสั่งให้คู่ความจัดทำบัญชีระบุพยานยื่นต่อศาล ภายในระยะเวลาตามที่เห็นสมควร โดยในกรณีที่มิใช่การพิจารณาคดีฝ่ายเดียว ศาลจะกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำ พยานหลักฐานมาสืบก่อนหรือหลังก็ได้

¹³ มาตรา 193 จัตวา ในคดีมโนสาร เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบ ได้เองตามที่เห็นสมควร

ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเอง ให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานก่อน เสร็จแล้วจึงให้ตัวความหรือทนายความซักถามเพิ่มเติมได้

ให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดี แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม

ในการบันทึกคำเบิกความพยาน เมื่อศาลเห็นสมควรจะบันทึกข้อความแต่โดยย่อก็ได้ แล้วให้พยานลงลายมือชื่อไว้

ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจึงต้องใช้ด้วยความระมัดระวังมิให้เป็นการให้เปรียบแก่คู่ความฝ่ายใด และยังให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับคดีได้แม้ว่าจะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้าง เพื่อช่วยให้คู่ความได้รับความเป็นธรรม¹⁴

3.1.2 ผู้มีอำนาจฟ้องคดีแพ่ง

ก่อนที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 จะใช้บังคับ การฟ้องคดีผู้บริโภครผู้ที่มีสิทธิฟ้องคดีจะต้องฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 โดยผู้ที่เสนอคำฟ้องต่อศาล หรือมีความจำเป็นต้องใช้สิทธิทางศาลจะต้องเป็นไปตามมาตรา 55 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่บัญญัติว่า “เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้”

การฟ้องคดีตามมาตรา 55 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. คู่ความจะต้องเป็นบุคคล¹⁵

คำว่า บุคคล หมายถึง บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ถ้าไม่มีสภาพบุคคลก็ไม่อาจเป็นคู่ความได้ ไม่ว่าในฐานะโจทก์ จำเลย หรือผู้ร้องสอด ซึ่งศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 495/2519¹⁶ ตัดสินไว้เป็นบรรทัดฐาน สำหรับบุคคลธรรมดาเมื่อเริ่มมีสภาพบุคคลก็สามารถเข้าเป็นคู่ความในคดีได้¹⁷ ส่วนจะความสามารถในการดำเนินคดีหรือไม่เป็นอีกส่วนหนึ่ง สำหรับนิติบุคคลจะมีขึ้นได้โดยอาศัยอำนาจแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือกฎหมายอื่น¹⁸ นิติบุคคลจึงแยกออกเป็น 2 ส่วน¹⁹ ได้แก่

¹⁴ แหล่งเดิม.

¹⁵ จาก คำอธิบายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร ทฤษฎี : ปฏิบัติ (น. 114), โดย วินัย หนูโต, 2551, กรุงเทพฯ : สุตรไพศาล, ลิขสิทธิ์ 2551 โดยสำนักพิมพ์สูตรไพศาล.

¹⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 495/2519 ผู้ที่จะเป็นคู่ความในคดีได้จะต้องเป็นบุคคล ซึ่งได้แก่บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล สำหรับคณะบุคคลเป็นเพียงกลุ่มบุคคลไม่ใช่บุคคลธรรมดา และนิติบุคคล จึงไม่อาจเป็นคู่ความในคดี

¹⁷ มาตรา 15 สภาพบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วหรือรอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย

ทารกในครรภ์มารดาก็สามารถมีสิทธิต่าง ๆ ได้ หากว่าภายหลังคลอดแล้วหรือรอดเป็นทารก

¹⁸ มาตรา 65 นิติบุคคลจะมีขึ้นได้ก็แต่ด้วยอาศัยอำนาจแห่งประมวลกฎหมายนี้ หรือกฎหมายอื่น

¹⁹ แหล่งเดิม.

1.1 นิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่ สมาคม มูลนิธิที่ได้รับ การรับรองแล้ว ห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด

1.2 นิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายอื่น ได้แก่ ส่วนราชการ กระทรวง ทบวง กรม มหาวิทยาลัย แต่การจะเป็นนิติบุคคลได้นั้นจะต้องมีกฎหมายรองรับให้เป็นนิติบุคคล ดังนั้น หน่วยงานของราชการหากไม่มีกฎหมายรองรับก็ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคล และไม่อาจเป็นคู่ความได้ นอกจากนี้ ยังมีบริษัทมหาชนจำกัดตามพระราชบัญญัติมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 และรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ ที่กฎหมายจัดตั้งกำหนดให้รัฐวิสาหกิจเหล่านั้นมีฐานะเป็นนิติบุคคล

2. ต้องมีการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่

การโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่จะต้องเป็นสิทธิหรือหน้าที่ที่มีกฎหมายรองรับ กฎหมาย ที่รองรับสิทธิหรือหน้าที่คือกฎหมายสารบัญญัติ โดยเฉพาะนิติบุคคลจะต้องมีกฎหมายรองรับ เท่านั้น หากไม่มีกฎหมายรองรับก็ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลและไม่อาจเป็นคู่ความหรือเสนอ คำฟ้องต่อศาลได้²⁰

การโต้แย้งสิทธิเป็นคดีมีข้อพิพาท (Contentious Case) หมายถึง กรณีที่บุคคลฝ่ายหนึ่ง อ้างสิทธิเหนือบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งบุคคลฝ่ายหลังปฏิเสธสิทธิของบุคคลฝ่ายแรก หรือมีจะนั้น ก็กล่าวอ้างสิทธิใหม่ของตนเอง การอ้างสิทธิหรือหน้าที่นี้ต้องเป็นสิทธิตามกฎหมายแพ่ง ซึ่งอาจ เป็นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือกฎหมายอื่นก็ได้ ที่จะถือว่าเป็นการโต้แย้งสิทธิได้นั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นการแย้งสิทธิชนิดใดชนิดหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นการขัดแย้งกันในประโยชน์ ตามกฎหมายที่คู่ความยืนยันว่ามีกฎหมายสารบัญญัติสนับสนุน และประโยชน์นั้นเองถือเป็นวัตถุ แห่งการฟ้องร้อง (The Object of Litigation (Prozessgegenstand)) ไม่จำเป็นต้องมีการโต้แย้งตัวทรัพย์สิน ที่เป็นวัตถุจับต้องได้เสียก่อนถึงจะเป็นการโต้แย้งสิทธิ²¹

²⁰ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 ตอน 1 (น. 414 - 415), โดย อุดม เพ็ญพุ่ม, 2552, พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, ลิขสิทธิ์ 2552 โดยสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่ง เนติบัณฑิตยสภา.

²¹ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ภาค 1 ถึงภาค 3) (น. 3), โดย จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, 2544, พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ลิขสิทธิ์ 2544 โดยสำนักพิมพ์วิญญูชน.

3.1.3 การเข้าเป็นคู่ความในคดีแพ่ง

เมื่อคู่ความได้ฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว อาจมีการขอดำเนินคดีในลักษณะต่าง ๆ ได้ ดังนี้

3.1.3.1 การขอรวมคดี

หากโจทก์มีมูลกรณีที่ฟ้องจำเลยหลายเรื่องด้วยกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่โจทก์อาจฟ้องจำเลยได้ในศาลเดียวกัน ก่อนฟ้องผู้เป็นโจทก์ควรจะต้องพิจารณาว่าจะรวมมูลกรณีเหล่านั้นเข้าในฟ้องคดีเดียวกันได้หรือไม่ หากเป็นเรื่องที่จะรวมกันในฟ้องเดียวกันได้แต่ไม่รวมโจทก์ก็จะเสียค่าธรรมเนียมในการฟ้องเป็นหลายคดีโดยใช่เหตุ และหากฟ้องไปแล้วศาลอาจรวมคดีพิจารณา โจทก์ก็จะเสียค่าธรรมเนียมในชั้นฟ้องเป็นสองคดีแทนที่จะเสียเพียงคดีเดียว แต่ถ้าเป็นเรื่องไม่ควรรวมแต่ไปรวมฟ้องเป็นคดีเดียวกัน ศาลอาจให้แยกได้ซึ่งจะทำให้เสียเวลาโดยไม่จำเป็น²²

ในการขอรวมคดียุั้นแบ่งได้ 3 ลักษณะ²³ ได้แก่

1. การขอรวมคดีที่มีเขตอำนาจศาลต่างกันตามมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งบัญญัติว่า

“มาตรา 8 ถ้าคดีสองเรื่องซึ่งมีประเด็นอย่างเดียวกัน หรือเกี่ยวเนื่องใกล้ชิดกัน อยู่ในระหว่างพิจารณาของศาลชั้นต้นที่มีเขตอำนาจสองศาลต่างกัน และศาลทั้งสองนั้นได้ยกคำร้องทั้งหลายที่ได้ยื่นต่อศาล ขอให้คดีทั้งสองได้พิจารณาพิพากษารวมในศาลเดียวกันนั้นเสีย ตรีบาใดที่ศาลใดศาลหนึ่งยังมิได้พิพากษาคดีนั้น ๆ คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะยื่นคำขอ โดยทำเป็นคำร้องต่ออธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ เพื่อขอให้มีคำสั่งให้ศาลใดศาลหนึ่งจำหน่ายคดี ซึ่งอยู่ในระหว่างพิจารณานั้นออกเสียจากสารบบความหรือให้โอนคดีไปยังอีกศาลหนึ่งก็ได้แล้วแต่กรณี

คำสั่งใด ๆ ของอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เช่นว่านี้ให้เป็นที่สุด”

เมื่อพิจารณามาตรา 8 แล้ว สรุปหลักเกณฑ์ได้ ดังนี้

1) คดีมีประเด็นอย่างเดียวกันหรือเกี่ยวเนื่องกันอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้นต่างศาลกัน แม้กฎหมายจะใช้คำว่าคดีสองเรื่องแต่ก็ไม่จำเป็นจะต้องเป็นเรื่องสองเรื่องเสมอไป อาจจะมีมากกว่าสองเรื่องและมากกว่าสองศาลก็ได้

2) คู่ความในคดีที่ค้างพิจารณาอยู่นั้นมีสิทธิที่จะขอรวมคดีได้ก่อนที่ศาลชั้นต้นจะมีคำพิพากษาคู่ความในคดีหนึ่งคดีใดได้

²² แหล่งเดิม.

²³ คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 ตอน 1 (น. 114-122). เล่มเดิม.

3) คู่ความขอโอนคดีไปรวมที่ศาลใดก็ได้ และศาลที่จะโอนไปรวมนั้นต้องถามศาลที่รับโอนก่อนว่าจะยินยอมรับโอนคดีจากศาลไปรวมกับคดีของศาลนั้นหรือไม่ ในทางปฏิบัติส่วนใหญ่จะยอมรับโอน ในกรณีที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งไม่อนุญาตให้โอน โจทก์หรือจำเลยอาจยื่นคำร้องขอให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์มีคำสั่งให้รวมคดีได้หรือโอนคดีไปรวมกันได้ คำสั่งของอธิบดีศาลอุทธรณ์เป็นที่สุด

4) ศาลที่รับโอนคดีจะมีอำนาจเหนือคดีที่รับโอนหรือไม่ ไม่ใช่สาระสำคัญเพราะเป็นเรื่องการรวมคดีจากศาลหนึ่งไปรวมกับอีกศาลหนึ่ง แม้จะเรียกว่าเป็นการโอนก็ตามแต่ไม่ใช่เรื่องการโอนตามมาตรา 6²⁴ เพราะเป็นการโอนไปรวมพิจารณากับอีกศาลหนึ่ง

2. การขอรวมคดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลหลายศาล ตามมาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งบัญญัติว่า

“มาตรา 28 ถ้ามีคดีหลายเรื่องค้างพิจารณาอยู่ในศาลเดียวกันหรือในศาลชั้นต้นสองศาลต่างกัน และคู่ความทั้งหมดหรือแต่บางฝ่ายเป็นคู่ความรายเดียวกัน กับทั้งการพิจารณาคดีเหล่านั้นถ้าได้รวมกันแล้วจะเป็นการสะดวก หากศาลนั้นหรือศาลหนึ่งศาลใดเหล่านั้นเห็นสมควรให้พิจารณาคดีรวมกัน หรือหากคู่ความทั้งหมดหรือแต่บางฝ่ายมีคำขอให้พิจารณาคดีรวมกัน โดยแถลงไว้ในคำให้การหรือทำเป็นคำร้องไม่ว่าในเวลาใด ๆ ก่อนมีคำพิพากษา เมื่อศาลได้ฟังคู่ความทุกฝ่ายแห่งคดีนั้น ๆ แล้ว ถ้าศาลเป็นที่พอใจว่าคดีเหล่านั้นเกี่ยวเนื่องกัน ก็ให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งให้พิจารณาคดีเหล่านั้นรวมกัน

ถ้าจะโอนคดีมาจากอีกศาลหนึ่ง หรือโอนคดีไปยังอีกศาลหนึ่งที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้น ศาลจะมีคำสั่งก่อนที่ได้รับความยินยอมของอีกศาลหนึ่งนั้นไม่ได้ แต่ถ้าศาลที่จะรับโอนคดีไม่ยินยอม ก็ให้ศาลที่จะโอนคดีนั้นส่งเรื่องให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ชี้ขาด คำสั่งของอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด”

การขอรวมคดีที่มีเขตอำนาจศาลซ้อนกันตามมาตรา 28 มีหลักเกณฑ์ดังนี้

1) มีคดีหลายเรื่องค้างพิจารณาในศาลชั้นต้นเดียวกันหรือต่างศาลกัน หมายความว่าศาลเดียวอาจจะมีคดีหลายเรื่องหรือหลายศาลมีคดีอยู่แต่ละศาล

²⁴ มาตรา 6 ก่อนยื่นคำให้การ จำเลยชอบที่จะยื่นคำร้องต่อศาลที่โจทก์ได้ยื่นคำฟ้องไว้ขอให้โอนคดีไปยังศาลอื่นที่มีเขตอำนาจได้ คำร้องนั้นจำเลยต้องแสดงเหตุที่ยกขึ้นอ้างอิงว่าการพิจารณาคดีต่อไปในศาลนั้นจะไม่สะดวก หรือจำเลยอาจไม่ได้รับความยุติธรรมเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตตามคำร้องนั้นก็ได้

ห้ามมิให้ศาลออกคำสั่งอนุญาตตามวรรคหนึ่ง เว้นแต่ศาลที่จะรับโอนคดีไปนั้นได้อินยอมเสียก่อน ถ้าศาลที่จะรับโอนคดีไม่ยินยอม ก็ให้ศาลที่จะโอนคดีนั้นส่งเรื่องให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ชี้ขาด คำสั่งของอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด

2) คติที่ค้างพิจารณาอยู่นั้น คู่ความทั้งหมดหรือแต่บางฝ่ายเป็นคู่ความรายเดียวกัน กล่าวคือ อาจเป็น โจทก์คนเดียวกันหรือจำเลยคนเดียวกัน หรือทั้ง โจทก์หรือทั้งจำเลยเป็นคนเดียวกัน หรือถ้ามีผู้ร้องสอศก็อาจจะมีผู้ร้องสอศคนเดียวกัน

3) คติที่ค้างพิจารณานั้นมีความเกี่ยวเนื่องกัน อาจเป็นข้อเท็จจริงที่จะต้องพิจารณาในปัญหาของแต่ละคดีนั้นเป็นข้อเท็จจริงเดียวกัน หรือความรับผิดชอบของคู่ความที่มีอยู่ในแต่ละศาล ในแต่ละคดีนั้นเกี่ยวเนื่องกันหรืออาจจะกล่าวได้ว่าเกี่ยวเนื่องกันในด้านข้ออ้างที่เป็นหลักแห่งข้อหา หรือเกี่ยวเนื่องกันในคำขอบังคับ หรือเกี่ยวเนื่องกันในข้อปฏิเสธข้อหาที่อยู่ในความหมายของคำว่า เกี่ยวเนื่อง

4) การนำคดีมารวมกันนั้นจะทำให้เกิดความสะดวกในการพิจารณา จะต้องพิจารณาถึงปัญหาที่ว่า จะไม่ทำให้แต่ละศาลพิจารณาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกันแตกต่างกันด้วย ซึ่งมุมมองเรื่องนี้ มี 2 ด้าน คือ มุมมองในด้านของศาล และมุมมองในด้านของคู่ความ ถ้าพิจารณาในความสะดวกของศาลก็จะมีเหตุผลอย่างหนึ่ง ถ้าพิจารณาในความสะดวกของคู่ความก็จะมีเหตุผลอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งสมควรต้องเอาความสะดวกของคู่ความเป็นหลักการเบื้องต้น ความสะดวกของศาลนั้นเป็นเหตุผลประกอบ

5) คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะขอให้มีการรวมพิจารณาหรือศาลเห็นสมควรจะให้มีการรวมพิจารณาก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเรื่องของคู่ความขอรวม เพราะศาลที่พิจารณาแต่ละคดีนั้นจะไม่ทราบว่ามีคดีที่เกี่ยวข้องกันอยู่ที่ศาลไหนบ้าง แม้ในศาลเดียวกันก็ไม่อาจจะทราบได้ เว้นแต่คู่ความเท่านั้นที่จะทราบ

6) การขอรวมของคู่ความอาจจะขอมาในชั้นที่ยื่นคำให้การหรือยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีนั้น ๆ ก่อนศาลมีคำพิพากษา ซึ่งศาลที่รับคำร้องจะต้องสอบถามคู่ความฝ่ายอื่นเสียก่อน

7) เมื่อศาลที่รับคำร้องขอรวมเห็นสมควรให้รวม ถ้าเป็นคดีศาลเดียวกันก็ส่งรวมพิจารณาได้เลย แต่ถ้าเป็นเรื่องต่างศาลกันแล้วศาลที่จะโอนไปรวมต้องสอบถามศาลที่จะรับโอนไปรวมเสียก่อน ถ้าศาลที่รับโอนไปรวมไม่ขัดข้องก็สั่งให้โอนไปรวมได้

8) ศาลที่จะรับโอนคดีไปรวมต้องเป็นศาลที่มีเขตอำนาจเหนือคดีที่โอนมาด้วย ถ้าไม่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้นจะรับโอนมาไม่ได้ ไม่เหมือนกับการโอนมารวมตามมาตรา 8 เพราะว่าการโอนมารวมตามมาตรา 8 เป็นเรื่องต่างเขตอำนาจกัน แต่การโอนตามมาตรานี้เป็นเรื่องแต่ละศาลมีเขตอำนาจเหนือคดีนั้น

9) ถ้าศาลที่รับโอนไปรวมไม่ยินยอม ศาลที่จะโอนไปรวมก็ต้องส่งเรื่องให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ชี้ขาดว่าจะให้โอนไปรวมหรือไม่ ไม่ว่าศาลชั้นต้นที่มีคดีค้างพิจารณาอยู่ใน

เขตอำนาจของศาลอุทธรณ์ภาคใดก็ต้องส่งเรื่องให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ คำสั่งของอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ถือเป็นที่สุด

ข้อแตกต่างระหว่างการรวมพิจารณาคดีตามมาตรา 8 และมาตรา 28 คือ

1) การขอรวมคดีตามมาตรา 8 ถือประเด็นของคดีเป็นสำคัญ คู่ความจะเกี่ยวข้องกันหรือไม่สำคัญ ส่วนการขอรวมมาตรา 28 ถือตัวคู่ความในแต่ละคดีว่าเป็นรายเดียวกันหรือไม่สำคัญ

2) ถ้าศาลที่จะสั่งให้โอนไปรวมไม่อนุญาตแล้ว ถ้าเป็นการขอรวมตามมาตรา 8 คู่ความที่ขอรวมยื่นคำร้องต่ออธิบดีศาลอุทธรณ์ได้ เพราะเป็นบทบัญญัติให้อำนาจไว้ตามมาตรา 8 แต่การขอรวมตามมาตรา 28 ถ้าศาลที่จะสั่งให้โอนไปรวมไม่อนุญาตแล้ว จะอุทธรณ์ต่อไปไม่ได้ เพราะเป็นคำสั่งระหว่างพิจารณา

3. การขอรวมคดีที่มีการอุทธรณ์ ตามมาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบัญญัติว่า

“มาตรา 9 ในกรณีดังกล่าวในมาตราก่อนนั้น ถ้าศาลใดศาลหนึ่งได้พิพากษาคดีแล้ว และได้มีการยื่นอุทธรณ์คัดค้านคำพิพากษานั้น คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์ ขอให้มีการสั่งให้ส่งการพิจารณาตัดสินอุทธรณ์นั้นไว้ก่อนจนกว่าอีกศาลหนึ่งจะได้พิพากษาคดีอีกเรื่องหนึ่งเสร็จแล้วก็ได้ และถ้าได้มีการอุทธรณ์คดีเรื่องหลังนั้นก็ให้ศาลอุทธรณ์รวมวินิจฉัยคดีทั้งสองนั้น โดยคำพิพากษาเดียวกัน ถ้าคดีเรื่องหลังนั้น ไม่มีอุทธรณ์ให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 146”

หลักเกณฑ์ของมาตรา 9 สรุปได้ดังนี้

- 1) คดีนี้มีประเด็นอย่างเดียวกันหรือเกี่ยวเนื่องใกล้ชิดกัน
- 2) คดีหนึ่งคดีใดศาลชั้นต้นพิพากษาแล้วมีการอุทธรณ์ ส่วนอีกคดีหนึ่งยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น
- 3) กรณีทั้งสองนั้น โจทก์หรือจำเลยอาจยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์ขอให้รอการพิจารณาคดีไว้จนกว่าอีกศาลหนึ่งจะมีคำพิพากษาคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณานั้น ถ้ามีการอุทธรณ์คดีหลังเช่นนี้ก็ขอให้ศาลอุทธรณ์พิพากษารวมกันในชั้นอุทธรณ์ได้ ในกรณีที่คดีหลังไม่มีการอุทธรณ์ หากผลของคำพิพากษาต่างกันก็ต้องบังคับตามมาตรา 146 คือบังคับตามคำพิพากษาของศาลที่สูงกว่า

ถ้าคู่ความยื่นคำร้องขอให้ศาลอุทธรณ์รอคดีไว้แต่ศาลอุทธรณ์ไม่รอคดี คู่ความจะใช้สิทธิฎีกาคำสั่งของศาลอุทธรณ์นั้นไม่ได้ เพราะถือว่าคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นคำสั่งระหว่างพิจารณาของศาลอุทธรณ์ ปัญหาคือถ้าทั้งสองคดีขึ้นมากู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์แล้วสามารถที่จะรวม

พิจารณากันได้ในชั้นอุทธรณ์ แต่มาตรา 9 นั้นบัญญัติขึ้นก่อนที่จะมีการจัดตั้งศาลอุทธรณ์ภาค เมื่อมีการจัดตั้งศาลอุทธรณ์ภาคและศาลอุทธรณ์มีหลายศาล คดีจึงอาจไม่ได้ขึ้นศาลอุทธรณ์ศาลชั้นเดียวแต่อาจจะขึ้นศาลอุทธรณ์ต่างกันได้ เมื่อมีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์ภาค พ.ศ. 2532 และศาลอุทธรณ์ภาคเปิดทำการแล้วก็อาจจะมีคดีที่เกี่ยวข้องขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์ต่างศาลกันได้ พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวจึงได้มีบทบัญญัติการรวมคดีในชั้นอุทธรณ์ เพราะฉะนั้นการขอรวมคดีในชั้นอุทธรณ์ตามบทบัญญัติในมาตรา 9 ต้องถือตามหลักที่บัญญัติไว้ในมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์ภาค พ.ศ. 2532 ดังนี้

“มาตรา 6 ถ้ามีคดีหลายเรื่องเกี่ยวเนื่องกันค้างพิจารณาอยู่ในศาลอุทธรณ์ศาลเดียวกันหรือต่างกัน คู่ความทั้งหมดหรือแต่บางฝ่ายเป็นคู่ความรายเดียวกันกับทั้งการพิจารณาคดีเหล่านั้น ถ้าได้รวมกันแล้วจะเป็นการสะดวก หากศาลนั้นหรือศาลใดศาลหนึ่งเหล่านั้นเห็นสมควรให้พิจารณาคดีรวมกัน หรือคู่ความทั้งหมดหรือแต่บางฝ่ายมีคำขอให้พิจารณาคดีรวมกันไม่ว่าใด ๆ ก่อนมีคำพิพากษาให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งให้พิจารณาคดีเหล่านั้นรวมกัน

ถ้าจะโอนคดีไปเพื่อรวมพิจารณากับคดีเรื่องอื่นในอีกศาลหนึ่ง ศาลจะมีคำสั่งก่อนได้รับความยินยอมของศาลที่จะรับโอนคดีนั้นไม่ได้ แต่ถ้าศาลที่จะรับโอนคดีไม่ยินยอมก็ให้ศาลที่โอนคดีส่งเรื่องให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ชี้ขาด คำสั่งของอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เป็นที่สุด”

หลักเกณฑ์ของการรวมคดีในชั้นอุทธรณ์เป็นเช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในศาลชั้นต้นตามมาตรา 28 แต่ถ้าศาลอุทธรณ์ไม่ว่าศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคไม่ยินยอมรับโอนมารวมคดีที่มีอยู่ในศาลนั้น ศาลอุทธรณ์นั้นก็ยังคงส่งเรื่องให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ชี้ขาด ถ้าหากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้นด้วยแต่มีความเห็นว่าไม่รับโอนจะต้องส่งเรื่องให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ชี้ขาดหรือไม่ ต้องพิจารณาว่าการที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เข้าไปเป็นคณะพิจารณาคดีนั้นเป็นอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม เป็นอำนาจในการพิจารณาคดี แต่อำนาจชี้ขาดตามบทบัญญัติในมาตรา 6 นี้เป็นอำนาจอีกส่วนหนึ่ง ดังนั้นแม้ว่าอธิบดีศาลอุทธรณ์จะเป็นคณะในการสั่งไม่รับโอนด้วยก็ตาม ก็ต้องส่งเรื่องให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ชี้ขาดตามมาตรา 6 เช่นกันเพราะเป็นอำนาจคนละส่วนกัน

3.1.3.2 การร้องสอด (Interpleading)

โดยปกติผู้ที่เป็คู่ความในคดีคือโจทก์และจำเลย อาจมีโจทก์ร่วมจำเลยร่วมแล้วแต่กรณีเนื่องจากโจทก์เป็นคนเขียนฟ้อง จะใส่ชื่อใครเป็นโจทก์ร่วมก็ได้ หรือจะฟ้องจำเลยก็คนก็ได้ ถ้าบุคคลเหล่านั้นมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี บางคดีมีโจทก์หลายคนแต่ผู้เขียนฟ้องจะฟ้องโจทก์เพียงคนเดียวก็ได้ เพราะไม่มีกฎหมายห้าม การฟ้องคดีเป็นสิทธิของโจทก์จะฟ้องหรือไม่ก็ได้ ผู้ที่ไม่ได้เป็นโจทก์ในคดีมาแต่เริ่มแรกอาจขอเข้ามาเป็นคู่ความในภายหลังก็ได้ มิใช่

ถูกตัดสิทธิมิให้เข้ามาในคดีเลย ผู้ขอเข้ามาเรียกว่าผู้ร้องสอดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 57 การร้องสอดเป็นการแก้ไขข้อขัดข้อง คือ บุคคลซึ่งควรจะเข้ามาในคดี แต่ไม่มีโอกาสเข้ามาในคดีอาจจะใช้มาตรา 57 ร้องสอดเข้ามาหรือบุคคลที่ควรจะเข้ามาในคดีแต่ไม่ยอมเข้ามาในคดี คู่ความในคดีนั้นอาจจะใช้มาตรา 57 ขอให้ศาลหมายเรียกเข้ามาในคดีได้ ซึ่งการร้องสอดกระทำได้โดยรวดเร็วกว่าการฟ้องเป็นคดีใหม่และเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่า เมื่อผู้ใดมีสิทธิจะร้องสอดได้ ศาลไม่ควรบังคับให้ผู้นั้นไปฟ้องเป็นคดีใหม่ เพราะบทบัญญัติว่าด้วยการอนุญาตให้ร้องสอดเข้ามาในคดีนั้นเป็นประโยชน์แก่คู่ความ ทำให้ผู้ร้องสอดได้มีโอกาสป้องกันสิทธิของตนได้ทันทั่วทั้งที่และเสียค่าใช้จ่ายน้อย หากไม่ยอมให้มีการร้องสอด ผู้นั้นจะต้องยื่นฟ้องใหม่ทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่าย และประการสำคัญคืออาจป้องกันสิทธิของตนไม่ได้ทันทั่วทั้งที่ ในการร้องสอดจึงต้องเป็นเรื่องคดีที่มีข้อพิพาทเท่านั้นจึงจะร้องสอดได้ กรณีการใช้สิทธิทางศาลเป็นคดีไม่มีข้อพิพาทจึงไม่น่าที่จะอนุญาตให้มีการร้องสอดได้ แต่ก็มีความเห็นว่า ถ้าเป็นการร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความร่วมตามมาตรา 57 (2) น่าจะทำได้ เพราะไม่มีกฎหมายห้ามและไม่เป็นการขัดต่อมาตรา 188²⁵ ส่วนการร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความฝ่ายที่สามตามมาตรา 57 (1) ในคดีไม่มีข้อพิพาท คำร้องสอดนั้นจะกลายเป็นคำร้องคัดค้านและเปลี่ยนคดีนั้นเป็นคดีมีข้อพิพาทไปโดยที่ผู้ร้องคัดค้านมีฐานะเป็นจำเลย²⁶ มาตรา 57 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บัญญัติไว้ดังนี้

²⁵ มาตรา 188 ในคดีที่ไม่มีข้อพิพาทให้ใช้ข้อบังคับต่อไปนี้

- (1) ให้เริ่มคดีโดยยื่นคำร้องขอต่อศาล
- (2) ศาลอาจเรียกพยานมาสืบได้เองตามที่เห็นจำเป็น และวินิจฉัยชี้ขาดตามที่เห็นสมควรและยุติธรรม
- (3) ทางแก้แห่งคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลนั้นให้ใช้ได้แต่โดยวิธีขึ้นอุทธรณ์หรือฎีกาเท่านั้น และให้อุทธรณ์

ฎีกาได้เฉพาะในสองกรณีต่อไปนี้

- (ก) ถ้าศาลได้ยกคำร้องขอของคู่ความฝ่ายที่เริ่มคดีเสียทั้งหมดหรือแต่บางส่วน หรือ
- (ข) ในเหตุที่มีได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการพิจารณาหรือพิพากษาหรือคำสั่ง
- (4) ถ้าบุคคลอื่นใดนอกจากคู่ความที่ได้ยื่นฟ้องคดีอื่นไม่มีข้อพิพาทได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับคดีโดยตรงหรือโดยอ้อม

ให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นคู่ความ และให้ดำเนินคดีไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยคดีอื่นที่มีข้อพิพาท แต่ในคดีที่ขึ้นคำร้องขอต่อศาล เพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คำอนุญาตที่ผู้แทนโดยชอบธรรมได้ปฏิเสธเสีย หรือให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถอนคืนคำอนุญาตนั้นได้ไว้แล้วแก่ผู้รู้ความสามารถนั้นให้ถือว่าเป็นคดีไม่มีข้อพิพาท แม้ถึงว่าผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้รู้ความสามารถนั้นจะได้มาศาล และแสดงข้อคัดค้านในการให้คำอนุญาตหรือถอนคืนคำอนุญาตเช่นนั้น

²⁶ คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ภาค 1 ถึงภาค 3) (น. 58). เล่มเดิม.

“มาตรา 57 บุคคลภายนอกซึ่งมิใช่คู่ความอาจเข้ามาเป็นคู่ความได้ด้วยการร้องขอ

(1) ด้วยความสมัครใจเองเพราะเห็นว่าเป็นการจำเป็นเพื่อยังให้ได้รับความรับรองคุ้มครอง หรือบังคับตามสิทธิของตนที่มีอยู่ โดยยื่นคำร้องขอต่อศาลที่คดีนั้นอยู่ในระหว่างการพิจารณา หรือเมื่อตนมีสิทธิเรียกร้องเกี่ยวเนื่องด้วยการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยยื่นคำร้องขอต่อศาลที่ออกหมายบังคับคดีนั้น

(2) ด้วยความสมัครใจเองเพราะตนมีส่วนได้เสียตามกฎหมายในผลแห่งคดีนั้น โดยยื่นคำร้องขอต่อศาลไม่ว่าเวลาใด ๆ ก่อนมีคำพิพากษา ขออนุญาตเข้าเป็นโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วม หรือเข้าแทนที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียทีเดียว โดยได้รับความยินยอมของคู่ความฝ่ายนั้นแล้วแต่ศาลจะได้อนุญาตให้เข้าแทนที่กันได้ก็ตาม คู่ความฝ่ายนั้นจำต้องผูกพันตน โดยคำพิพากษาของศาลทุกประการเสมือนหนึ่งว่ามีได้มีการเข้าแทนที่กันแล้ว

(3) ด้วยกฎหมายเรียกให้เข้ามาในคดี (ก) ตามคำขอของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทำเป็นคำร้องแสดงเหตุว่าตนอาจฟ้องหรือถูกคู่ความเช่นนั้นฟ้องตนได้ เพื่อการใช้สิทธิไล่เบี้ยหรือเพื่อใช้ค่าทดแทน ถ้าหากศาลพิจารณาให้คู่ความเช่นนั้นแพ้คดี หรือ (ข) โดยคำสั่งของศาลเมื่อศาลนั้นเห็นสมควร หรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีคำขอ ในกรณีที่กฎหมายบังคับให้บุคคลภายนอกเข้ามาในคดี หรือศาลเห็นจำเป็นที่จะเรียกบุคคลภายนอกเข้ามาในคดีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม แต่ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จะเรียกบุคคลภายนอกเข้ามาในคดีดังกล่าวแล้วให้เรียกด้วยวิธียื่นคำร้องเพื่อให้หมายเรียกพร้อมกับคำฟ้องหรือคำให้การ หรือในเวลาใด ๆ ต่อมาก่อนมีคำพิพากษาโดยได้รับอนุญาตจากศาล เมื่อศาลเป็นที่พอใจว่าคำร้องนั้นไม่อาจยื่นก่อนนั้นได้

การส่งหมายเรียกบุคคลภายนอกตามอนุมาตรานี้ต้องมีสำเนาคำขอ หรือคำสั่งของศาลแล้วแต่กรณี และคำฟ้องตั้งต้นคดีนั้นแนบไปด้วย

บทบัญญัติในประมวลกฎหมายนี้ไม่ได้ตัดสิทธิของเจ้าหนี้ ในอันที่จะใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้และที่จะเรียกลูกหนี้ให้เข้ามาในคดีดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์”

จากบทบัญญัติบุคคลภายนอกที่มีชื่อโจทก์หรือจำเลยในคดีแต่แรกอาจเข้าเป็นคู่ความในคดีได้ 3 กรณี ได้แก่

1. บุคคลภายนอกสมัครใจเข้าร้องขอเข้ามาเป็นคู่ความฝ่ายที่สาม ตามมาตรา 57 (1) ซึ่งอาจกระทำได้ 2 ระยะ คือ

ระยะแรก ร้องขอเข้าไปขณะที่คดียังอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลก่อนศาลมีคำพิพากษา เพื่อให้ได้รับความรับรองคุ้มครองสิทธิของตน

ระยะสอง ร้องขอในชั้นบังคับคดี คือระหว่างที่กำลังดำเนินการบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามคำบังคับของศาล เพื่อให้ได้รับการบังคับตามสิทธิของตนที่มีอยู่

โดยยื่นคำขอเป็นคำร้องต่อศาลในระหว่างที่คดีกำลังพิจารณาหรือในชั้นบังคับคดีต่อศาลที่ศาลออกหมายบังคับคดีนั้น เรื่องระยะเวลาในการร้องขอที่แบ่งเป็น 2 ระยะนี้ เป็นคนละเรื่องกัน มิใช่ว่าขอเข้าไปในคดีระยะแรกไม่ทันก็ไม่ใช่ ร้องขอเข้าไปในชั้นบังคับคดีหลังคำพิพากษาก็ได้ เพราะการร้องขอในระยะแรก หมายถึง ผู้ร้องถูกโต้แย้งสิทธิจึงต้องร้องขอเข้าไปในระหว่างพิจารณาเพื่อพิสูจน์หรือต่อสู้ตามสิทธิของตน ส่วนการร้องขอในระยะที่สองนั้นเป็นเรื่องผู้ร้องได้รับผลกระทบจากการบังคับคดี เพราะการบังคับคดีมีผลต่อเขามีเรื่องการโต้แย้งสิทธิต่อกัน และจะยื่นได้ระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้นเท่านั้นเท่านั้น จะไปขอเข้าเป็นผู้ร้องขอในระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาไม่ได้ โดยต้องชี้แจงเหตุผลและความจำเป็นที่ต้องร้องขอเพื่อให้ศาลพิจารณา จึงมิได้หมายความว่าศาลต้องอนุญาตให้เข้ามาได้ทุกกรณี เพราะการร้องขอมีจุดมุ่งหมายจะให้ข้อพิพาทต่าง ๆ ได้รับการพิจารณาพิพากษาให้เสร็จสิ้นไปทีเดียวเพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วและคดีไม่ค้างศาล ดังนั้น แม้เข้าหลักเกณฑ์ตามกฎหมาย แต่ถ้าจะทำให้คดีชักช้ายุ่งยากศาลย่อมมีอำนาจพิจารณาว่ามีเหตุสมควรอนุญาตหรือไม่ เช่น การร้องขอเข้ามาเมื่อสืบพยานโจทก์เสร็จไปแล้วและกำลังจะสืบพยานจำเลยก็อาจจะเสร็จ เช่นนี้ไม่สมควรรับคำร้องขอให้เกิดความยุ่งยากเพิ่มขึ้น หรือการร้องขอในกรณีการเข้ามาโดยสิทธิของตนเองต่างหาก มิใช่ร้องขอเข้ามาเป็นโจทก์หรือจำเลยร่วมซึ่งเป็นการอาศัยสิทธิคู่ความเดิมอย่างในกรณีมาตรา 57 (2) ดังนั้นในการอ้างเหตุผลว่าจะขอโดยอาศัยสิทธิใดต้องชัดเจน หากร้องขอเข้ามาคนละอนุมาตรา ศาลย่อมยกคำร้องได้

สำหรับการร้องขอเข้ามาในชั้นบังคับคดีนั้น เนื่องจากการบังคับคดีอาจกระทบถึงสิทธิของบุคคลภายนอก เช่นเจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์ของผู้แพ้คดีเพื่อบังคับคดี แต่มีผู้อ้างว่าทรัพย์สินที่ยึดเป็นของตนเอง จะต้องร้องขอต่อศาลให้ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดตามมาตรา 288²⁷ กลายเป็น

²⁷ มาตรา 288 ภาควิชาบังคับคดีแห่งมาตรา 55 ถ้าบุคคลใดกล่าวอ้างว่าจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานบังคับคดียึดไว้ ก่อนที่ได้เอาทรัพย์สินเช่นนั้นออกขายทอดตลาด หรือจำหน่ายโดยวิธีอื่น บุคคลนั้นอาจยื่นคำร้องขอต่อศาลที่ออกหมายบังคับคดีให้ปล่อยทรัพย์สินเช่นนั้น ในกรณีเช่นนี้ ให้ผู้กล่าวอ้างนั้นนำส่งสำเนาคำร้องขอแก่โจทก์หรือเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษา และจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษาและเจ้าพนักงานบังคับคดีโดยลำดับ เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้รับคำร้องขอเช่นนั้น ให้งดการขายทอดตลาดหรือจำหน่ายทรัพย์สินที่พิพาทนั้นไว้ในระหว่างรอคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาลดังที่บัญญัติไว้ต่อไป

เมื่อได้ยื่นคำร้องขอต่อศาลแล้ว ให้ศาลพิจารณาและชี้ขาดคดีนั้นเหมือนอย่างคดีธรรมดา เว้นแต่

(1) เมื่อเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้ยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องไม่ว่าในเวลาใด ๆ ก่อนวันกำหนดชี้สองสถานหรือก่อนวันสืบพยาน หากมีพยานหลักฐานเบื้องต้นแสดงว่าคำร้องขอนั้นไม่มีมูลและยื่นเข้ามาเพื่อประวิงให้ชักช้า ศาลมีอำนาจที่จะมีคำสั่งให้ผู้กล่าวอ้างวางเงินต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดไว้ในคำสั่งตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร เพื่อเป็นประกันการ

คดีมีข้อพิพาทในชั้นบังคับคดี ซึ่งอาจมีผู้ร้องสอดเข้ามาโดยอ้างว่า ทรัพย์สินที่ยึดไม่ใช่ของผู้ร้อง จัดทรัพย์สินแต่เป็นของคนได้²⁸

2. บุคคลภายนอกสมัครใจร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความร่วมมือ ตามมาตรา 57 (2) เป็นกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีส่วนได้เสียในผลแห่งคดี หมายความว่า ผู้ร้องสอดมีส่วนได้เสียในผลแห่งคดีระหว่างโจทก์จำเลยซึ่งพิพาทกัน หรืออีกนัยหนึ่งคำพิพากษาของศาลนั้นจะมีผลกระทบถึงตนด้วยการร้องสอดขอเข้ามาแทนคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องได้รับความยินยอมจากคู่ความฝ่ายนั้นเสียก่อน แม้ศาลจะอนุญาตให้เข้ามาได้ แต่คู่ความเดิมยังคงต้องผูกพันคำพิพากษาของศาลทุกประการเหมือนมิได้มีการเข้าแทนที่กันเลย การร้องสอดขอเข้ามาแทนที่ไม่เหมือนกับการร้องสอดขอเข้าเป็นคู่ความร่วมมือ เนื่องจากการร้องสอดขอเข้าเป็นคู่ความร่วมมือไม่ต้องขอความยินยอมจากฝ่ายที่ตนเข้าร่วม ถ้าตนมีส่วนได้ส่วนเสียจริงก็มีสิทธิร้องขอเข้าไปได้โดยไม่ต้องขอความยินยอม แต่การร้องขอเข้าไปแทนที่นั้นเป็นการตัดสิทธิการดำเนินคดีของคู่ความฝ่ายนั้นว่านับแต่นั้นไม่ต้องดำเนินคดีแล้ว เพราะผู้ร้องสอดขอเข้าแทนที่คู่ความฝ่ายนั้น ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงกำหนดให้ต้องถามคู่ความนั้นก่อนว่าจะยินยอมหรือไม่ ถ้าไม่ยินยอมก็ร้องขอเข้าแทนที่ไม่ได้ แม้จะมีส่วนได้เสียจริงก็ตาม²⁹

3. บุคคลภายนอกถูกศาลหมายเรียกให้เข้ามาในคดี แบ่งเป็น 2 กรณี³⁰ ได้แก่

1) คู่ความยื่นคำขอให้ศาลหมายเรียกเข้ามาในคดี โดยในคำขอต้องแสดงเหตุว่า ถ้าศาลพิพากษาให้ตนแพ้คดีแล้ว ตนอาจฟ้องบุคคลภายนอกเพื่อการใช้สิทธิไต่เบื้อ (Right of Recourse) ได้ เช่น ผู้ซื้อทรัพย์สินซึ่งถูกรอนสิทธิโดยบุคคลภายนอก ชอบที่จะขอให้ศาลเรียกผู้ขายเข้ามาเป็นโจทก์ร่วมฟ้องจำเลยร่วมกับผู้ซื้อได้

2) ศาลเรียกบุคคลภายนอกเข้ามาในคดีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือกฎหมายบังคับให้บุคคลภายนอกเข้ามาในคดี โดยการเรียกบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นคู่ความในคดี คู่ความผู้ขอจะต้องยื่นคำร้องต่อศาลพร้อมกับคำฟ้องหรือคำให้การ ถ้าไม่อาจยื่นคำร้องในเวลา

ชำระค่าสินไหมทดแทนแก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาสำหรับความเสียหายที่อาจได้รับ เนื่องจากเหตุเน้นซ้ำในการบังคับคดีอันเกิดแต่การยื่นคำร้องขอขึ้น ถ้าผู้กล่าวอ้างไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของศาล ให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ

(2) ถ้าทรัพย์สินที่พิพาทนั้นเป็นสังหาริมทรัพย์และมีพยานหลักฐานเบื้องต้นแสดงว่าคำร้องขอขึ้นไม่มีเหตุอันควรฟัง หรือถ้าปรากฏว่าทรัพย์สินที่ขิดนั้นเป็นสังหาริมทรัพย์ที่เก็บไว้นานไม่ได้ ศาลมีอำนาจที่จะมีคำสั่งให้เจ้าพนักงานบังคับคดีขายทอดตลาดหรือจำหน่ายทรัพย์สินเช่นว่านี้โดยไม่ชักช้า

คำสั่งขอของศาลตามวรรคสอง (1) และ (2) ให้เป็นที่ยุติ

²⁸ แหล่งเดิม.

²⁹ แหล่งเดิม.

³⁰ แหล่งเดิม.

ดังกล่าวได้ก็ให้ยื่นได้ในระหว่างพิจารณา แต่จะต้องแสดงผลให้เห็นที่พอใจของศาลว่าเหตุใดจึงไม่อาจยื่นคำร้องขอในครั้งแรกได้ ดังนั้น ในการยื่นคราวหลังนี้ต้องแสดงสองเหตุ คือ เหตุเพื่อคุ้มครองรักษาผลประโยชน์ของผู้ร้องและเหตุที่ยื่นคำร้องล่าช้า ถ้ามีแค่เหตุใดเหตุหนึ่งศาลจะตั้งยกคำร้อง ทั้งนี้ คำร้องขอให้หมายเรียกบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นผู้ร้องสอด มิใช่คำร้องที่อาจทำได้ฝ่ายเดียว ศาลต้องสอบถามคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งก่อน แต่ไม่ต้องสอบถามบุคคลภายนอกที่จะเรียกเข้ามาในคดีเพราะไม่ใช่คู่ความ เมื่อศาลได้สอบถามคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งแล้วหากเห็นว่ามีเหตุสมควรก็เรียกบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นผู้ร้องสอดได้ หรือศาลอาจจะสอบถามบุคคลภายนอกด้วยก็ได้ โดยกำหนดวันให้คัดค้าน ถ้าไม่คัดค้านก็นับพร้อมแล้วมีคำสั่งได้ ถ้าศาลสั่งอนุญาตก็ส่งหมายเรียกบุคคลภายนอกนั้นและส่งสำเนาคำขอหรือคำสั่งของศาลและคำฟ้องกับคำให้การแนบไปด้วยเพื่อให้บุคคลภายนอกได้ทราบรายละเอียด จะได้ดำเนินคดีของตนได้ ถ้าไม่ยอมเข้ามาในคดีก็ต้องคัดค้าน โดยศาลมีอำนาจสั่งไต่สวนพยานทั้งสองฝ่ายก่อนมีคำสั่งตามมาตรา 21 (4)³¹ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กรณีที่ศาลสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตคำขอของคู่ความให้เรียกบุคคลภายนอกเข้ามาในคดีเป็นคำสั่งระหว่างพิจารณา เพราะคำขอเช่นนี้ไม่มีคำคู่ความเช่นคำฟ้องหรือคำให้การแนบมาด้วย จึงมิใช่กรณีไม่รับคำคู่ความตามมาตรา 227, 228 (3) อุทธรณ์ทันทีไม่ได้ แต่กรณีบุคคลภายนอกมีคำขอเข้ามาเองเป็นคู่ความฝ่ายที่สามหรือร่วมกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องแสดงเหตุเข้ามาเป็นคู่ความ โดยมีคำร้องสอดของตนเองหรือขอถือเอาคำฟ้องหรือคำให้การในคดีเดิมเป็นคำฟ้องคำให้การของตน กรณีนี้เป็นคำคู่ความ ถ้าศาลสั่งไม่รับคำขอก็ย่อมเป็นการไม่รับคำคู่ความซึ่งสามารถอุทธรณ์ได้ทันที

³¹ มาตรา 21 เมื่อคู่ความฝ่ายใดเสนอคำขอหรือคำแถลงต่อศาล

...

(4) ถ้าประมวลกฎหมายนี้มีได้บัญญัติไว้ว่าศาลต้องออกคำสั่งอนุญาตตามคำขอที่ได้เสนอต่อศาลนั้นโดยไม่ต้อง

...

สำหรับผลของการยื่นคำร้องสอดเป็นไปตามมาตรา 58³² ดังนี้³³

1. ผู้ร้องสอดที่ได้เข้ามาเป็นคู่ความตามมาตรา 57 (1) และ (3) ซึ่งตามอนุมาตรา (1) เป็นการเข้ามาเป็นคู่ความฝ่ายที่สาม เป็นการตั้งสิทธิของตนโดยลำพัง ส่วนในอนุมาตรา (3) เป็นการร้องสอดโดยถูกบังคับให้เข้ามาในคดีไม่ได้สมัครใจเอง แม้จะต้องถูกบังคับเข้ามาเป็นคู่ความร่วมกับคู่ความเดิมก็ตาม ก็จะมีสิทธิและโอกาสในการดำเนินกระบวนการพิจารณาได้เต็มที่ที่ไม่เหมือนกับการร้องสอดเข้ามาโดยสมัครใจเป็นคู่ความร่วมตามอนุมาตรา (2) หรือเข้ามาแทนที่คู่ความเดิมที่คู่ความเดิมมีสิทธิเช่นใดคู่ความร่วมก็การใช้สิทธิได้เช่นนั้น และไม่มีสิทธิดีกว่าคู่ความเดิม

ด้วยเหตุนี้ มาตรา 58 วรรคหนึ่ง จึงให้สิทธิผู้ร้องสอดตามมาตรา 57 (1) และ (3) เสมือนหนึ่งได้ฟ้องหรือถูกฟ้องเป็นคดีใหม่ โดยให้มีสิทธิในการดำเนินคดีทุกอย่าง เช่น นำพยานหลักฐานมาแสดงใหม่ คัดค้านเอกสารที่ได้ยื่นไว้แล้ว ถามค้านพยานที่ได้สืบไปแล้ว คัดค้านพยานเอกสารที่ได้สืบไปแล้วก่อนที่จะตนได้ร้องสอด กล่าวคือ มีสิทธิขอให้ย้อนต้นใหม่ตลอดจนมีสิทธิอุทธรณ์ฎีกา คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นต้น คู่ความเดิมผู้คดีหรือยอมรับคำฟ้องหรือขาดนัดประการใดก็ไม่ตัดสิทธิผู้ร้องสอดที่จะต่อสู้คดี

2. การร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความร่วมตามมาตรา 57 (2) ผู้ร้องสอดไม่ได้ตั้งสิทธิของผู้ร้องสอดขึ้นมาเองตามลำพัง จึงต้องใช้สิทธิของคู่ความเดิมที่ตนเข้าร่วมตามมาตรา 58 วรรคสอง กล่าวคือ โจทก์เดิมหรือจำเลยเดิมได้ดำเนินคดีไปแล้วเพียงใด และจะมีสิทธิดำเนินคดีต่อไปได้

³² มาตรา 58 ผู้ร้องสอดที่ได้เข้าเป็นคู่ความตามอนุมาตรา (1) และ (3) แห่งมาตราก่อนนี้ มีสิทธิเสมือนหนึ่งว่าตนได้ฟ้องหรือถูกฟ้องเป็นคดีเรื่องใหม่ ซึ่งโดยเฉพาะผู้ร้องสอดอาจนำพยานหลักฐานใหม่มาแสดงคัดค้านเอกสารที่ได้ยื่นไว้ ถามค้านพยานที่ได้สืบมาแล้วและคัดค้านพยานหลักฐานที่ได้สืบไปแล้วก่อนที่จะตนได้ร้องสอด อาจอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลตามที่กฎหมายบัญญัติไว้และอาจได้รับหรือถูกบังคับให้ใช้ค่าฤชาธรรมเนียม

ห้ามมิให้ผู้ร้องสอดที่ได้เป็นคู่ความตามอนุมาตรา (2) แห่งมาตราก่อน ใช้สิทธิอย่างอื่นนอกจากสิทธิที่มีอยู่แก่คู่ความฝ่ายซึ่งตนเข้าเป็นโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วมในชั้นพิจารณาเมื่อตนร้องสอดและห้ามมิให้ใช้สิทธิเช่นว่านั้นในทางที่ขัดกับสิทธิของโจทก์หรือจำเลยเดิม และให้ผู้ร้องสอดเสียค่าฤชาธรรมเนียมอันเกิดแต่การที่ร้องสอด แต่ถ้าศาลได้อนุญาตให้เข้าแทนที่โจทก์หรือจำเลยเดิม ผู้ร้องสอดจึงมีฐานะเสมอด้วยคู่ความที่ตนเข้าแทน

เมื่อได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว ถ้ามีข้อเกี่ยวข้องกับคดีเป็นปัญหาจะต้องวินิจฉัยในระหว่างผู้ร้องสอดกับคู่ความฝ่ายที่ตนเข้าร่วมหรือที่ตนถูกหมายเรียกให้เข้าร่วม ผู้ร้องสอดย่อมต้องผูกพันตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น เว้นแต่ในกรณีต่อไปนี้

(1) เนื่องจากความประมาทเลินเล่อของคู่ความนั้นทำให้ผู้ร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความในคดีช้าเกินสมควรที่จะแสดงข้อเถียงอันเป็นสาระสำคัญได้ หรือ

(2) เมื่อคู่ความนั้นจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงมิได้ยกขึ้นซึ่งข้อเถียงในปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ ซึ่งผู้ร้องสอดมิได้รู้ว่ามีอยู่เช่นนั้น

³³ แหล่งเดิม.

อย่างไร ผู้ที่เข้าไปเป็นผู้ร้องสอดตามมาตรา 57 (2) มีสิทธิเพียงเข้าร่วมดำเนินคดีต่อไปตามสิทธิที่โจทก์เดิมหรือจำเลยเดิมมีอยู่เท่านั้น ไม่อาจขอดำเนินการยื่นต้นใหม่เช่นกรณีของผู้ร้องสอดตามมาตรา 51 (1) และ (3) ได้ เพราะคู่ความเดิมยังไม่พ้นจากคดีไปและยังต้องรับผิดชอบอยู่ และเป็นการร้องสอดเข้ามาด้วยความสมัครใจโดยทราบคืออยู่แล้วว่าตนมีสิทธิเพียงใดถ้าจะร้องขอเข้าไปในคดีจึงแตกต่างกับกรณีที่เข้ามาโดยไม่รู้ตัว

3. ผู้ร้องสอดต้องผูกพันตามคำพิพากษาเช่นเดียวกับคู่ความ เมื่อผู้ร้องสอดได้เข้ามาในคดีแล้วต้องถูกผูกพันโดยคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีที่ได้เข้าร้องสอดเป็นคู่ความ ศาลมีอำนาจพิจารณากำหนดความผูกพันของบุคคลทุกฝ่ายในคดีให้เสร็จไปพร้อมกันในคดีเดียวรวมถึงผู้ร้องสอดด้วย โดยไม่ถือว่าพิพากษาเกินคำขอของโจทก์ด้วยเหตุที่ไม่ได้ฟ้องผู้ร้องสอดไว้ด้วยซึ่งเป็นเรื่องปกติของการเข้าเป็นคู่ความในคดี คำพิพากษาย่อมต้องผูกพันคู่ความในคดีนั้นตามมาตรา 145³⁴ แต่เฉพาะในส่วนของการเป็นคู่ความร่วมหรือการเข้าแทนที่คู่ความเดิมตามมาตรา 57 (2) ซึ่งต้องถือตามสิทธิของคู่ความเดิมเท่าที่มีอยู่นั้น ในระหว่างผู้ร้องสอดกับคู่ความเดิม อาจมีข้อเสียเปรียบในผลแห่งคำพิพากษากันได้ มาตรา 58 วรรคสาม จึงบัญญัติเป็นข้อยกเว้นไว้ไม่ให้ผู้ร้องสอดต้องผูกพันในคำพิพากษา 2 กรณี คือ

1) เนื่องจากความประมาทเลินเล่อของคู่ความนั้น ทำให้ผู้ร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความในคดีช้าเกินสมควรที่จะแสดงข้อเถียงอันเป็นสาระสำคัญได้ หรือ

2) เมื่อคู่ความนั้นจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง มิได้ยกขึ้นใช้ซึ่งข้อเถียงในปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ ซึ่งผู้ร้องสอดมิได้รู้ว่ามีอยู่ เช่น เจ้าหนี้ฟ้องผู้ค้ำประกันให้ชำระหนี้แทนลูกหนี้ ผู้ค้ำประกันควรแจ้งให้ลูกหนี้ทราบตั้งแต่แรกแต่ไม่ได้แจ้ง เมื่อลูกหนี้ได้ชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ไปแล้วและทราบเรื่องจึงได้ร้องสอดเข้ามาในคดีแต่ไม่อาจยกข้อต่อสู้เรื่องชำระหนี้ได้ เมื่อศาลพิพากษาให้จำเลยทั้งสองชำระหนี้ให้โจทก์ ถ้าโจทก์เรียกให้ลูกหนี้ชำระ ลูกหนี้ก็ต้องชำระหนี้ตามคำพิพากษา แต่ถ้าผู้ค้ำประกันชำระหนี้ไปแล้วผู้ค้ำประกันจะอ้างว่าขอให้ลูกหนี้ชำระหนี้คืนแก่ตนตามผลแห่งคำพิพากษาว่าต้องผูกพันไม่ได้ ต้องห้ามตามมาตรา 57 วรรคสาม (1) หรือกรณีที่ผู้ถูกละเมิดฟ้องลูกจ้างให้รับผิดชอบในกรณีขับรถชนนายจ้างร้องขอเข้ามาเป็นจำเลยร่วม นายจ้างไม่ทราบว่าผู้เสียหายวิ่งตัดหน้ารถยนต์ที่ลูกจ้างขับ

³⁴ มาตรา 145 ภายใต้อำนาจของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกา และการพิจารณาใหม่ คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ให้ถือว่าผูกพันคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลที่พิพากษาหรือมีคำสั่ง จนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลง แก้ไข กลับ หรือคดีเสีย ถ้าหากมี

ลูกจ้างกังวลใจหรือประมาทเลินเล่อ ไม่ยกข้อเท็จจริงขึ้นอ้างต่อสู้ ศาลพิพากษาให้ลูกจ้างและนายจ้าง แพ้คดี นายจ้างต้องรับผิดชอบผู้ถูกละเมิด แต่ไม่ต้องรับผิดชอบต่อลูกจ้างของตน หรือกรณีผู้ซื้อที่ดิน ถูกบุคคลภายนอกฟ้องขับไล่ออกจากที่ดิน ผู้ซื้อได้ร้องต่อศาลขอให้เรียกผู้ขายเข้ามาเป็นจำเลยร่วม หลังจากผู้ซื้อได้ยื่นคำให้การแล้ว ผู้ซื้อทราบว่าตนเข้าไปในที่ดินของบุคคลภายนอกเพราะเข้าใจผิด ในเลขที่โฉนดและหลักหมุด แต่ก็ไม่ได้ยกข้อต่อสู้ขึ้นไว้ซึ่งผู้ขายก็ไม่ทราบ ดังนี้ เมื่อศาลพิพากษาให้ จำเลยทั้งสองแพ้คดีให้ใช้ค่าเสียหายแก่บุคคลภายนอก ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในผลแห่งคำพิพากษาต่อผู้ซื้อ

ผู้ร้องสอไม่ต้องผูกพันตามคำพิพากษานี้ หมายถึง ในระหว่างผู้ร้องสอกับคู่ความเดิม ฝ่ายที่ตนเข้าไปร่วม ไม่เกี่ยวกับโจทก์ หากศาลพิพากษาให้ผู้ร้องสอชำระหนี้แก่โจทก์ ผู้ร้องสอ ต้องผูกพันตามคำพิพากษานี้เพราะเป็นคู่ความคนหนึ่งตามมาตรา 145 เพียงแต่ผู้ร้องสอจะเรียกให้ คู่ความเดิมที่ตนเข้าไปร่วมรับผิดชอบจำนวนเพราะผู้ร้องสอไม่ควรต้องเสียเงินเลยเนื่องจากคดีนั้น ศาลสมควรจะยกฟ้องถ้ายกข้อเท็จจริงต่อสู้

3.1.3.3 การเป็นคู่ความร่วม (Co-Parties)

การเป็นคู่ความร่วมปรากฏอยู่ในมาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งบัญญัติว่า

“มาตรา 59 บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปอาจเป็นคู่ความในคดีเดียวกันได้โดยเป็นโจทก์ร่วม หรือจำเลยร่วม ถ้าหากปรากฏว่าบุคคลเหล่านั้นมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี แต่ห้าม มิให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้นแทนซึ่งกันและกัน เว้นแต่มูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยก จากกันมิได้ หรือได้มีกฎหมายบัญญัติไว้ดังนั้นโดยชัดแจ้ง ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้น แทนซึ่งกันและกันเพียงเท่าที่จะกล่าวต่อไปนี้

(1) บรรดากระบวนการพิจารณาซึ่งได้ทำโดยหรือทำต่อคู่ความร่วมคนหนึ่งนั้น ให้ถือว่าได้ ทำโดยหรือทำต่อคู่ความร่วมคนอื่น ๆ ด้วย เว้นแต่กระบวนการพิจารณาที่คู่ความร่วมคนหนึ่งกระทำไป เป็นที่เสื่อมเสียแก่คู่ความร่วมคนอื่น ๆ

(2) การเลื่อนคดีหรือการงดพิจารณาคดี ซึ่งเกี่ยวกับคู่ความร่วมคนหนึ่งนั้น ให้ใช้ถึง คู่ความร่วมคนอื่น ๆ ด้วย”

การเป็นคู่ความร่วม คือ การที่มีบุคคลหลายคนร่วมเป็นคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น เป็นโจทก์ร่วมกันหลายคน หรือเป็นจำเลยร่วมกันหลายคน ซึ่งการที่บุคคลหลายคนเข้าเป็นคู่ความ ร่วมกันไม่ว่าโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วมสามารถเป็นคู่ความร่วมกันมาตั้งแต่เริ่มคดีหรือด้วยการ ร้องสอเข้ามาเป็นคู่ความภายหลัง ผู้ที่จะเป็นโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วมจะต้องปรากฏว่าบุคคล เหล่านั้นมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี โดยต้องมีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันในมูลเหตุ อันเป็นรากฐานแห่งคดีนั้น เช่น เจ้าหนี้ร่วมหรือลูกหนี้ร่วม หรือมีมารับผิดชอบต่อ

ผลประโยชน์เกี่ยวเนื่องกัน ได้แก่ ลูกหนี้กับผู้ค้าประกัน ตัวการกับตัวแทน ผู้ร่วมกันทำละเมิด ผู้ทำละเมิดกับบุคคลที่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย³⁵

เมื่อกฎหมายไม่ได้จำกัดว่าคู่ความมิได้เพียงคนเดียว โจทก์และจำเลยจึงมีกี่คนก็ได้ เนื่องจากบางกรณีอาจมีผู้ถูกโต้แย้งสิทธิหลายคน เช่น ที่ดินแปลงหนึ่งมีเจ้าของหลายคน เมื่อมีผู้บุกรุกที่ดินแปลงนั้นเจ้าของทั้งหมดถูกโต้แย้งสิทธิอาจร่วมกันเป็นโจทก์ฟ้องผู้บุกรุกที่ดินได้ เรียกว่า โจทก์ร่วม ถ้ามีผู้บุกรุกหลายคนก็อาจเป็นจำเลยร่วมแต่ต้องเป็นผู้มีผลประโยชน์ร่วมกัน ในมูลความแห่งคดีนั้น (Subject-Matter of The Case) ซึ่งหมายความว่าต้องมีส่วนได้เสียร่วมกัน ในมูลเหตุแห่งคดีนั้น แต่คำว่าโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วมมีความหมายเฉพาะตัวเท่านั้น มิได้หมายความว่าผู้มีสิทธิทำการแทนตัวความ เช่น ผู้ที่ตัวความมอบอำนาจให้ฟ้องคดี หรือผู้ที่เข้าดำเนินคดีแทนนิติบุคคลหรือในฐานะทนายความ แม้มาตรา 1 (11) จะให้ถือว่าบุคคลเหล่านี้เป็นคู่ความด้วยก็ตาม แต่ที่ให้ถือเช่นนั้นก็เพื่อประโยชน์แห่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาเท่านั้น แต่ไม่ใช่ตัวความที่แท้จริง เพียงแต่รับมอบอำนาจอีกทีหนึ่งจึงเป็นคู่ความร่วมไม่ได้ ทั้งนี้ผลประโยชน์ร่วมกันต้องเป็นผลประโยชน์โดยตรง ดังนั้นบุตรจะฟ้องร่วมกับบิดาในหนี้สินของบิดาไม่ได้ แม้ว่าบุตรจะมีผู้มีส่วนได้เสียได้รับมรดกบิดาในอนาคตก็ตาม นอกจากจะต้องมีผลประโยชน์ร่วมกันแล้วจะต้องมีมูลความแห่งคดีเดียวกันด้วย ถ้าลูกหนี้ทำการยกย้ายทรัพย์สินเพื่อโกงเจ้าหนี้ เจ้าหนี้ทั้งหลายมีผลประโยชน์ร่วมกันอาจสูญเสียทรัพย์สินที่จะมาบังคับชำระหนี้ แต่จะเป็นโจทก์ร่วมกันไม่ได้เพราะเป็นเจ้าหนี้ในหนี้คนละอย่างกัน³⁶

ส่วนมูลความแห่งคดีเกี่ยวข้องกันรวมถึงกรณีที่มีความรับผิดชอบหรือสิทธิหน้าที่เกี่ยวข้องกัน ตามมาตรา 57 ด้วย ซึ่งอาจเป็นคู่ความร่วมกันได้เช่นกัน ดังนั้น เหตุที่เกิดการฟ้องร้องร่วมกัน หรือสิทธิเกี่ยวข้องกัน ก็เป็นคู่ความร่วมกัน กล่าวคือการเป็นคู่ความร่วมกันตามมาตรา 59 นี้ ใช้ในความหมายที่กว้างกว่ามาตรา 57 โดยมาตรา 57 พิจารณาเฉพาะในส่วนสิทธิเท่านั้นที่เกี่ยวข้องกัน ส่วนมาตรา 59 ไม่ใช่บทบังคับผู้ที่ต้องใช้สิทธิฟ้องคดีหรือต่อสู้คดี แต่กฎหมายให้โอกาสที่จะใช้สิทธิร่วมกันมาในคดีเดียวได้เท่านั้น หากบุคคลหลายคนใช้สิทธิที่จะฟ้องร่วมกันเป็นคู่ความร่วมกันแล้วศาลจะใช้ดุลพินิจสั่งให้แยกฟ้องเป็นคนละคดีไม่ได้ เว้นแต่ข้ออ้างที่ใช้สิทธิเป็นคู่ความร่วมกันนั้น

³⁵ จาก หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1 (น. 54 – 55), โดย ปรีชญูญา จิตรกรการนทีกิจ, 2553, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: วิญญูชน. ลิขสิทธิ์ 2553 โดยสำนักพิมพ์วิญญูชน.

³⁶ คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ภาค 1 ถึงภาค 3) (น. 51 - 52). เล่มเดิม.

ไม่มีข้อเท็จจริงตามคำฟ้องว่าจะมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดี กรณีนี้ศาลก็มีสิทธิสั่งให้ดำเนินคดีแยกเป็นคดีต่างหากได้³⁷

ในการเข้าเป็นคู่ความร่วมมือกันนั้น คู่ความคนใดคนหนึ่งดำเนินกระบวนการพิจารณาอะไร ถือว่าเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคนนั้น ไม่ถือว่าทำแทนคนอื่น เช่น โจทก์ฟ้องจำเลยที่ 1 จำเลยที่ 2 จำเลยที่ 1 ยื่นคำให้การ จำเลยที่ 2 ไม่ยื่นคำให้การ ไม่ถือว่าจำเลยที่ 1 ให้การแทนจำเลยที่ 2 ด้วย แต่มีข้อยกเว้น 2 ประการ ที่ให้มีผลถึงกันได้ คือ³⁸

1. มูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกจากกันไม่ได้

ตามมาตรา 59 ตอนต้น การเป็นคู่ความร่วมมือกันได้เฉพาะมีผลประโยชน์ร่วมกันในมูลความแห่งคดีเท่านั้น แต่จะถือว่าเป็นการทำแทนกันแต่เฉพาะกรณีที่มูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกไม่ได้เท่านั้น ซึ่งการเป็นคู่ความร่วมมือจะมี 2 ลักษณะ ได้แก่ สิทธิของแต่ละคนแยกต่างหากจากกัน เพียงแต่มาเป็นคู่ความร่วมมือเพราะมีความเกี่ยวข้องกันในเรื่องการดำเนินคดี เช่น เกิดเหตุในคราวเดียวกันหรือมีข้อพิพาทเกี่ยวกับทรัพย์สินอันเดียวกันแต่ไม่ใช่หนี้ร่วม การดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความแต่ละคนถือเป็นอิสระแยกต่างหากจากกัน อีกลักษณะหนึ่งคือ ในกรณีที่มูลความแห่งคดีเป็นการชำระหนี้ที่แบ่งแยกจากกันไม่ได้ ถ้อยคำที่กฎหมายใช้ในมาตรา 59 ว่าการชำระหนี้ซึ่งแบ่งแยกกันไม่ได้ โดยมาตรา 59 จะไปเกี่ยวข้องกับมาตรา 245³⁹ ที่ใช้คำว่าชำระหนี้อันไม่อาจแบ่งแยกได้ และเกี่ยวข้องกับมาตรา 301⁴⁰ ที่ใช้คำว่าหนี้อันแบ่งกันชำระมิได้ ทั้งสามคำน่าจะมีความหมายอย่างเดียวกัน หมายถึงการเป็นลูกหนี้ร่วมหรือเจ้าหนี้ร่วม ได้แก่กรณีลูกหนี้หลายคนที่จะต้องรับผิดชอบเจ้าหนี้ในหนี้อันเดียวกันโดยรับผิดชอบจำนวนหรือบางส่วน ไม่อาจแบ่งแยกความรับผิดชอบเจ้าหนี้ได้หรือวัตถุแห่งหนี้ไม่อาจแบ่งแยกได้ และการจะแทนกันตามมาตรา 59 ทำได้เฉพาะกรณีที่หนี้เป็นลูกหนี้ร่วมกันเท่านั้น แต่ความหมายของมาตรา 59 อาจมีความหมายกว้างกว่าคำว่าลูกหนี้ร่วมก็ได้ กล่าวคือ คำว่าลูกหนี้ร่วม หมายความว่าลูกหนี้

³⁷ คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 ตอน 1 (น. 588 – 589). เล่มเดิม.

³⁸ แหล่งเดิม.

³⁹ มาตรา 245 คำพิพากษาหรือคำสั่งชั้นอุทธรณ์ให้มีผลเฉพาะระหว่างคู่ความชั้นอุทธรณ์ เว้นแต่ในกรณีต่อไปนี้

(1) ถ้าคำพิพากษาหรือคำสั่งที่อุทธรณ์นั้นเกี่ยวกับการชำระหนี้อันไม่อาจแบ่งแยกได้ และคู่ความแต่ฝ่ายฝ่ายเป็นผู้ทูลขอซึ่งทำให้คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นมีผลเป็นที่ยุติระหว่างคู่ความอื่น ๆ ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าควรกลับคำพิพากษาหรือคำสั่งที่อุทธรณ์ ให้ศาลอุทธรณ์มีอำนาจชี้ขาดว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลอุทธรณ์ ให้มีผลระหว่างคู่ความทุกฝ่ายในคดีในศาลชั้นต้นด้วย

....

⁴⁰ มาตรา 301 ถ้าบุคคลหลายคนเป็นหนี้กันจะแบ่งกันชำระมิได้ ท่านว่าบุคคลเหล่านั้นต้องรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วมกัน

แต่แต่ละคนจะต้องรับผิดชอบเจ้าหนี้ในหนี้เดียวกัน แต่มาตรา 59 หมายรวมถึงกรณีที่ว่าวัตถุแห่งหนี้ไม่อาจจะแบ่งแยกได้ด้วย ดังนั้น คู่ความที่มีมูลหนี้ที่แบ่งแยกจากกันไม่ได้คนหนึ่งคนใดดำเนินคดีไปอย่างไรก็มีผลไปถึงอีกคนหนึ่งด้วย เว้นแต่การที่ทํานั้นทำให้คนอื่นเสียประโยชน์

2. มีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนให้แทนซึ่งกันและกันได้ เช่น มาตรา 1359⁴¹ การใช้สิทธิของเจ้าของรวม เป็นต้น

จากลักษณะทั้งสองประการที่กล่าวมา และถือว่าคู่ความร่วมจะทดแทนกันได้ เป็นไปตามมาตรา 59 (1) และ (2)

กรณีแรกที่ว่าทดแทนกันได้เฉพาะกรณีที่เกิดประโยชน์แก่คนที่ไม่ได้ทำ คือ กระบวนพิจารณาที่ทําแล้วเกิดประโยชน์แก่คนไม่ได้ทำ ถือว่าเป็นการทดแทนคนที่ไม่ได้ทําด้วย แต่ถ้าเป็นกระบวนพิจารณาที่จะทำให้เกิดความเสียหายแก่คู่ความร่วมกันแล้ว ถึงแม้ว่าจะเป็นคู่ความร่วมในลักษณะที่เป็นหนี้ร่วมหรือการชำระหนี้ไม่อาจแบ่งแยกกันได้ก็ไม่ถือว่าเป็นการทดแทนกัน เว้นแต่จะได้รับมอบหมายให้ทดแทน โจทก์ฟ้องจำเลยที่ 1 ที่ 2 ซึ่งเป็นลูกหนี้ร่วมกันให้ชำระหนี้ การที่จำเลยที่ 1 รับว่าเป็นหนี้จริงไม่ผูกมัดจำเลยที่ 2 ว่าเป็นหนี้ด้วย เพราะเป็นกระบวนพิจารณาที่ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคู่ความคนอื่นเว้นแต่จะได้รับมอบหมาย การได้รับมอบหมายก็เหมือนกับการทําของผู้ที่มอบหมายนั่นเอง แต่ถ้าหากจำเลยที่ 1 ปฏิเสธว่าไม่ได้เป็นหนี้ก็ถือว่าจำเลยที่ 2 ปฏิเสธด้วย

กรณีที่สองที่ว่าทดแทนกันได้ คือ การเลื่อนคดีหรืองดพิจารณาคดีเท่านั้น แต่ถ้าเป็นการขอให้ดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไปไม่ถือเป็นการทดแทนกัน เว้นแต่จะมีการมอบหมายให้ทดแทน เช่น โจทก์คนหนึ่งขอเลื่อนคดี ศาลอนุญาตก็ถือว่าอนุญาตให้โจทก์ทุกคนขอเลื่อนคดีด้วย แต่ถ้าเป็นกรณีจำเลยหลายคน คนหนึ่งคนใดไม่ทราบนัดสืบพยาน โจทก์จึงไม่มาศาล จำเลยที่มาศาลขอให้สืบพยานโจทก์ต่อไป เช่นนี้ก็ไม่ใช่การขอเลื่อนคดี แต่เป็นเรื่องขอให้พิจารณาต่อไปก็ไม่ถือว่าจำเลยอื่นที่ไม่มาขอให้มีการสืบพยานด้วย จะถือว่าจำเลยอื่นที่ไม่มาขอให้มีการสืบพยานไปด้วยไม่ได้ การเลื่อนคดีหรืองดพิจารณาคดี ถ้าคนหนึ่งคนใดขอถือว่าทุกคนขอ เมื่อศาลอนุญาตก็ถือว่าอนุญาตให้ทุกคนเลื่อนคดี แต่ถ้าจะมีการดำเนินกระบวนพิจารณาต่อไปจะถือว่าคู่ความที่ไม่ได้ขอนั้นขอด้วยไม่ได้

⁴¹ มาตรา 1359 เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ อาจใช้สิทธิอันเกิดแต่กรรมสิทธิ์ครอบไปถึงทรัพย์สินทั้งหมดเพื่อต่อสู้บุคคลภายนอก แต่ในการเรียกร้องเอาทรัพย์สินคืนนั้น ท่านว่าต้องอยู่ในบังคับแห่งเงื่อนไขที่ระบุไว้ในมาตรา 302 แห่งประมวลกฎหมายนี้

3.2 การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System)

การดำเนินคดีแบบกลุ่มมีจุดเริ่มต้นจากการพัฒนาหลักความยุติธรรม (Equity) ของประเทศอังกฤษ โดยเริ่มจากการพิจารณาพิพากษาในศาล The Court of Chancery ที่วางแนวทางว่า หากมีผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีหรือมีส่วนได้เสียกับคดีนั้น อาจขอเข้ามาร่วมเป็นคู่ความในคดีได้เพื่อให้ได้รับความผูกพันตามคำพิพากษา ต่อมาบางคดีมีบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีเป็นจำนวนมากจนไม่สะดวกที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคนเข้ามาในคดี ศาลจึงพิจารณาหลักการของการให้ดำเนินคดีแทนกัน โดยกำหนดหลักเกณฑ์ว่า บุคคลที่เกี่ยวข้องกันนั้นจะต้องมีผลประโยชน์ได้เสียที่เกิดขึ้นจากเรื่องเดียวกัน และมีข้อเรียกร้องเป็นอย่างเดียวกัน รวมถึงมีคำขอให้ศาลมีคำตัดสินนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ของบุคคลในกลุ่มนั้น ๆ ต่อมาได้มีการนำหลักดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในกฎหมาย The Supreme Court of Judicature Act 1873 และได้มีการแก้ไขเรื่อยมา ซึ่งต่อมาได้นำมาบัญญัติไว้ในกฎหมาย The English Rules of The Supreme Court ในขณะเดียวกันประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ที่ได้พัฒนาแนวความคิดการดำเนินคดีแบบกลุ่มมากที่สุดคือ ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยได้นำหลักเดียวกันมาพัฒนาและได้บัญญัติไว้ในกฎหมาย “Federal Rule of Civil Procedure” ซึ่งอยู่ภายใต้เหตุผลเพื่อประโยชน์ในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลจำนวนมาก โดยให้บุคคลในกลุ่มที่มีประโยชน์ร่วมกันตั้งตัวแทนมาดำเนินคดีแทนเพื่อประโยชน์ของกลุ่มได้ แนวคิดดังกล่าวนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนากฎหมายที่รับรองการดำเนินคดีแบบกลุ่มต่อ ๆ มา⁴²

3.2.1 การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา

การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ของประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นการดำเนินคดีแพ่งที่บุคคลหนึ่งหรือหลายคนได้ดำเนินคดีแพ่งเพื่อตนเองและเพื่อกลุ่มบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน โดยที่สมาชิกกลุ่มไม่ได้เข้ามาในคดีในฐานะคู่ความและไม่ถือว่ามีส่วนร่วมในการดำเนินคดี แต่อาจเข้าร่วมฟังการพิจารณาได้ แต่คำพิพากษาในคดีนั้นจะผูกพันคู่ความและสมาชิกกลุ่มทุกคน เหตุผลสำคัญของการดำเนินคดีแบบกลุ่มขึ้นอยู่กับเหตุผลที่จำนวนสมาชิกที่เกี่ยวข้องและปัจจัยอื่นประกอบกันทำให้เป็นไปได้ที่จะดำเนินคดีแยกกันเป็นรายบุคคล ในคดีแบบกลุ่มโจทก์จะมีฐานะเป็นผู้แทนกลุ่ม (Class Representative) และมีทนายความของกลุ่ม (Class Counsel) ทำหน้าที่ในการดำเนินคดีแทนสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ (Unnamed or Absent Class Members) บนสมมติฐานที่ว่าโจทก์และทนายความกลุ่มมีคุณสมบัติเพียงพอที่จะทำหน้าที่และมีคุณสมบัติอื่น ๆ ถูกต้องทั้งหมด สมาชิกในกลุ่มจะถูกผูกพันตามคำพิพากษาในคดีที่มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ไม่ว่าจะมีส่วน

⁴² จาก รายงานการวิจัย *Class Action* (น. 4-5), วิชัย อริษะนันท์กะ และคณะ, 2549, กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ลิขสิทธิ์ 2549 โดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

เป็นคุณหรือเป็นโทษต่อสมาชิกกลุ่มก็ตาม แต่สมาชิกก็อาจจะขอยกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มก่อนที่จะมีคำพิพากษาคดีและฟ้องคดี อย่างไรก็ตาม ก่อนที่ศาลจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ศาลจะต้องพิจารณาหลักเกณฑ์ที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินคดีแบบกลุ่มก่อนว่า คดีนั้นอยู่ในเกณฑ์ที่ศาลจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ หลักเกณฑ์ที่จะนำมาพิจารณานั้นก็เพื่อวัตถุประสงค์สำคัญสองประการ คือ ประการแรก เพื่อให้แน่ใจได้ว่าผู้แทนของสมาชิกกลุ่มและทนายความสามารถที่จะทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์แทนสมาชิกอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประการที่สอง เพื่อให้แน่ใจได้ว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและอยู่ภายใต้การจัดการที่ดีมากกว่าการดำเนินคดีโดยวิธีการแบบอื่น⁴³

แม้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีใช้ประเทศที่เป็นจุดกำเนิดของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มมากที่สุด และเป็นต้นแบบในการศึกษาตลอดจนการนำไปปรับใช้กับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) และระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) โดยได้มีการบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่บัญญัติเป็นการทั่วไปใช้บังคับในศาลสูงของประเทศ คือ Federal Rule of Civil Procedure หรือ FRCP ดังนี้

3.2.1.1 เงื่อนไขเบื้องต้นแห่งการฟ้องคดี (Prerequisite)

ตาม Rule 23 ของ FRCP สามารถนำไปใช้กับการดำเนินคดีตามกฎหมายสารบัญญัติได้ทุกประเภทที่สามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ เช่น กฎหมายสิ่งแวดล้อม กฎหมายป้องกันการผูกขาดทางการค้า กฎหมายล้มละลาย กฎหมายหลักทรัพย์ กฎหมายละเมิด เป็นต้น⁴⁴ โดยผู้ที่ได้รับความเสียหายจะเป็นฝ่ายยื่นคำร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือฝ่ายจำเลยก็สามารถขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ด้วยเช่นกัน ในระบบกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกามีลักษณะเป็นระบบคู่ขนานที่มีความเชื่อมโยงกัน (Multiple) ในลักษณะผสมผสานเชิงซ้อน (Complex) ทำให้แต่ละมลรัฐมีอิสระที่จะนำ Federal Rule มาใช้บังคับหรือไม่ก็ได้ โดยบางรัฐปฏิเสธวิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ได้บัญญัติไว้ใน Federal Rule เช่น รัฐนิวยอร์ก หรือรัฐฟลอริดา เป็นต้น⁴⁵

⁴³ แหล่งเดิม.

⁴⁴ จาก การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต) (น. 4), ราชบัณฑิตยสถาน, 2545, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ลิขสิทธิ์ 2545 โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

⁴⁵ From *Understanding Civil Procedure, Second Edition, Legal Text Series* (pp.110 – 120), by Gene R. Shreve and Peter Raven-Hansen, 1994, Times Mirror Books. Copyright 1994 by Times Mirror Books, (อ้างถึงใน การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต) (น. 57), โดย น้ำแท้ มีบุญสร้าง, 2547, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ลิขสิทธิ์ 2547 โดย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

Rule 23 (a)⁴⁶ แห่ง FRCP ได้กำหนดเงื่อนไขพื้นฐาน (Prerequisite) ของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ไว้ โดยบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหลายคนอาจฟ้องหรือเป็นผู้ถูกฟ้อง เช่นคู่ความที่เป็นผู้แทนสมาชิกกลุ่มทั้งหมดได้ภายใต้ตามเงื่อนไข ดังนี้

(1) จำนวนสมาชิกกลุ่มมีจำนวนมาก (Numerous) ซึ่งการรวมตัวของสมาชิกกลุ่มเพื่อการฟ้องคดีร่วมกันทำได้ยาก (Impracticable)

กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดเรื่องจำนวนของสมาชิกกลุ่มไว้เป็นเงื่อนไขว่าจะต้องมีจำนวนเท่าใดจึงถือว่าเป็นสมาชิกกลุ่มเป็นจำนวนมากตาม Rule 23 (a) (1) เนื่องจากมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ ในคดีนั้นมีความเป็นไปได้ยาก (Impracticable) ที่สมาชิกกลุ่มทุกคนจะร่วมกันฟ้องคดี แต่ยังไม่ถึงขนาดว่าเป็นไปไม่ได้ (Impossible)⁴⁷ จึงเป็นดุลพินิจของศาลในการพิจารณาข้อเท็จจริงในละครณี โดยศาลไม่ได้พิจารณาจากจำนวนสมาชิกกลุ่มแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องพิจารณาปัจจัยอื่น ๆ เพื่อประกอบการอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มด้วย เช่น การประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีหากมีการแยกฟ้องแต่ละคดี ภูมิสำเนาของสมาชิกกลุ่ม ลักษณะการฟ้องคดีของแต่ละคดี ฐานะทางการเงินของสมาชิกกลุ่ม ความสามารถของโจทก์ในการดำเนินคดี คำขอให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการซึ่งอาจเกี่ยวกับสมาชิกกลุ่มในอนาคต เป็นต้น⁴⁸ ดังนั้น แม้สมาชิกกลุ่มจะมีจำนวนน้อย แต่ศาลก็อาจมีคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ เช่น คดี *Garcai v. Gloor* 618 F2d (5th Cir 1980) ในคดีดังกล่าวมีลูกจ้างจำนวน 31 คน โดยแต่ละคนมีภูมิสำเนาเดียวกันที่ง่ายต่อการติดต่อและพิจารณาในการฟ้องคดีร่วมกัน ศาลจึงไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือในคดี *Swanson v. American Consumer Industries* 415 F2d 1326 (7th Cir 1969) ซึ่งศาลเห็นว่า จำนวนสมาชิกกลุ่มมีจำนวน 40 คน ถือว่าเป็นจำนวนที่เพียงพอตาม Rule 23 (a) (1) แล้ว เพราะคดีนี้สมาชิกแต่ละคนมีถิ่นที่อยู่กระจัดกระจายและสมาชิกแต่ละคนถือหุ้นคนละเล็กน้อย ซึ่งอาจไม่คุ้มค่ากับการดำเนินคดีแยกเป็นแต่ละคดี เป็นต้น⁴⁹

⁴⁶ Rule 23 (a) Prerequisites to a Class Action. One or more members of a Class may sue or be sued as representative parties on behalf of all only if (1) the Class is so numerous that joinder of all members is impracticable, (2) there are questions of law or fact common to Class, (3) the claims or defenses of the representative parties are typical of the claims or defenses of the Class, and (4) the representative parties will fairly and adequately protect the interests of the Class.

⁴⁷ *Newberg on Class Actions* (p. 138). Op.cit.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

(2) มีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันในกลุ่ม (Questions of Law or Fact Common)

บุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มไม่จำเป็นต้องมีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงร่วมกันในทุกประเด็น แต่จะต้องมีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงร่วมกันในบางประเด็นเพื่อให้ศาลพิจารณาว่าสมควรอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่⁵⁰ เช่น ในคดี *General Telephone Co. v. Falcon* 1982, 457, USA. 147.102 Stc.2364 โจทก์ฟ้องว่าโจทก์ไม่ได้รับการเลื่อนตำแหน่งจากจำเลยด้วยเหตุที่โจทก์เป็นลูกครึ่งเม็กซิกันอเมริกัน จึงขอให้ศาลมีคำสั่งเพื่อดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อดำเนินคดีแทนลูกครึ่งเม็กซิกันอเมริกันอื่น ๆ ที่ไม่ได้รับการว่าจ้างจากจำเลย เมื่อศาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่าสมาชิกกลุ่มที่ได้รับการว่าจ้างหรือปฏิเสธการว่าจ้างอันเนื่องมาจากเชื้อชาติดังกล่าวมีปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายร่วมกัน และถือว่าข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายของกลุ่มอยู่เหนือข้อเรียกร้องส่วนบุคคลของโจทก์ แม้ว่าข้อเรียกร้องส่วนบุคคลของโจทก์จะอ้างเรื่องการเลือกปฏิบัติในการเลื่อนตำแหน่งแต่ก็เป็นการอ้างบนพื้นฐานเดียวกันกับกลุ่มคือ การเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากเชื้อชาติ จึงไม่ถือว่าข้อเรียกร้องของโจทก์เรื่องการเลื่อนตำแหน่งเป็นข้อเรียกร้องที่แตกต่างกับสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ และอยู่เหนือข้อเรียกร้องของสมาชิกกลุ่มแต่อย่างใด กรณีจึงถือว่ามีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงร่วมกัน⁵¹

(3) ข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ของกลุ่มเป็นข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เช่นเดียวกันกับกลุ่ม (Typical of The Claims or Defenses)

การที่ต้องมีข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้เป็นเช่นเดียวกันของกลุ่มก็เพื่อความ เป็นเอกภาพในการดำเนินคดีและเพื่อให้ผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มแตกต่างจากผู้แทนกลุ่ม ซึ่งอาจนำไปสู่การขัดกันของผลประโยชน์ ซึ่งจะทำให้ผู้แทนกลุ่มมีคุณสมบัติไม่เพียงพอที่จะเป็น ผู้แทนกลุ่ม⁵² วัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มประการหนึ่งคือเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษา อย่างเดียวกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งแตกต่างจากประเด็นในข้อ (2) เรื่อง การมีข้อเท็จจริง หรือข้อกฎหมายร่วมกันที่มุ่งในเหตุแห่งการกระทำละเมิดว่าจะต้องเกิดจากการกระทำเช่นเดียวกัน และข้อกฎหมายที่ใช้เป็นข้ออ้างเพื่อเรียกร้องให้จำเลยต้องรับผิดชอบเป็นข้อกฎหมายเดียวกัน แต่การที่ข้อเรียกร้องของโจทก์หรือผู้แทนกลุ่มมีข้อเรียกร้องเช่นเดียวกับสมาชิกกลุ่ม ก็เพื่อให้ศาล

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อม (น. 61). เล่มเดิม.

⁵² *Newberg on Class Actions* (p. 166). Op.cit.

มีคำพิพากษาให้เป็นไปตามข้อเรียกร้องของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งทำให้การฟ้องคดีของผู้แทนกลุ่มเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่สมาชิกกลุ่มทุกคนที่ได้รับความเสียหายอย่างแท้จริง⁵³

(4) คู่ความผู้แทนกลุ่มสามารถปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ (Fairly and Adequately Protect The Interests)

การกำหนดให้ผู้แทนกลุ่มมีความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างเป็นธรรมและเพียงพอนั้นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพราะคำพิพากษาในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) จะกระทบถึงสิทธิของสมาชิกกลุ่มที่มีได้เข้าเป็นคู่ความในการพิจารณาดังนั้น คู่ความที่เป็นผู้แทนกลุ่มจะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ตนมีความสามารถที่จะคุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอ ซึ่งศาลได้วินิจฉัยไว้เป็นแนวทางในการพิจารณาว่า คู่ความที่เป็นผู้แทนกลุ่มจะต้องมีผลประโยชน์ร่วมกันกับสมาชิก และต้องไม่มีผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกับสมาชิกกลุ่ม นอกจากนี้ ทัศนคติของคู่ความที่เป็นผู้แทนกลุ่มจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถและมีประสบการณ์ในการฟ้องคดี ในการที่จะคุ้มครองประโยชน์ของสมาชิกได้อย่างเป็นธรรมและเพียงพอนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมีคู่ความที่เป็นผู้แทนกลุ่มหลายคนแต่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการดำเนินคดีของคู่ความที่เป็นผู้แทนกลุ่มและทัศนคติของคู่ความที่สำคัญ โดยคู่ความที่เป็นผู้แทนกลุ่มจะต้องมุ่งมั่นที่จะเรียกร้องเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มอย่างจริงจัง โดยมีการปรึกษาหารือกับทนายความอย่างสม่ำเสมอ มีความสามารถรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการฟ้องคดีได้ และจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มในการฟ้องคดีด้วย หากคู่ความที่เป็นผู้แทนกลุ่มไม่ปฏิบัติหน้าที่ หรือไม่คำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิกก็อาจทำให้ขาดคุณสมบัติที่จะเป็นผู้แทนของกลุ่มได้⁵⁴ เช่น คดี *Hansberry v. Lee* ศาลสูงแห่งมลรัฐตัดสินว่า กรณีที่สมาชิกของกลุ่มมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้แทนกลุ่มในคดี จึงเป็นไปไม่ได้ที่จะถือว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน การคัดเลือกผู้แทนในคดีจะต้องพิจารณาถึงผลประโยชน์หลักของผู้แทนคดีและผลประโยชน์นั้นจะต้องเป็นผลประโยชน์อย่างเดียวกันกับสมาชิกของกลุ่ม⁵⁵

⁵³ การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อม (น. 63). เล่มเดิม.

⁵⁴ จาก การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และประโยชน์ที่พึงได้รับ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี) (น. 43 - 44), โดย ปรานี สาโร, 2547, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ลิขสิทธิ์ 2547 โดยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁵⁵ From *Civil Procedure and Modern Approach* (P. 270), by Richard L Marcus, Martin H. Redish and Edward F. Sherman, 1983, New York: West Publishing. Copyright 1983 by West Publishing. (อ้างถึงใน การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี) (น. 63 - 64). เล่มเดิม).

และต้องมีเจตนาและความมุ่งมั่นที่จะฟ้องคดีเพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มตลอดระยะเวลาในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Assurance of Vigorous Prosecution)⁵⁶

3.2.1.2 ความเหมาะสมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Maintainable)

โจทก์ผู้แทนสมาชิกกลุ่มจะต้องแสดงให้เห็นที่พอใจต่อศาลว่าคดีดังกล่าวมีความเหมาะสมที่ศาลจะอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามหลักเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่งของ Rule 23 (b)⁵⁷ ที่กำหนดเงื่อนไขด้านความเหมาะสมหรือผลดีผลเสียของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

Rule 23 (b) ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มนอกจากต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ตาม Rule 23 (a) แล้ว ยังต้องเป็นไปตามกรณีดังนี้

Rule 23 (b) (1) การแยกดำเนินคดีโดยสมาชิกกลุ่มแต่ละคนหรือต่อสมาชิกกลุ่มแต่ละคนโดยแยกเป็นคนละคดีอาจก่อให้เกิดความเสียหายดังนี้

(A) การพิจารณาวินิจฉัยคดีของศาลที่แตกต่างหรือไม่สอดคล้องกันซึ่งส่งผลกระทบต่อสมาชิกกลุ่ม จะเป็นการสร้างมาตรฐานที่แตกต่างกันของข้อปฏิบัติสำหรับคู่ความฝ่ายตรงข้าม หรือ

(B) การพิจารณาคดีต่อสมาชิกกลุ่มแต่ละคนในทางปฏิบัติจะส่งผลกระทบต่อสมาชิกที่มีใช้คู่ความในคดี หรือทำให้บุคคลเหล่านั้นมีความสามารถในการปกป้องผลประโยชน์ของตนเองน้อยลง

Rule 23 (b) (2) คู่ความฝ่ายตรงข้ามกับกลุ่มได้กระทำหรือควั่นกระทำการใด ๆ ที่เหมาะสมกับกลุ่ม ส่งผลให้ศาลจะมีคำสั่งในการบรรเทาความเสียหายต่อสมาชิกกลุ่มทั้งหมด

Rule 23 (b) (3) ศาลพบว่าปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมายร่วมกันของกลุ่มมีความสำคัญมากกว่าปัญหาของสมาชิกกลุ่มแต่ละคน และการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการที่ดีกว่าวิธีการอื่นในการพิจารณาข้อโต้แย้งได้อย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วย

(A) ผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มแต่ละรายควบคุมการฟ้องคดีหรือการแก้ข้อกล่าวหาในการแยกฟ้อง

(B) ขอบเขตและลักษณะแห่งคดีเกี่ยวข้องกับข้อโต้แย้งที่สมาชิกกลุ่มได้ฟ้องหรือถูกฟ้องคดีไปแล้ว

(C) ความประสงค์หรือไม่ประสงค์ในการดำเนินคดีในศาลใดศาลหนึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจง

(D) ความยุ่งยากที่อาจพบได้ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

⁵⁶ *Newberg on Class Actions* (p. 197), Op.cit.

⁵⁷ โปรดดูภาคผนวก.

กรณีตาม Rule 23 (b) (1) เป็นเรื่องที่กฎหมายประสงค์ที่จะหลีกเลี่ยงปัญหาความแตกต่างในผลของคำพิพากษาในแต่ละคดี เนื่องจากหากให้ผู้เสียหายแต่ละรายแยกดำเนินคดีเองแล้ว อาจทำให้เกิดผลของคำพิพากษาที่แตกต่างกันได้ซึ่งมีโอกาสเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ เช่น ความสามารถของทนายความในแต่ละคดีแตกต่างกัน หรือผู้พิพากษาในแต่ละคดีมีความเห็นที่แตกต่างกัน โดยคำพิพากษาที่แตกต่างกันจะส่งผลต่อจำเลยในการปฏิบัติตามคำพิพากษาได้ หรือคำพิพากษาของศาลในแต่ละคดีทำให้ผลประโยชน์หรือค่าเสียหายของผู้ที่ได้รับความเสียหายแต่ไม่ได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดีจะมีจำนวนลดลง หรือก่อให้เกิดอุปสรรคต่อผู้ที่ได้รับความเสียหายที่ยังไม่ได้เข้ามาในคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน⁵⁸ ซึ่งส่งผลให้เกิดความไม่เชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมในภาพรวม

กรณีตาม Rule 23 (b) (1) (A) เช่น กรณีผู้เสียหายหลายคนต่างฟ้องคดีจำเลยเพื่อขอให้มีการเพิกถอนสัญญาซื้อขายหลักทรัพย์กับจำเลย ศาลที่พิพากษาในแต่ละคดีอาจจะมีคำพิพากษาแตกต่างกันไป เช่น ในคดีหนึ่งอาจจะพิพากษาให้จำเลยเลิกสัญญาซื้อขายหลักทรัพย์ได้ แต่ในอีกคดีพิพากษาให้จำเลยชดเชยค่าเสียหาย ซึ่งผลของคำพิพากษาในเรื่องเดียวกันต่อจำเลยคนเดียวกันจากการกระทำอย่างเดียวกันแต่กลับพิพากษาต่างกัน จะก่อให้เกิดความสับสนแก่จำเลยในการปฏิบัติตามคำพิพากษาที่ขัดแย้งกันได้⁵⁹

กรณีตาม Rule 23 (b) (1) (B) เช่น กรณีมีผู้เสียหายจำนวนมากที่มีสิทธิในการฟ้องคดีโดยอาศัยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายอย่างเดียวกัน จากกองทุนที่มีเงินอยู่อย่างจำกัด (Limited Fund) หากผู้เสียหายแต่ละคนต่างฟ้องกองทุนเพื่อให้ได้รับการชดเชยค่าเสียหาย ผู้ที่ฟ้องคดีก่อนย่อมมีโอกาสที่จะได้รับชดเชยค่าเสียหายจากกองทุนเต็มจำนวนความเสียหาย ทำให้เงินของกองทุนมีจำนวนลดลงและทำให้ผู้ที่ฟ้องคดีในภายหลังไม่ได้รับชดเชยค่าเสียหายหรือได้รับชดเชยไม่เต็มจำนวนความเสียหาย⁶⁰ การดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงช่วยปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มในกรณีเช่นนี้ได้ เช่น คดี Dalkon Shield IUD Products Liability Litigation⁶¹ (United States of Appeals, Ninth Circuit, 1982. 639 F. 2d 847, cert dnted, 459 US. 1171, 103 Sct. 817 (1983))

⁵⁸ การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อม (น. 66). เล่มเดิม.

⁵⁹ แหล่งเดิม.

⁶⁰ แหล่งเดิม.

⁶¹ From *Material for Basic Course in Civil Procedure* (P. 243), by Richard H. Field, Benjamin Kaplan and Kevin M. Clermont, 1990, New York: West Publishing. Copyright 1990 by West Publishing. (อ้างถึงใน การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 66-67). เล่มเดิม).

โจทก์ทั้งหมดฟ้องว่าโจทก์ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการบริโภคนาฬิกา Dalkon Shield ซึ่งปรากฏว่าสตรีที่ใช้ยานี้ส่วนใหญ่ได้รับบาดเจ็บและมีจำนวนมากที่ถึงแก่ความตาย โดยมีผู้เสียหายฟ้องเรียกค่าเสียหายประมาณ 3,258 คดี และมีคำฟ้องบางคดีซึ่งมีจำนวนถึง 1,573 คดียังอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลต่างรัฐกัน โดยข้อเรียกร้องของผู้เสียหายทั้งหมดมีความแตกต่างกัน คือ มีการเรียกร้องค่าเสียหายจากความประมาทเลินเล่อ และการละเลยในการผลิตการใช้ยา ต่อมา มีการโอนคดีมายังศาลในมลรัฐเดียวกัน ซึ่งศาลได้มีคำสั่งรับรองความเป็นกลุ่มเพื่อยืนยันสิทธิของโจทก์ทั้งหมดในการแบ่งปันค่าเสียหายกันตามส่วนในวงเงินที่จำกัดเนื่องจากจำเลยถูกฟ้องล้มละลายและทรัพย์สินที่รวบรวมได้มีจำนวนจำกัด ทั้งนี้เพื่อให้มีผลบังคับต่อคู่ความฝ่ายตรงข้ามเป็นอย่างเดียวกัน

ตาม Rule 23 (b) (2) เป็นกรณีที่คู่ความฝ่ายตรงข้ามกับกลุ่มได้กระทำการหรือปฏิเสธการที่ต้องกระทำโดยส่งผลกระทบต่อกลุ่ม การฟ้องคดีกรณีนี้จึงเป็นการฟ้องคดีเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งห้ามจำเลยกระทำการ (Injunctive Relief) หรือขอให้ศาลมีคำสั่งแสดงสิทธิของโจทก์ (Declaratory Relief) เพื่อบรรเทาความเสียหายจากการกระทำหรือไม่กระทำนั้น เนื่องจากการกระทำของจำเลยส่งผลกระทบต่อสมาชิกกลุ่มทุกคน หรือจำเลยได้อ้างเหตุผลอย่างเดียวกันต่อสมาชิกกลุ่มในการออกคำสั่งหรือกระทำหรือไม่กระทำการดังกล่าว⁶² เช่น คดี *Franks v. Bowman Transportation Company*⁶³ โดยโจทก์ฟ้องจำเลยซึ่งเป็นนายจ้างคนก่อนและสหภาพนายจ้างอีก 50 แห่ง เนื่องจากจำเลยไม่จ้างงานในบางตำแหน่งด้วยเหตุการแบ่งแยกเชื้อชาติ การกระทำของจำเลยก่อให้เกิดผลกระทบต่อสมาชิกกลุ่มที่ถูกเลือกปฏิบัติด้วย แม้ว่าโจทก์ร้องขอให้จำเลยรับเข้าทำงานและจ่ายเงินย้อนหลังไปนับแต่วันที่เข้าสมัครงาน ก็เป็นการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้กระทำการแม้จะมีการเรียกร้องเงินเข้ามาก็เป็นเพียงส่วนน้อย จึงเข้าเงื่อนไขข้อนี้แล้ว⁶⁴

ตาม Rule 23 (b) (3) เป็นกรณีที่ศาลเห็นว่าปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่มมีความสำคัญเหนือกว่าปัญหาใด ๆ ของสมาชิกแต่ละคน การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นวิธีที่ดีกว่าวิธีอื่น ๆ ในการที่จะวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทได้อย่างมีประสิทธิภาพและ

⁶² แหล่งเดิม.

⁶³ *Franks v. Bowman Transportation Company* (424 US. 747 (1976)).

⁶⁴ จาก ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 91), โดย คณินิจ บุญบานเย็น, 2549, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ลิขสิทธิ์ 2549 โดย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เป็นธรรม ซึ่งเป็นกรณีที่ศาลเห็นเองว่าควรนำหลักเกณฑ์ตาม Rule 23 (b) (3) มาใช้ในการพิจารณาหรือไม่ โดยรายละเอียดที่ศาลจะต้องพิจารณาประกอบด้วย⁶⁵

1. ผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มรายบุคคลครอบคลุมคำฟ้องและข้อต่อสู้หากมีการแยกฟ้องหรือต่อสู้คดีของสมาชิกแต่ละราย เช่น การดำเนินคดีใด ๆ โดยสมาชิกกลุ่มรายบุคคลหรือต่อสมาชิกกลุ่มรายบุคคล การรักษาผลประโยชน์ในการดำเนินคดีรายบุคคลนั้นจะทำให้ดีกว่าหากมีการปฏิเสธมิให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ ซึ่งศาลต้องพิจารณาว่ามีวิธีการอื่นในการยุติข้อพิพาทหรือไม่ เช่น การให้ผู้เสียหายทุกคนร่วมกันฟ้อง (Joinder) หรือการให้ผู้เสียหายเข้าร่วมฟ้องคดีในภายหลัง (Intervention) จะสามารถอำนวยความสะดวกได้ดีกว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มหรือไม่ หากวิธีเหล่านั้นดีกว่าศาลก็จะสั่งไม่อนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

2. เนื้อหาสาระของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เป็นการพิจารณาถึงข้อพิพาทที่ได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้วโดยหรือต่อสมาชิกกลุ่มนั้นมีลักษณะอย่างไร และได้มีการดำเนินการไปแล้วเพียงใด โดยประสงค์ให้ศาลพิจารณาจากคดีว่าในกรณีที่มีสมาชิกกลุ่มได้ยื่นฟ้องต่อศาลอื่นหรือถูกฟ้องต่อศาลอื่นแล้ว การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะป้องกันการดำเนินคดีซ้ำซ้อนโดยสมาชิกกลุ่มหรือไม่ (Duplicative Individual Actions)

3. ข้อเรียกร้องในการดำเนินคดีนั้นมีความประสงค์หรือไม่ประสงค์เป็นการเฉพาะในการมุ่งที่จะดำเนินคดีในศาลใดศาลหนึ่งโดยเฉพาะหรือไม่ โดยเป็นแนวทางในการพิจารณาว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในการฟ้องคดีหรือเป็นไปได้ที่จะก่อให้เกิดความแตกต่างในผลแห่งคดีหรือไม่ และศาลที่จะเลือกให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเหมาะสมสำหรับแก้ปัญหาข้อพิพาทหรือไม่ เช่น การสืบหาพยานหลักฐาน ตารางนัดศาล

4. การดำเนินคดีแบบกลุ่มอาจก่อให้เกิดความยุ่งยากในการดำเนินคดี เช่น การจัดส่งคำบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่ม ความสามารถในการร้องขอ การเสนอประเด็นพิจารณารายบุคคล เป็นต้น

ในคดี *Katz v. Carte Blanche Corp.*⁶⁶ โจทก์เป็นสมาชิกบัตรเครดิตของจำเลยที่เป็นบริษัทผู้ให้บริการบัตรเครดิต โจทก์ฟ้องคดีในนามของตนเองว่าจำเลยไม่ได้เปิดเผยข้อมูลอย่างเพียงพอเกี่ยวกับวิธีการคำนวณค่าบริการทางการเงินจากสมาชิก และจำเลยได้เรียกเก็บเงินค่าธรรมเนียมสมาชิกแต่ละคนเป็นเงินปีละ 15 ดอลลาร์ จำเลยมีบริษัทสมาชิกบัตรเครดิตหลายแห่งโดยจำเลยได้ซื้อใบเรียกเก็บค่าบริการจากบริษัทสมาชิกของจำเลยในราคาส่วนลดแล้ว

⁶⁵ การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อม (น. 69). เล่มเดิม.

⁶⁶ *Katz v. Blanche Corp.*, (1974) 496 F.2d 747.

นำมาเรียกเก็บเงินจากสมาชิกในราคาเต็มตามที่ปรากฏในใบแจ้งหนี้ คดีนี้โจทก์ยื่นคำร้องขอให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแทนสมาชิกบัตรเครดิตทั้งหมดที่มีได้ใช้บัตรในทางธุรกิจ ซึ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับบัตรเครดิตในประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความคุ้มครองผู้บริโภคที่เป็นบุคคลธรรมดาที่มีได้ใช้บัตรเครดิตในทางธุรกิจเท่านั้น ศาลได้พิจารณาว่า การดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีพิจารณาที่เหมาะสมที่สุดเนื่องจากมีความเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพกับคดีดังกล่าว แต่ขณะเริ่มต้นฟ้องโจทก์ฟ้องคดีในนามบุคคลธรรมดามิใช่ในนามของกลุ่มซึ่งมิได้แสดงเจตนาขึ้นฟ้องหรือลักษณะของคดีที่เหมาะสมของการดำเนินคดีแบบกลุ่มตาม Rule 23 (b) (1) หรือ (2) ภายหลังจากที่ฟ้องแล้วจึงร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยมิได้แสดงให้เห็นถึงเจตนาในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตาม Rule 23 (b) (1) หรือ (2) ศาลจึงใช้อำนาจตาม Rule 23 (b) (3) เห็นสมควรให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้⁶⁷

ในการขอฟ้องคดีแบบกลุ่มนั้น โจทก์จะต้องยื่นคำฟ้องโดยยกข้อกล่าวอ้างของตนเองและข้อกล่าวอ้างของกลุ่ม และต้องยื่นคำขอ (motion) เพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้ฟ้องคดีแบบกลุ่ม คำขอนั้นจะยื่นไปพร้อมกับคำฟ้องหรือยื่นภายหลังการยื่นคำฟ้องแล้วก็ได้ โดยโจทก์จะต้องยื่นเอกสารและหลักฐานประกอบคำขอให้ศาลมีคำสั่งให้ฟ้องคดีแบบกลุ่ม รวมทั้งต้องระบุว่าคำฟ้องคดีแบบกลุ่มที่ขอนั้นเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่สมควรที่จะสั่งให้ฟ้องคดีแบบกลุ่มตาม Rule 23 (b) (1) หรือ (2) หรือ (3) ด้วย และโจทก์มีหน้าที่ในการนำเสนอเพื่อแสดงให้เห็นว่าข้อเท็จจริงในคำขอให้ฟ้องคดีแบบกลุ่มเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทั่วไปตาม Rule 23 (b) ซึ่งศาลมีดุลพินิจในการที่จะสั่งให้มีการฟ้องคดีแบบกลุ่มหรือไม่ก็ได้⁶⁸

3.2.1.3 การบอกกล่าว

เมื่อศาลอนุญาตให้ฟ้องคดีแบบกลุ่มแล้ว เฉพาะคดีที่ฟ้องตาม Rule 23 (b) (3)⁶⁹ โจทก์ที่เป็นผู้ฟ้องคดีจะต้องมีหนังสือบอกกล่าวเกี่ยวกับการฟ้องคดีแจ้งไปยังบุคคลที่ตนทราบว่าเป็นสมาชิกกลุ่มทุกคนที่สามารถระบุตัวได้ โดยใช้ความพยายามตามสมควรเพื่อให้สมาชิกกลุ่มใช้สิทธิของออกจากกลุ่ม (Opt-Out) ไปก่อน เพื่อที่จะไม่ต้องผูกพันตามคำพิพากษา สำหรับเนื้อหา

⁶⁷ ปัญหาการดำเนินคดีแบ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (น. 91 - 92). เล่มเดิม.

⁶⁸ From *Material for Basic Course in Civil Procedure* (P. 214), by Richard H. Field, Benjamin Kaplan and Kevin M. Clermont, 1990, New York: West Publishing. Copyright 1990 by West Publishing. (อ้างถึงใน การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และประโยชน์ที่พึงได้รับ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตรบัณฑิต) (น. 46 - 47). เล่มเดิม).

⁶⁹ โปรดดูภาคผนวก.

ในหนังสือบอกกล่าวตาม Rule 23 (c) (2) (A) – (B) นั้น ต้องระบุรายละเอียดให้สมาชิกแต่ละคนทราบในเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) ศาลจะตัดสมาชิกนั้นออกจากกลุ่ม หากสมาชิกได้ร้องขอภายในวันที่กำหนดไว้
- (2) คำพิพากษาไม่ว่าจะเป็นคุณหรือเป็นโทษ จะมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทั้งหมดที่ไม่ได้ร้องขอให้ตัดออกจากกลุ่ม และ
- (3) สมาชิกที่ไม่ได้ร้องขอให้ตัดออกจากกลุ่ม อาจแต่งตั้งนายเพื่อให้ทำหน้าที่แทนได้

สำหรับวิธีการส่งหนังสือบอกกล่าวจะต้องพิจารณาจากสภาพข้อเท็จจริงของแต่ละคดี โดยทั่วไปโจทก์จะต้องส่งคำบอกกล่าวที่ได้ศาลหรือเจ้าหน้าที่ศาลได้ลงนามไปยังสมาชิกกลุ่มทุกคน หากทราบชื่อและที่อยู่ที่แน่นอนของสมาชิกกลุ่มก็ต้องส่งไปยังสมาชิกคนนั้นโดยตรง หากไม่ทราบชื่อและที่อยู่ของสมาชิกจึงจะส่งโดยการประกาศโฆษณาในหนังสือพิมพ์เพื่อแจ้งให้สมาชิกกลุ่มทราบก็ได้ และนอกจากจะต้องมีข้อความแจ้งสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มดังกล่าวแล้ว โจทก์ต้องแจ้งให้สมาชิกกลุ่มทราบว่า การพิจารณาคดีจนถึงขณะที่มีการแจ้งให้สมาชิกกลุ่มทราบว่าคดีอยู่ในการพิจารณาขั้นตอนใดของศาล รวมทั้งแจ้งคำสั่งของศาลที่อนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม ลักษณะของกลุ่มที่ปรากฏชัดเจน สิ่งที่ศาลได้ดำเนินการไปแล้ว และกำลังจะดำเนินการต่อไป สารสำคัญของคำฟ้องและประเด็นสำคัญโดยสรุป และข้อมูลในการติดต่อสอบถามข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีเพิ่มเติม⁷⁰

กรณีที่โจทก์ทราบถึงชื่อและที่อยู่ของสมาชิกกลุ่มโดยชัดเจน แต่ไม่ได้ส่งหนังสือบอกกล่าวโดยตรงไปยังสมาชิกกลุ่ม ถือว่าเป็นการดำเนินการที่ขัดกับหลักกระบวนการอันชอบธรรมตามกฎหมาย (due process of law) ซึ่งอาจทำให้สมาชิกกลุ่มยกขึ้นอ้างได้ว่าคำพิพากษาคดีนั้นไม่ผูกพันตนเอง โดยการบอกกล่าวจะต้องแจ้งให้สมาชิกทราบว่าสมาชิกมีความประสงค์จะอยู่ในกลุ่มหรือไม่ ถ้าไม่ประสงค์จะอยู่ในกลุ่มจะต้องแจ้งความจำนงค์ไปยังศาลภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในหนังสือบอกกล่าว หากพ้นระยะเวลาที่กำหนดจะถือว่าเป็นสมาชิกกลุ่ม และเมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้วย่อมผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน สำหรับสมาชิกกลุ่มที่เป็นสมาชิกตามขั้นตอนดังกล่าวแล้วหากมีความประสงค์ที่จะเข้ามาในคดีเพื่อรักษาสิทธิของตนแต่ไม่อาจมาศาลได้ก็อาจตั้งตัวแทนเป็นที่ปรึกษาของตนเข้ามาในคดีได้ตาม Rule 23 (c) (2) (B)⁷¹

⁷⁰ แหล่งเดิม.

⁷¹ แหล่งเดิม.

การบอกกล่าวตาม Rule 23 (c) (2) เป็นวิธีพิจารณาความสำหรับการฟ้องคดีแบบกลุ่มตาม Rule 23 (b) (3) ซึ่งเป็นคดีที่กำหนดให้ปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกันของสมาชิกกลุ่มมีความสำคัญกว่าปัญหารายบุคคลของสมาชิกกลุ่มและการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทที่ดีกว่าวิธีอื่น โดยสมาชิกกลุ่มอาจประสงค์จะรักษาสិทธิของตนโดยเลือกวิธีพิจารณาการระงับข้อพิพาทของตนได้ จึงต้องจัดให้มีการบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่มทราบเพื่อให้แสดงเจตนาที่จะออกจากกลุ่มเพื่อรักษาสิทธิของตนซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าเสียหาย ส่วนการฟ้องคดีตาม Rule 23 (b) (1) และ (2) นั้น ไม่จำเป็นต้องมีการส่งคำบอกกล่าวเนื่องจากกฎหมายไม่ได้ให้สิทธิในการขอออกจากกลุ่มไว้เพราะเป็นคดีที่มุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มที่มีลักษณะเดียวกัน ถ้ายินยอมให้สมาชิกแต่ละคนดำเนินคดีแยกต่างหากจากกันอาจทำให้ผลของคำพิพากษาแตกต่างกันได้ อย่างไรก็ตาม สมาชิกกลุ่มของคดีที่ฟ้องตาม Rule 23 (b) (1) และ (2) ก็มีสิทธิได้รับคำบอกกล่าวเกี่ยวกับสถานการณ์ใด ๆ ในระหว่างพิจารณาเมื่อศาลเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะคุ้มครองผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มหรือเพื่อทำให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างเป็นธรรมตาม Rule 23 (d) (2) ได้ ซึ่งวิธีการส่งคำบอกกล่าวนั้นจะส่งโดยวิธีการใด ๆ ก็ได้ และไม่จำเป็นต้องส่งโดยตรงไปยังสมาชิกทุกคนหรือวิธีการโฆษณา แต่ใช้วิธีการส่งคำบอกกล่าวที่เหมาะสมและดีที่สุดสำหรับแต่ละคดีก็เพียงพอแล้ว⁷²

3.2.1.4 ผลของคำพิพากษา

ผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งของการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ตาม Rule 23 (c) (3) แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

(1) คำพิพากษาของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตาม Rule 23 (b) (1) ที่ลักษณะคดีเป็นการป้องกันความแตกต่างในผลของคำพิพากษา และ Rule 23 (b) (2) ที่ลักษณะคดีเป็นการให้ศาลมีคำสั่งให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือมีคำพิพากษาให้กลุ่มบุคคล คำพิพากษาในคดีลักษณะนี้จะมีผลผูกพันบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือที่ศาลพิจารณาว่าเป็นสมาชิกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นคุณหรือเป็นโทษต่อสมาชิกกลุ่มก็ตาม

⁷² แหล่งเดิม.

(2) คำพิพากษาของศาลในการดำเนินคดีแบบกลุ่มตาม Rule 23 (b) (3) ซึ่งเป็นคดีที่อนุญาตให้มีการแสดงเจตนาออกจากกลุ่มได้ ดังนั้น คำพิพากษามีผลผูกพันต่อสมาชิกกลุ่มผู้ที่ได้รับหนังสือบอกกล่าวตาม Rule 23 (c) (2) และไม่ได้แสดงเจตนาออกจากกลุ่ม หรือผู้ที่ศาลพิจารณาเห็นว่าเป็นสมาชิกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นคุณหรือเป็นโทษต่อสมาชิกกลุ่มก็ตาม⁷³

3.2.1.5 การถอนฟ้องและการประนีประนอมยอมความ

ตาม Rule 23 (e) ในกรณีที่ศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มแล้ว การถอนฟ้องหรือการประนีประนอมยอมความจะทำได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลเท่านั้น โดยศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์ส่งหนังสือบอกกล่าวไปยังสมาชิกกลุ่มทั้งหมดก็ได้ เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มร้องขอเข้ามาเพื่อรักษาลิทธิของตน เนื่องจากการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นการปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่ม การถอนฟ้องหรือการประนีประนอมยอมความเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิของสมาชิกกลุ่มโดยส่วนรวม ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดให้ศาลเข้ามามีส่วนในการคุ้มครองสิทธิของกลุ่มให้เป็นไปด้วยความยุติธรรม⁷⁴

3.2.1.6 ค่าทนายความและเงินรางวัลทนายความ

ในประเทศสหรัฐอเมริกา คู่ความแต่ละฝ่ายจะเป็นผู้จ่ายค่าทนายความให้แก่ทนายความของตนเองโดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อค่าทนายความของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่ว่าคู่ความฝ่ายนั้นจะชนะหรือแพ้คดีก็ตาม (American Rule) เว้นแต่ (ก) ศาลจะใช้อำนาจตามหลัก Equity สั่งให้คู่ความฝ่ายที่แพ้คดีจ่ายค่าทนายความให้แก่คู่ความฝ่ายที่ชนะคดี เช่น กรณีที่คู่ความฝ่ายที่แพ้คดีได้ฟ้องคดีโดยไม่สุจริตหรือกลั่นแกล้งคู่ความอีกฝ่าย หรือ (ข) มีกฎหมายลายลักษณ์อักษรบัญญัติให้คู่ความฝ่ายที่แพ้คดีจ่ายค่าทนายความให้แก่คู่ความฝ่ายที่ชนะคดีเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนฟ้องคดีต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อให้หน่วยงานของรัฐปฏิบัติตามกฎหมาย หรือเพื่อให้บุคคลที่มีฐานะทางการเงินไม่ดีฟ้องคดีต่อศาล⁷⁵

⁷³ ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (น. 100). เล่มเดิม.

⁷⁴ แหล่งเดิม.

⁷⁵ จาก รายงานการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์ (น. 17) (อัคราณา), สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. มปท.

ค่าทนายความที่คู่ความจะต้องจ่ายให้แก่ทนายความของตนกำหนดได้ 2 วิธี⁷⁶ คือ

1. กำหนดจากระยะเวลาที่ทนายความใช้ในการฟ้องคดีซึ่งคำนวณเป็นชั่วโมง (Hourly Charge) โดยค่าทนายความที่ทนายความจะได้รับในแต่ละชั่วโมงขึ้นอยู่กับความยากง่ายของคดีและความเสี่ยงในการฟ้องคดี

2. กำหนดจากจำนวนเงินค่าเสียหายที่จะได้รับจากการฟ้องคดี โดยกำหนดไว้ในอัตราร้อยละ 10 – 50 ของค่าเสียหายที่ได้รับ (Contingency Fee) การกำหนดค่าทนายความในลักษณะดังกล่าว โจทก์และทนายความจะทำสัญญากันตั้งแต่ที่ทนายความรับว่าความให้ว่าจะคิดค่าทนายความจากจำนวนเงินค่าเสียหายที่จะได้รับในจำนวนร้อยละเท่าไร และทนายความจะไม่ได้รับค่าทนายความถ้าแพ้คดี ส่วนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการฟ้องคดีคู่ความเป็นฝ่ายรับผิดชอบ เว้นแต่ได้ตกลงในสัญญาให้ทนายความเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ด้วย

ในการฟ้องคดีแบบกลุ่ม การที่โจทก์จะตกลงกับทนายความก่อนจะยื่นฟ้องคดีนั้นเป็นการยาก เนื่องจากกลุ่มยังไม่มีตัวตนจนกว่าจะได้มีการฟ้องคดีและได้รับอนุญาตจากศาลให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ดังนั้น ศาลจึงเป็นผู้กำหนดค่าทนายความหลังจากการพิจารณาคดีเสร็จสิ้น หรือมีการประนีประนอมยอมความ ซึ่งมีลักษณะเป็นการให้เงินแก่ทนายความ⁷⁷

ระบบการจ่ายเงินรางวัลทนายความของประเทศสหรัฐอเมริกาจะกำหนดอัตราเงินรางวัลทนายความไว้ไม่เกินร้อยละ 33 แต่ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายเงินรางวัลทนายความไว้ในกฎหมาย ศาลจะให้ทนายความฝ่ายโจทก์ยื่นคำขอต่อศาล โดยในคำขอต้องระบุรายละเอียดของค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่ทนายความได้ทศรองค่าใช้จ่ายล่วงหน้าไปก่อน ระยะเวลาการทำงาน ค่าแรงงานของทนายความและระดับความยากง่ายของคดี เพื่อเป็นเกณฑ์ให้ศาลพิจารณา กำหนดเงินรางวัลให้แก่ทนายความฝ่ายโจทก์⁷⁸ ทั้งนี้ หากการดำเนินคดีแบบกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จ ทนายความกลุ่มหรือผู้แทนโจทก์จะไม่มีสิทธิเรียกค่าทนายความและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ จากสมาชิกกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกกลุ่มไม่ได้เรียกร้องให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม⁷⁹

⁷⁶ แหล่งเดิม.

⁷⁷ From “Attorneys’ Fees in Class Actions Governed by Fee-Shifting Statutes” *The University of Chicago Law Review* (p. 1007), by Martha Pacold, (68:2001). (อ้างถึงใน ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับกรณีดำเนินคดีแบบกลุ่ม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 102). เล่มเดิม).

⁷⁸ จาก การดำเนินคดีแทนบุคคลอื่น (เอกสารอรรถาธิบาย) (น. 10), โดย วรรณชัย บุญบำรุง และเรวดี ขวัญทองชัย, สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. มปท.

⁷⁹ ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับกรณีดำเนินคดีแบบกลุ่ม (น. 102). เล่มเดิม.

3.2.2 การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศแคนาดา

ประเทศแคนาดามีการปกครองเป็นอิสระจากประเทศอังกฤษตั้งแต่ปี ค.ศ. 1867 แต่ยังคงความสัมพันธ์กับราชวงศ์ของประเทศอังกฤษอยู่ โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 10 จังหวัด และ 3 เขตการปกครอง (10 Provinces and 3 Territories) คล้ายกับระบบมลรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยแต่ละมลรัฐก็จะมีกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีของตนเอง โดยเฉพาะในกรณีของการดำเนินคดีแบบกลุ่มซึ่งแต่ละมลรัฐต่างก็บัญญัติกฎหมายแตกต่างกัน

ประเทศแคนาดาเริ่มนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกามาใช้เมื่อปลายทศวรรษที่ 70 (1970's) โดยมลรัฐควิเบก (The Province of Quebec) เป็นรัฐแรกที่บัญญัติการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1008 เมื่อปี ค.ศ. 1978 แต่เริ่มมีการดำเนินคดีแบบกลุ่มในช่วงทศวรรษที่ 80 (1980's) ศาลอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มเฉพาะในสถานการณ์พิเศษ (Exceptional Circumstances) แต่เมื่อเข้าสู่ทศวรรษที่ 90 (1990's) การดำเนินคดีแบบกลุ่มได้รับการยอมรับจากศาลสูงของประเทศแคนาดา (The Supreme Court of Canada) โดยในศาลอุทธรณ์ (The Court of Appeal) มีจำนวน 120 คดี และในศาลสูง (Superior Courts) มีจำนวน 675 คดี⁸⁰ ซึ่งมลรัฐที่มีกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ได้แก่ มลรัฐออนตาริโอ มลรัฐควิเบก และมลรัฐบริติชโคลัมเบีย โดยเนื้อหาของกฎหมายของทั้งสามรัฐมีลักษณะคล้ายกับ Rule 23 ของ Federal Rule of Civil Procedure หรือ FRCP ของประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ได้มีการปรับปรุงเนื้อหาในบางส่วนเพื่อให้ใช้กฎหมายได้สะดวกยิ่งขึ้น⁸¹ โดยรัฐออนตาริโอ (the Province of Ontario) มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (the Class Proceedings Act or CPA) ในปี ค.ศ. 1992 และรัฐบริติชโคลัมเบีย (the Province of British Columbia) มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มในปี ค.ศ. 1995 ตามรัฐออนตาริโอ⁸²

⁸⁰ รายงานการวิจัย *Class Action* (น. 23). เล่มเดิม.

⁸¹ From "Class Actions: The Canadian Experience" Duke Journal of Comparative & International (p. 272), by Garry D. Watson, (Vol. 11, 2001). (อ้างถึงใน ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับ การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 102). เล่มเดิม).

⁸² รายงานการวิจัย *Class Action* (น. 23). เล่มเดิม.

สำหรับหลักเกณฑ์สำคัญเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของแต่ละมตรัฐ ในประเทศแคนาดาที่มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้⁸³

1. รัฐควิเบค

ในรัฐควิเบค บุคคลสามารถยื่นคำขอต่อศาลเพื่อดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ ในกรณีที่สมาชิกมีข้อเรียกร้องในข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่เหมือน คล้าย หรือเกี่ยวเนื่องกัน และข้อเท็จจริงนั้นสมควรที่จะได้รับการพิจารณาแบบกลุ่ม

คำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มจะต้องระบุลักษณะของกลุ่ม ประเด็นข้อพิพาทที่สำคัญ และวิธีการแจ้งคำบอกกล่าวแก่สมาชิกกลุ่ม

สมาชิกกลุ่มสามารถขอออกจากการเป็นสมาชิกได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด ในคำสั่งอนุญาตให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม สมาชิกที่มีได้ขอออกจากการเป็นสมาชิกกลุ่มจะต้องถูกผูกพันตามกระบวนการพิจารณาและคำพิพากษาของศาล

2. รัฐออนตาริโอ

โครงสร้างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของรัฐออนตาริโอมีความ คล้ายกับของรัฐควิเบค มีส่วนที่แตกต่างกัน คือ จำนวนสมาชิกกลุ่มตั้งแต่สองคนขึ้นไปสามารถ ร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ หากปรากฏว่าสมาชิกมีข้อเรียกร้องในประเด็นข้อพิพาทอย่างเดียวกัน เพื่อแก้ไขประเด็นข้อพิพาทร่วมกัน ศาลจะไม่ปฏิเสธการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพียงเพราะคำขอเป็น การเรียกร้องเงินค่าเสียหายที่จะต้องประเมินความเสียหายของสมาชิกแต่ละคน คำสั่งอนุญาตให้ ดำเนินคดีแบบกลุ่มจะระบุลักษณะของกลุ่ม ประเด็นข้อพิพาท และกำหนดวิธีการและระยะเวลา ในการแสดงความประสงค์ออกจากสมาชิกกลุ่ม คำบอกกล่าวการดำเนินคดีแบบกลุ่มและสิทธิใน การแสดงความประสงค์ออกจากกลุ่มต้องส่งแก่สมาชิกกลุ่ม คำพิพากษาของศาลจะไม่ผูกพัน สมาชิกที่ออกจากกลุ่ม ในทางกลับกันสมาชิกที่ไม่ได้ออกจากกลุ่มยังต้องผูกพันตามคำพิพากษา กฎหมายของรัฐออนตาริโออนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ทั้งฝ่ายของโจทก์และของจำเลย

3. รัฐบริติชโคลัมเบีย

กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีการบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม ค.ศ. 1995 โดยกำหนดให้ศาลสามารถออกคำสั่งอนุญาตให้โจทก์หรือจำเลยดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ หากมีสมาชิกตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยในคดีนั้นมีประเด็นข้อพิพาทเป็นอย่างเดียวกัน และการดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเป็นวิธีการที่เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพในการแก้ไขข้อพิพาท มากกว่า ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่มของรัฐออนตาริโอ

⁸³ รายงานการวิจัย *Class Action* (น. 23 - 25). เล่มเดิม.

การพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มจะไม่พิจารณาในประเด็นข้อพิพาทที่แท้จริงแห่งคดี แต่จะพิจารณาว่าคดีนั้นมีเหตุแห่งการฟ้องคดีหรือไม่ และจำกัดบุคคลที่จะเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม จะต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในรัฐบริติชโคลัมเบียเท่านั้น

ในปัจจุบัน หลายรัฐได้เริ่มนำการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้ โดยมีหลักการ คล้ายกับ 3 รัฐ ข้างต้น ได้แก่ รัฐซัสคาเชวัน (Saskatchewan) ได้ออกกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Act, 2001) เมื่อปี 2001 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2002 รัฐนิวฟาวด์แลนด์และลาบราดอร์ (Newfoundland and Labrador) ได้ออกกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action Act, 2001) เมื่อปี 2001 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2002 และรัฐมานิโทบา (Manitoba) ได้ออกกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Proceedings Act) มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2003

คดีที่ใช้วิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศแคนาดา แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

- 1) คดีละเมิดกลุ่ม (Mass Tort Cases) เช่น คดีฟ้องเรียกค่าเสียหายจากโรงงานที่ปล่อยแก๊สพิษ คดีผู้ที่ได้รับความเสียหายจากเหตุรถไฟฟ้าไต้ดินชนกัน เป็นต้น
- 2) คดีเกี่ยวกับสัญญาหรือการฉ้อฉล เช่น คดีที่ผู้บริโภคฟ้องว่ามีการโฆษณาหลอกลวงหรือเกินความจริง คดีที่ผู้ถือหุ้นขายหุ้นไปเพราะการฉ้อฉล เป็นต้น
- 3) คดีอื่น ๆ เช่น คดีสิ่งแวดล้อม คดีที่กลุ่มคนพื้นเมืองได้เรียกร้องสิทธิในที่ดิน คดีฟ้องเรียกค่าสิทธิ (Royalties) ในดนตรี เป็นต้น

3.3 การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System)

หลักกฎหมายของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) มีหลักการคุ้มครองประโยชน์ของเอกชนที่ถือเป็นภาระหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะเมื่อจำเป็นต้องคุ้มครองประโยชน์ของเอกชนจำนวนมากที่ได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปัญหาที่รัฐมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบหรือเป็นประโยชน์ของสาธารณะ ซึ่งรัฐมีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องดูแลส่วนรวม กฎหมายจึงกำหนดให้รัฐได้รับมอบหมายเป็นตัวแทนของเอกชนในการดำเนินการปกป้องผลประโยชน์ต่าง ๆ ให้เป็นสำคัญ เมื่อรัฐมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบก็จะกระจายหน้าที่ออกไปภายใต้กฎหมายให้แก่หน่วยงานภายใต้การกำกับดูแลของรัฐหรือกลุ่มองค์กรที่กฎหมายเห็นว่ามีความเกี่ยวข้องถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นหน่วยงานของรัฐก็ตามเป็นผู้ดำเนินคดีปกป้องผลประโยชน์แทนบุคคลในกลุ่ม จะเห็นได้ว่าหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยเอกชนเป็นผู้ดำเนินการแทนตามแนวคิดของระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) มีความแตกต่างไปจากระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร นอกจากปัญหาข้อพิพาทที่มีผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมากควรจะเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้อง

เป็นผู้ดำเนินการแก้ไขปัญหาและเยียวยาปัญหาแทนเอกชนแล้ว ยังมีแนวคิดในเรื่องของหลักการในการคำนวณค่าเสียหายในเชิงลงโทษ (Punitive Damages) โดยส่วนหนึ่งถือว่าเป็นรางวัลแก่เอกชนผู้เสียหายที่ได้รับเพิ่มเติมนอกจากความเสียหายจริงที่เกิดขึ้น ขณะที่ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรจะไม่มีหลักการเช่นนี้ จึงไม่เป็นแรงจูงใจในการดำเนินคดีโดยเอกชนเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังมีความแตกต่างในเรื่องหลักค่าตอบแทนทนายความ เนื่องจากระบบกฎหมายจารีตประเพณีนั้นทนายความมีรายได้จากการว่าความที่เกิดจากผลแพ้ชนะของคดีได้ (Contingency Fee) การเรียกค่าความในลักษณะดังกล่าวเป็นแรงจูงใจส่วนหนึ่งที่ทำให้ทนายความดูแลรักษาและปกป้องผลประโยชน์ของลูกค้าและพร้อมที่จะรับเรื่องเพื่อดำเนินคดีต่อ โดยเป็นแรงผลักดันให้ดำเนินการแทนกันในคดีแบบกลุ่มเพื่อให้ดำเนินไปได้ เนื่องจากมีผลประโยชน์ร่วมกันที่เกิดจากการตอบแทนการลงทุนลงแรงไปดังกล่าว ขณะที่ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรมีหลักการที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ การเรียกค่าตอบแทนในลักษณะที่ขึ้นอยู่กับผลแพ้ชนะของคดีจะไม่ใช่ที่ยอมรับเนื่องจากมีลักษณะผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจเกินไปและขัดต่อหลักจรรยาบรรณของทนายความ และหลักการสุดท้ายคือ ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรปฏิเสธแนวคิดในการให้เอกชนดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ของสาธารณะ เนื่องจากรัฐมีอำนาจหน้าที่ต้องจัดการดูแลด้วยตนเองหรือผ่านองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะที่มีลักษณะของการทำงานเพื่อส่วนรวมซึ่งเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมมากกว่า⁸⁴

3.3.1 การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสไม่มีกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยเอกชน แต่มีการดำเนินคดีแทนบุคคลอื่น 2 ลักษณะ คือ การดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Association's Suit) และการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยหน่วยงานของรัฐ (Administration's Suit) ซึ่งถือเป็นรูปแบบการดำเนินคดีแทนผู้เสียหายจำนวนมากของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) ซึ่งมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

3.3.1.1 การดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Association's Suit)

การดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะนั้น จะมีการจัดตั้งองค์กรขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่บัญญัติให้อำนาจองค์กรสาธารณะดำเนินคดีแทนผู้อื่น เช่น สมาคมทางการค้า (Trade – Unions) มีอำนาจฟ้องคดีที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจ เช่น คดีแรงงาน มีกฎหมายบัญญัติให้สมาคมทางการค้ามีฐานะเป็นผู้แทนเอกชนที่ได้รับความเสียหายเพื่อดำเนินคดี

⁸⁴ รายงานการวิจัย *Class Action* (น. 5-6). เล่มเดิม.

ต่อกระทำผู้ละเมิดได้ หากปรากฏว่าความเสียหายที่เอกชนได้รับนั้นมีผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะหรือเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยในทางธุรกิจ

นอกจากนี้ ยังมีสมาคมที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายพิเศษโดยมีการมอบอำนาจในการดำเนินคดีของสมาคมได้ตามวัตถุประสงค์ที่จัดตั้งสมาคมขึ้น เช่น สหพันธ์ต่อต้านโรคพิษสุราเรื้อรัง (Leagues Against Alcoholism) สมาคมต่อต้านการแบ่งแยกสีผิว (Antiracist Societies) สมาคมต่อต้านบุหรี่ สมาคมคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เป็นต้น⁸⁵

ตามกฎหมายเอกชนของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น สมาคมต่าง ๆ สามารถใช้สิทธิทางศาลเพื่อประโยชน์สาธารณะตามวัตถุประสงค์ของสมาคมขึ้นได้ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติรับรองเอาไว้ หรือเป็นกรณีที่ได้รับอนุญาตจากรัฐ หรือได้รับมอบอำนาจจากสมาชิกของสมาคมให้ดำเนินคดีทางศาลได้ มีรายละเอียดดังนี้⁸⁶

1. กรณีที่กฎหมายกำหนด

เมื่อมีกฎหมายกำหนดให้สมาคมมีอำนาจในการดำเนินคดีทางศาลตามวัตถุประสงค์ของสมาคมได้ แต่กฎหมายจะกำหนดเงื่อนไขในการดำเนินคดีทางศาลของสมาคมแตกต่างกันไป แม้สมาคมที่มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันก็อาจมีการกำหนดหลักเกณฑ์การใช้อำนาจตามกฎหมายที่แตกต่างกันได้ โดยสามารถแยกและกำหนดเงื่อนไขของการมอบอำนาจของกฎหมายได้เป็นเงื่อนไขที่เกี่ยวกับตัวสมาคมและเงื่อนไขที่เกี่ยวกับการฟ้องคดี ดังนี้

(1) เงื่อนไขที่เกี่ยวกับสมาคม

การที่กฎหมายกำหนดให้สมาคมใดมีอำนาจฟ้องคดีมีข้อพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของสมาคมขึ้นว่าตรงตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ เพื่อเป็นหลักประกันว่าสมาคมจะตั้งใจดำเนินการตามอำนาจที่กฎหมายให้ไว้ และยังต้องพิจารณาจากระยะเวลาของการจัดตั้งสมาคมด้วยว่าได้ก่อตั้งมาเป็นระยะเวลาเท่าใด เพื่อเป็นหลักประกันในความตั้งใจและความมั่นคงของสมาคมและช่วยป้องกันมิให้มีการจัดตั้งสมาคมขึ้นเพียงเพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินคดีใดคดีหนึ่งเท่านั้น สำหรับตัวอย่างของสมาคมที่ทำหน้าที่เพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่น สมาคมคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สมาคมคุ้มครองสิ่งแวดล้อม สมาคมศึกษาและคุ้มครองโบราณสถาน สมาคมต่อต้านการดื่มสุรา สมาคมคุ้มครองแหล่งต้นน้ำ อย่างไรก็ตาม แม้บางสมาคม

⁸⁵ การดำเนินคดีแบบกลุ่มในคดีสิ่งแวดล้อม (น. 76). เล่มเดิม.

⁸⁶ การดำเนินคดีแทนบุคคลอื่น (เอกสารอัดสำเนา) (น. 16). มปท.

จะมีวัตถุประสงค์และระยะเวลาก่อตั้งตามที่กฎหมายกำหนดแล้วก็ยังคงได้รับอนุญาตจากหน่วยงานของรัฐเพื่อฟ้องคดีด้วย เช่น สมาคมคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

(2) เงื่อนไขเกี่ยวกับการฟ้องคดี

กฎหมายอาจกำหนดเงื่อนไขให้บางสมาคมจะดำเนินการฟ้องคดีได้ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายก่อน ซึ่งหมายถึงผู้เสียหายที่เป็นบุคคลธรรมดาที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิด เนื่องจากกฎหมายไม่ถือว่าสมาคมเป็นผู้เสียหายที่แท้จริง โดยเงื่อนไขเกี่ยวกับความยินยอมของผู้เสียหายนี้มักเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความเป็นส่วนตัวที่ผู้เสียหายไม่ต้องการจะได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจจากการดำเนินคดีด้วยตนเอง เช่น การละเมิดทางเพศ การเหยียดผิว เป็นต้น

2. กรณีที่ได้รับอนุญาตจากรัฐ

การที่หน่วยงานของรัฐอนุญาตให้สมาคมใดฟ้องคดีได้ตามวัตถุประสงค์ของสมาคมเนื่องจากมีกฎหมายให้อำนาจไว้ แต่ขอบเขตการใช้อำนาจของหน่วยงานของรัฐยังมีความไม่แน่นอน เนื่องจากบางกรณีมีกฎหมายกำหนดเงื่อนไขการให้อำนาจแก่หน่วยงานของรัฐไว้แต่บางกรณีไม่ได้กำหนดเงื่อนไขไว้แต่อย่างใด แต่ไม่ว่ากฎหมายจะกำหนดเงื่อนไขในการพิจารณาอนุญาตไว้หรือไม่ก็ตาม หน่วยงานของรัฐยังมีสิทธิไม่อนุญาตก็ได้แม้ว่าสมาคมนั้นจะได้ดำเนินการตามเงื่อนไขครบถ้วนแล้วก็ตาม เนื่องจากเป็นอำนาจดุลพินิจไม่ใช่อำนาจผูกพัน แต่การใช้ดุลพินิจจะต้องถูกต้องตามหลักทั่วไปของกฎหมายปกครองซึ่งตุลาการศาลปกครองจะเป็นผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจในกรณีที่มีการโต้แย้งว่าหน่วยงานของรัฐใช้อำนาจโดยมิชอบ

แม้ว่าขอบเขตการใช้อำนาจของหน่วยงานของรัฐจะมีความไม่แน่นอน แต่กฎหมายก็ได้กำหนดเงื่อนไขและแนวทางในการอนุญาตให้กับสมาคม ได้แก่

(1) จำนวนสมาชิกของสมาคม กฎหมายบางฉบับจะกำหนดจำนวนสมาชิกของสมาคมไว้เป็นจำนวนที่แน่นอน เช่น สมาคมเกี่ยวกับทหารผ่านศึกและผู้ประสบภัยจากสงคราม หากเป็นสมาคมระดับประเทศจะต้องมีสมาชิกอย่างน้อยสามพันคน แต่โดยส่วนใหญ่กฎหมายมักจะกำหนดไว้ว่าสมาคมจะต้องมีจำนวนสมาชิกพอสมควรหรือเพียงพอด้วย ซึ่งการกำหนดในลักษณะดังกล่าวแม้ว่าจะไม่ชัดเจนและไม่แน่นอน แต่หน่วยงานของรัฐสามารถใช้ดุลพินิจได้ตามความเหมาะสมในแต่ละคำขอ และสามารถพิจารณาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นแห่งใดโดยเฉพาะได้

(2) ความเป็นอิสระ เงื่อนไขนี้มักกำหนดไว้ในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อความเป็นอิสระของสมาคม เช่น สมาคมผู้บริโภคร ตามมาตรา 2 แห่งรัฐบัญญัติฉบับที่ 88-14 ลงวันที่ 5 มกราคม ค.ศ. 1988 กำหนดว่า สมาคมนั้นจะต้องมีอิสระโดยเด็ดขาดจากผู้ประกอบการ เนื่องจากอาจมีผู้ประกอบการรายใดรายหนึ่งให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่สมาคมเพื่อให้มีการเคลื่อนไหวต่อต้านหรือฟ้องคดีกับผู้ประกอบการที่เป็นคู่แข่งได้ เป็นต้น

(3) ค่าบำรุง มักจะกำหนดรวมไว้กับจำนวนสมาชิก กล่าวคือ กำหนดว่าสมาชิกของสมาคมนั้น ๆ จะต้องมีฐานะเป็นสมาชิกที่ได้ชำระค่าบำรุงให้แก่สมาคมด้วย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการยืนยันถึงการเป็นสมาชิกของสมาคมที่แท้จริง

(4) ประสบการณ์และความเก่าแก่ ส่วนใหญ่กฎหมายกำหนดไว้ตั้งแต่หนึ่งปีถึงห้าปี ยกเว้นสหพันธ์การศึกษาและสมาคมชาวประมงที่กฎหมายไม่ได้กำหนดเงื่อนไขในเรื่องนี้เอาไว้

เมื่อสมาคมได้รับอนุญาตจากหน่วยงานของรัฐแล้วจะไม่มีกำหนดเวลาสิ้นสุด ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่จะต้องตรวจสอบว่าสมาคมยังคงปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ หากต่อมาไม่มีเงื่อนไขดังกล่าวหรือเปลี่ยนแปลงไป หน่วยงานของรัฐสามารถใช้สิทธิเพิกถอนการอนุญาตให้ฟ้องคดีได้ ยกเว้นกรณีสมาคมผู้บริโภครที่กฎหมายกำหนดระยะเวลาไว้ห้าปี สมาคมผู้เล่นหุ้นกำหนดเวลาไว้สามปี และเมื่อครบกำหนดแล้วจะต้องขออนุญาตโดยแสดงเอกสารหลักฐานตามเงื่อนไขต่าง ๆ ใหม่

3. กรณีที่ได้รับมอบหมายจากสมาชิก

กฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสยอมให้สมาคมฟ้องคดีเพื่อปกป้องส่วนได้เสียของส่วนรวมโดยไม่จำเป็นต้องได้รับมอบอำนาจจากหน่วยงานของรัฐใน 2 กรณี ได้แก่

(1) กรณีที่สมาชิกของสมาคมรวมตัวเพื่อส่วนได้เสียเฉพาะของแต่ละบุคคล ตามคำพิพากษาศาลสูงสุดฝรั่งเศสฉบับลงวันที่ 25 พฤศจิกายน ค.ศ. 1929 ได้ยอมรับการให้สมาคมสามารถฟ้องคดีเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายที่สมาชิกของสมาคมมีสิทธิได้รับ แต่จำกัดขอบเขตเฉพาะในเรื่องของความรับผิดชอบทางแพ่งเท่านั้น โดยวินิจฉัยว่า สมาชิกของสมาคมสามารถที่จะฟ้องคดีร่วมกันโดยสมาคมได้หากสมาชิกแต่ละคนสามารถฟ้องคดีดังกล่าวเป็นการส่วนตัวได้ โดยความเสียหายที่สมาคมได้รับถือเป็นความเสียหายโดยส่วนรวมของสมาชิกของสมาคม

(2) กรณีที่สมาชิกของสมาคมรวมตัวกันเพื่อปกป้องส่วนได้เสียของสังคมส่วนรวมซึ่งมีลักษณะทั่วไป สิทธิในการฟ้องคดีของสมาคมเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นส่วนได้เสียของสังคมส่วนรวมอาศัยมูลเหตุมาจากกรณีที่เป็นการปกป้องส่วนได้เสียของสมาชิกและเป็นเรื่องการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของสมาคมที่จะปกป้องส่วนได้เสียของสังคมส่วนรวม เช่น คำพิพากษาศาลสูงสุดฝรั่งเศสฉบับลงวันที่ 16 พฤศจิกายน ค.ศ. 1982 วินิจฉัยว่า เนื่องจากสมาคม

CORA มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการศึกษาและคุ้มครองนกที่อพยพมา สมาคมจึงมีส่วนได้เสียโดยตรงกับการกระทำที่เป็นการคุกคามและทำให้นกดังกล่าวตาย จึงเป็นความเสียหายทางจิตใจที่เกิดขึ้นโดยตรงและเป็นเรื่องส่วนตัวของสมาคมเมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์และกิจกรรมของสมาคม

3.3.1.2 การดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยหน่วยงานของรัฐ (Administration's Suit)

หน่วยงานของรัฐที่จะเป็นผู้ทำหน้าที่ดำเนินคดีแทนในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส คือ อัยการฝรั่งเศส (The Ministère Public) โดยอัยการฝรั่งเศสอาจเป็นผู้ดำเนินคดีทางแพ่งในฐานะคู่ความหรือร้องสอดเข้าเป็นคู่ความแทนบุคคลอื่นนั้นสามารถกระทำได้โดยสมัครใจ หรือโดยมีผู้ยื่นคำขอให้อัยการฝรั่งเศสเป็นคู่ความในคดีที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้ ยังอาจร้องสอดเป็นคู่ความในคดีเพื่อเสนอความเห็นในกฎหมายที่เป็นสาระสำคัญได้เมื่อได้รับการร้องขอ ในคดีที่อัยการฝรั่งเศสอาจได้รับคำขอให้ร้องสอดเป็นคู่ความเพื่อเสนอความเห็นกฎหมาย ได้แก่ (1) การยื่นฟ้องคดีเกี่ยวกับการเป็นผู้อนุบาลของบุคคลผู้ไร้ความสามารถ หรือการรับรองหรือการเปลี่ยนแปลงสิทธิการเป็นผู้อนุบาล (2) กระบวนวิธีพิจารณาที่กำหนดให้ห้ามดำเนินคดีเป็นการชั่วคราวและการรวมคดีสำหรับคดีที่ไม่อาจชำระหนี้ได้ (Indebtness) ของบุคคลผู้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวหรือล้มละลาย และการลงโทษประการอื่น และในคดีที่เกี่ยวกับสถานะของบุคคล และ (3) การดำเนินคดีเพื่อชำระบัญชี และการดำเนินคดีแพ่งที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบของกรรมการบริษัท

เมื่ออัยการฝรั่งเศสได้รับคำขอดังกล่าว ก็มีหน้าที่ทำความเข้าใจกฎหมายโดยศาลอาจเป็นผู้พิจารณาและตัดสินคำขอที่ขอให้อัยการร้องสอดเข้าเป็นคู่ความในคดี นอกจากนี้ อัยการฝรั่งเศสยังมีอำนาจโต้แย้งคำสั่งหรือนโยบายสาธารณะ (Order Public) ที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าคำสั่งหรือนโยบายดังกล่าวขัดต่อประโยชน์สาธารณะ เช่น การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม การคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค เป็นต้น⁸⁷

สำหรับการคิดค่าธรรมเนียมทนายความ ตามกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ทนายความสามารถตกลงค่าธรรมเนียมทนายความกับลูกความได้อย่างอิสระโดยจัดทำเป็นหนังสือ ทั้งนี้ การกำหนดค่าธรรมเนียมทนายความสามารถพิจารณาได้จากสถานะทางการเงินของลูกความ ลักษณะคดี ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นโดยทนายความ ความมีชื่อเสียงและคุณสมบัติของทนายความ ซึ่งต้องพิจารณาเป็นรายกรณี อย่างไรก็ตาม การคิดค่าธรรมเนียมทนายความโดยพิจารณาจากผลของคดี (The Outcome of Case; Agreement Quota Litis) ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสยอมให้มีได้

⁸⁷ การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ (น. 84-85). เล่มเดิม.

เฉพาะการพิจารณาล่วงหน้าเพื่อเป็นค่าบริการสำหรับการเตรียมคดีเท่านั้น แต่หากเป็นการตกลงในผลแห่งคดีเพียงอย่างเดียว (Pure Quota Litis) จะมีผลเป็นโมฆะทันที⁸⁸

กล่าวโดยสรุป ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีแนวคิดการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Association's Suit) และการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยหน่วยงานของรัฐ (Administration's Suit) เท่านั้น อย่างไรก็ตามได้มีการเสนอให้นำหลักการเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่ใช้อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาไปใช้ในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส แต่มีการจำกัดขอบเขตของการบังคับใช้ไว้เฉพาะคดีเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคเท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเพิ่มมาตรการคุ้มครองสิทธิให้แก่ผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นเพียงข้อเสนอเท่านั้น ยังไม่ทราบผลเป็นที่แน่ชัดว่ารัฐบาลเสี่ยงข้างมากจะมีความเห็นเช่นใด⁸⁹ และเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม ค.ศ. 2013 คณะรัฐมนตรีแห่งประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้รับร่างพระราชบัญญัติผู้บริโภคซึ่งมีการปรับปรุงข้อมูลให้แก่ผู้บริโภคให้ดีขึ้นและสิทธิตามสัญญาให้เข้มแข็งขึ้น รวมถึงเพิ่มอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และยังให้มีการฟ้องคดีแบบกลุ่มตามพระราชบัญญัติผู้บริโภคอีกด้วย โดยรัฐสภาฝรั่งเศสได้รับรองเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม ค.ศ. 2013 และวุฒิสภาได้ปรับปรุงแก้ไขเมื่อวันที่ 13 กันยายน ค.ศ. 2013 โดยคาดว่าจะมีการรับรองขั้นสุดท้ายในปี ค.ศ. 2014⁹⁰

3.3.2 การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติที่ให้เอกชนมีสิทธิดำเนินคดีแทนบุคคลอื่นเช่นเดียวกับประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส อย่างไรก็ตาม มาตรการทางกฎหมายของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีกฎหมายรองรับในกรณีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากที่อยู่ภายใต้ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกัน ดังนี้⁹¹

⁸⁸ From "Mass tort litigation in Germany and Switzerland" *Duke Journal of Comparative & International Law* (Spring/Summer, 2001), by Gerhard Walter available from <http://scholarship.law.duke.edu/djcil/vol11/iss2/10/>, (อ้างถึงในการดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต) (น. 86). เล่มเดิม).

⁸⁹ จาก คำชี้แจงของฝ่ายเลขานุการ เรื่อง การพัฒนาการของกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส เสนอต่อคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา วันที่ 8 มีนาคม 2548 (น. 1), สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

⁹⁰ *France: introduction of Class Actions expected in early 2014*, สืบค้น 16 มกราคม 2557 จาก <http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=5e105cf6-9818-432b-a26d-95df828a1c7d>

⁹¹ การดำเนินคดีแบบกลุ่มในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์และซีวิลลอว์ (น. 86 - 87). เล่มเดิม.

3.3.2.1 การดำเนินคดีทางแพ่งโดยองค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะ (Verbandsklage)

องค์กรเพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่น สมาคมทางการค้า หอการค้า สมาคมเพื่อผู้บริโภค สามารถเป็นผู้แทนคดีแทนบุคคลผู้เสียหายเพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลให้มีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อห้ามกระทำการโฆษณาโดยฉ้อฉลแก่ประชาชนได้ ในการฟ้องคดีนั้นสามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องอาศัยการร้องทุกข์ของผู้เสียหาย และเป็นการฟ้องคดีแพ่งเพื่อให้ศาลมีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น โดยไม่สามารถฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าเสียหายได้ เช่น การฟ้องขอให้ศาลมีคำสั่งห้ามมิให้จำเลยกระทำการโฆษณาอันเป็นการหลอกลวงให้ประชาชนให้หลงเชื่อ เป็นต้น

3.3.2.2 การจัดตั้งกองทุน (Fund solution)

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้มีการออกกฎหมายกำหนดให้มีการจัดตั้งกองทุนสำหรับบุคคลที่เกิดมาและติดเชื้อเนื่องมาจากยา Contergen โดยกำหนดให้ผู้ผลิตยาดังกล่าวมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินชดเชยเป็นจำนวนที่แน่นอน (Certain amounts) ให้กับกองทุน และกำหนดวิธีการจัดการเงินให้แก่ผู้ที่ใช้จ่ายและได้รับอันตรายดังกล่าว นอกจากนี้ ยังมีกองทุนเพื่อความเสียหายสำหรับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น กองทุนเพื่อความเสียหายสำหรับอาสาสมัครในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยกำหนดให้ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและผู้ประกอบการของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่จ้างอาสาสมัครเหล่านั้นต้องจ่ายเงินเข้ากองทุน เป็นต้น กองทุนดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็นกลไกทางกฎหมายที่มีผลทางกฎหมายเช่นเดียวกับการประนีประนอมยอมความในการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา

3.3.2.3 ค่าทนายความ

การกำหนดค่าทนายความในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีขึ้นอยู่กับความยากง่ายของประเด็นในคดี (Value of The Subject Matter) ซึ่งจะมีการพิจารณาอย่างเป็นธรรม โดยเปรียบเทียบกับรูปคดี เวลา และความยากง่ายของกฎหมายที่ใช้ แต่หากข้อตกลงเรื่องค่าทนายความมีลักษณะเป็นการจ่ายค่าทนายความที่ไม่แน่นอนแล้ว การคิดค่าทนายความดังกล่าวจะไม่มีผลบังคับระหว่างทนายความและคู่ความ⁹²

⁹² แหล่งเดิม.

3.3.3 การดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศบราซิล

ประเทศบราซิลได้มีการพัฒนาหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมกับสังคมของตนเอง ซึ่งมีความแตกต่างกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยในอดีตนักกฎหมายของประเทศบราซิลมีความคิดเชิงลบต่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นอย่างมาก และเห็นว่าการดำเนินคดีแบบกลุ่มทำให้เกิดค่าใช้จ่ายสูงเนื่องจากมีการกำหนดค่าทนายความในอัตราสูง รวมถึงเงินชดเชยจำนวนมากที่จำเลยอาจต้องจ่ายเพื่อชดเชยความเสียหาย และมีการกำหนดเงินรางวัลซึ่งมีลักษณะในเชิงลงโทษ นอกจากนี้ ยังอาจเป็นการให้ศาลสร้างนโยบายสาธารณะอันเป็นการแทรกแซงการปฏิบัติงานของสภานิติบัญญัติ จึงได้มีการพัฒนากฎหมายให้มีลักษณะเฉพาะและเหมาะสมกับการดำเนินคดีกับประเทศของตน⁹³

โดยกฎหมายว่าด้วยการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศบราซิลบัญญัติอยู่ใน Public Civil Action Act และ Consumer Code มีหลักการดังนี้

3.3.3.1 แนวคิดการดำเนินคดีแบบกลุ่มและประเภทแห่งสิทธิ

การดำเนินคดีแบบกลุ่มในประเทศบราซิล เรียกว่า Collective Action ซึ่งให้ความสำคัญกับสิทธิและการดำเนินคดีที่มีลักษณะเพื่อส่วนรวม โดยไม่ได้จำกัดเฉพาะสมาชิกกลุ่มที่เกี่ยวข้องเท่านั้นที่จะเป็นคู่ความในคดีได้ แต่ยังรวมถึงบุคคลอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่มสามารถดำเนินคดีแบบกลุ่มได้ด้วย เช่น สมาคมที่ตั้งขึ้นตามกฎหมาย หน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่หรือพนักงานอัยการ ในประเทศบราซิลมีแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคล (Subjective Right) เป็นแนวคิดหลักในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษรว่า หากโจทก์ไม่มีสิทธิที่รับรองไว้ตามกฎหมาย ก็ไม่อาจประสบความสำเร็จในชั้นศาลได้ ดังนั้น การบัญญัติให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มจึงจำเป็นต้องมีการรับรองสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมาย⁹⁴ ซึ่งตามมาตรา 81 ของ Consumer Code⁹⁵ ได้บัญญัติแยกประเภทของสิทธิที่มีลักษณะเป็นกลุ่ม (Group Right) ออกเป็น

⁹³ From “Class Actions in Brazil - A Model for Civil Law Countries” *The American Journal of Comparative Law* vol. 51 (2003); 324, by Antonio Gidi. อ้างใน ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับ การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 121). เล่มเดิม.

⁹⁴ From “Class Actions in Brazil - A Model for Civil Law Countries” *The American Journal of Comparative Law* vol. 51 (2003); 344 – 349, by Antonio Gidi. แหล่งเดิม.

⁹⁵ Brazilian Consumer Code, Art. 81. “The collective protection shall be allowed to the case of:

I. Diffuse interests or rights, meaning the transindividual, indivisible interests or rights held by indeterminate person linked by factual circumstances;

3 ประเภท ได้แก่ Diffuse Right, Collective Right และ Homogeneous Individual Right ทำให้วิธีพิจารณาคดีแบบกลุ่มถูกแยกตามประเภทของสิทธิที่มีลักษณะเป็นกลุ่มด้วย โดยการดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิแต่ละประเภทและขอบเขตของคำพิพากษาจะมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย โดย Diffuse Right และ Collective Right คือ สิทธิส่วนรวมที่เป็นของทุกคนในกลุ่ม ซึ่งจะได้รับการคุ้มครองโดยคำสั่งหรือการชดใช้ค่าเสียหายให้กับกลุ่มทั้งหมด ส่วน Homogeneous Individual Right เป็นสิทธิส่วนบุคคลของคนหลายคนที่รวมกันเป็นกลุ่มเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายเฉพาะบุคคล ด้วยการฟ้องคดีแบบกลุ่มซึ่งสิทธิที่มีลักษณะดังกล่าวสามารถแยกต่างหากจากกันเป็นรายได้ โดยสิทธิทั้ง 3 ประเภท มีรายละเอียดดังนี้⁹⁶

1) Diffuse Right คือ สิทธิเหนือสิทธิส่วนบุคคล (Transindividual Right) สิทธิดังกล่าวไม่ได้เป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ และไม่สามารถแบ่งแยกได้ (Indivisible) และเป็นสิทธิของกลุ่มบุคคลที่ไม่สามารถกำหนดได้แน่นอน และไม่ได้เกี่ยวข้องกันมาก่อน แต่จะเกี่ยวข้องกันโดยสถานการณ์ที่เป็นข้อเท็จจริงในกรณีใดกรณีหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งอาจเรียกสิทธิประเภทนี้ว่า “สิทธิชุมชน”

สิทธิชุมชนมักปรากฏอยู่ในกฎหมายสิ่งแวดล้อมและกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค เช่น สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย สิทธิที่จะได้รับอากาศบริสุทธิ์ สิทธิที่จะได้ใช้แม่น้ำที่สะอาด สิทธิที่จะได้รับการโฆษณาตามความเป็นจริง หรือสิทธิที่จะได้ใช้สินค้าที่ปลอดภัย ซึ่งสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิของทุกคนในชุมชน ไม่ใช่ของรัฐบาลหรือองค์กรอื่นใดหรือบุคคลใดโดยเฉพาะ แต่เป็นสิทธิที่อยู่ระหว่างสิทธิส่วนบุคคลกับประโยชน์สาธารณะแต่อยู่เหนือสิทธิส่วนบุคคล และไม่สามารถแบ่งแยกออกเป็นข้อเรียกร้องของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการส่วนตัวได้ ดังนั้น ในการคุ้มครองสิทธิประเภทนี้ในศาลจึงเป็นการคุ้มครองสิทธิส่วนรวมที่มีร่วมกันของทุกคนในชุมชน เช่น คดีเกี่ยวกับการทำให้น้ำในอ่าวสกปรก การทำให้น้ำสะอาดถือเป็นประโยชน์ของทุกคนในชุมชนเพราะอ่าวมิใช่ของบุคคลใดโดยเฉพาะ ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อคุ้มครองสิทธิชุมชนศาลอาจมีคำสั่งในคดีได้หลายลักษณะ เช่น สั่งห้ามมิให้จำเลยกระทำการที่ก่อให้เกิดความเสียหายอีกต่อไป หรือสั่งให้จำเลยทำให้กลับสู่สภาพเดิม หรือสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ชุมชนทั้งหมด หรือให้กระทำการใด ๆ เพื่อเยียวยาความเสียหายตามที่ศาลเห็นสมควรเป็นกรณีไป

II. Collective interest or rights, meaning the transindividual, indivisible interests or rights held by a group, category or Class of persons linked to each other or to opposing party by a common legal relationship; or

III. Homogeneous individual interests or rights, meaning those stemming from a common origin.”

⁹⁶ การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และประโยชน์ที่พึงได้รับ (น. 68 - 70). เล่มเดิม.

หรือจะสั่งให้ชดเชยค่าเสียหายสำหรับความเสียหายทั้งหมดที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมก็ได้ โดยค่าเสียหายดังกล่าวจะตกเป็นของกองทุนของรัฐเพื่อใช้ในการคุ้มครองสิทธิชุมชนต่อไป

อย่างไรก็ตาม การฟ้องคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิชุมชนนั้นไม่เป็นการจำกัดสิทธิส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มที่จะได้รับความคุ้มครองจากความเสียหายที่เกิดจากการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของจำเลยซึ่งเป็นการกระทำเดียวกัน กล่าวคือ สมาชิกกลุ่มสามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายเฉพาะตัวเป็นคดีโดยลำพัง หรือจะฟ้องร่วมกันเป็นคดีแบบกลุ่มเพื่อเรียกค่าเสียหายของแต่ละบุคคลในกลุ่ม (Individual Class Action) เป็นอีกคดีหนึ่งต่างหากก็ได้ ซึ่งจะเห็นต่อไปว่า Homogeneous Individual Right เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิชุมชนด้วย

2) Collective Right คือ สิทธิที่ไม่ได้เป็นของบุคคลหนึ่งบุคคลใด โดยเฉพาะและไม่สามารถแบ่งแยกได้เช่นเดียวกับสิทธิชุมชน แต่เป็นสิทธิของกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะเฉพาะและเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น หรือคู่ความฝ่ายตรงข้ามโดยความสัมพันธ์ตามกฎหมาย โดยผู้ที่สมาชิกกลุ่มจะมีลักษณะชัดเจนหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นสิทธิร่วมกันเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มบุคคลที่ซื้อสินค้าประเภทเดียวกันและได้รับความเสียหายจากสินค้านั้น หรือกรณีบุคคลทำบัตรเครดิตจากบริษัทเดียวกันและต่างถูกเรียกเก็บค่าธรรมเนียมโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือบริษัทประกันสุขภาพปฏิเสธไม่จ่ายค่าสินไหมทดแทนจากการเป็นโรคนานเป็นต้น สิทธิประเภทนี้จึงเป็นสิทธิที่มีร่วมกันจากข้อกฎหมายหรือข้อสัญญาเดียวกัน ซึ่งสมาชิกกลุ่มบางคนอาจชนะคดีในการฟ้องส่วนตัวแต่บางคนอาจแพ้คดี

3) Homogeneous Individual Right คือ สิทธิของบุคคลทั่วไปที่มีร่วมกันซึ่งเป็นสิทธิที่สามารถแบ่งแยกได้ อาจเรียกได้ว่าเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่มีอยู่ร่วมกัน การดำเนินคดีสำหรับบุคคลที่มีสิทธิร่วมกันกลุ่มนี้อยู่ภายในเงื่อนไขที่ผู้เสียหายแต่ละคนต้องเสียหายจากเหตุการณ์เดียวกันและฟ้องคดีร่วมกันเพื่อเรียกค่าเสียหายของแต่ละคน ซึ่งสิทธิประเภทนี้เกิดจากมูลเหตุพื้นฐานเดียวกัน หรือเกิดจากข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเดียวกัน

การแยกประเภทสิทธิเป็นกลุ่มของประเทศบราซิลทั้ง 3 ประเภทข้างต้นสามารถแบ่งระดับชั้นของสิทธิได้ 2 ระดับ ด้วยกัน⁹⁷ คือ

⁹⁷ From "Class Actions in Brazil - A Model for Civil Law Countries" *The American Journal of Comparative Law* vol. 51 (2003); 351 - 354, by Antonio Gidi. (อ้างถึงใน การดำเนินคดีแบบกลุ่ม : การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ข้อจำกัด และประโยชน์ที่พึงได้รับ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 70 - 71) เล่มเดิม).

1) Transindividual Right ได้แก่ สิทธิชุมชน หรือสิทธิร่วมกันของกลุ่มบุคคล กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกัน โดยความสัมพันธ์ทางกฎหมายหรือมีข้อเท็จจริงเดียวกัน ซึ่งในที่นี้ หมายถึง Diffuse Right และ Collective Right

2) Individual Right ได้แก่ สิทธิส่วนบุคคลซึ่งเป็นของสมาชิกของกลุ่มแต่ละคน และบุคคลเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องกัน โดยความสัมพันธ์ทางกฎหมายหรือข้อเท็จจริงเดียวกัน ซึ่งในที่นี้หมายถึง Homogeneous Individual Right

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการดำเนินคดีเกี่ยวกับ Diffuse Right และ Collective Right เป็นการดำเนินคดีที่มุ่งคุ้มครองสิทธิที่เป็นของชุมชนทั้งหมด เช่นเดียวกับการที่ผู้เสียหายได้รับความคุ้มครองจากการที่ศาลมีคำสั่งห้ามจำเลยกระทำการ (Injunctive Relief) เพื่อประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มบุคคลตาม Rule 23 (b) (2) ของประเทศสหรัฐอเมริกา ในขณะที่ Homogeneous Individual Right ถูกใช้เพื่อคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลเช่นเดียวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อความเสียหายร่วมกันของบุคคลแต่ละคนตาม Rule 23 (b) (3)

สำหรับวิธีการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิ Diffuse Right และ Collective Right เป็นไปตาม Public Civil Action Act ส่วนการดำเนินคดีเพื่อคุ้มครองสิทธิ Homogeneous Individual Right เป็นไปตาม Consumer Code ซึ่งบทบัญญัติตามกฎหมายทั้ง 2 ฉบับเมื่อรวมกันแล้วถือว่าเป็นบทบัญญัติสำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศบราซิล (Brazilian Class Action statute(s))

3.3.3.2 ผู้มีสิทธิดำเนินคดีแบบกลุ่มและเงื่อนไขแห่งคดี

กฎหมายของประเทศบราซิลกำหนดให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเฉพาะของฝ่ายโจทก์เท่านั้น โดยมาตรา 82 ของ Consumer Code⁹⁸ กำหนดตัวผู้มีสิทธิดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Collective Standing หรือ Legitimatio Ad Causam หมายถึง อำนาจในการดำเนินคดีหรืออำนาจ

⁹⁸ Brazilian Consumer Code, Article 82. “For the purposes of bringing a Class Action in protection of the rights describe in Article 81, sole paragraph, the following entities have collection standing:

I. The office of the Attorney General

II. The Federal, State of Municipal Governments and the Federal District;

III. Entities and agencies of the direct and indirect public administration, including those without legal identity, specifically designed for the protection of the interests and rights protected by this Code; and

IV. Associations legally incorporated for at least one year, whose institutional purposes include the protection of the interests and rights protected by this Code. An authorization to bring suit from the association members is not required.”

ในการแสวงหาการวินิจฉัยในเนื้อหาของข้อเรียกร้องจากศาล⁹⁹) ที่จะร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ได้แก่ (1) สำนักงานอัยการ (2) สาธารณรัฐบราซิล รัฐ เทศบาล และเขตการปกครองแห่งสหพันธรัฐ (3) หน่วยงานของรัฐ และ (4) สมาคมเอกชน ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้สามารถดำเนินคดีโดยลำพังหรือร่วมกันก็ได้ ส่วนบุคคลธรรมดาไม่มีสิทธิที่จะฟ้องคดีในนามของกลุ่มเว้นแต่กรณีการละเมิดสิทธิทางการเมืองตามที่บัญญัติใน The Actio Popularis Act เท่านั้น และเนื่องจากกฎหมายของประเทศบราซิลไม่ให้อำนาจแก่บุคคลธรรมดาฟ้องคดีแบบกลุ่ม จึงไม่ปรากฏเงื่อนไขแห่งคดีเกี่ยวกับความเหมือนกันของข้อเรียกร้องหรือข้อต่อสู้ที่มุ่งประสงค์ในผลแห่งคำพิพากษาอย่างเดียวกันหรือลักษณะเดียวกัน (Typicality) รวมถึงเรื่องเงื่อนไขเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกของกลุ่ม (Numerosity) ซึ่งปกติเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ผู้แทนกลุ่มจะใช้เพื่อร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

กฎหมายของประเทศบราซิลไม่ได้กำหนดเรื่องหน้าที่ของการเป็นผู้แทนกลุ่มที่จะต้องรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอและเป็นธรรม (Adequacy of Representation) ไว้โดยตรง แต่มีได้หมายความว่ากฎหมายจะไม่ได้ตระหนักถึงหน้าที่นั้น กล่าวคือการที่กฎหมายกำหนดให้องค์กรของรัฐและสมาคมเป็นผู้มีสิทธิดำเนินคดีแบบกลุ่ม เนื่องจากเห็นว่าองค์กรเหล่านี้จะเป็นผู้แทนกลุ่มรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเพียงพอและเป็นธรรมมากกว่าการให้สิทธิแก่บุคคลธรรมดาที่เป็นสมาชิกกลุ่ม นอกจากนี้ ยังมีมาตรการที่เป็นรูปธรรม เช่น พนักงานอัยการสามารถเข้ามาในคดีในฐานะผู้ควบคุมดูแลคดีได้ หากได้รับการแจ้งให้ทราบว่ามี การฟ้องคดีแบบกลุ่มและได้รับการร้องขอให้สอดเข้ามาในคดี¹⁰⁰ หรือผู้เสียหายที่เป็นสมาชิกกลุ่มรายใดรายหนึ่งมีสิทธิเช่นเดียวกับกลุ่มก็สามารถเข้ามาในคดีเพื่อช่วยผู้แทนกลุ่มในฐานะคู่ความผู้ช่วย (Assistant Party) ได้ ซึ่งคู่ความผู้ช่วยนี้มีสิทธิดำเนินการใด ๆ รวมทั้งยื่นอุทธรณ์หรือเข้าเป็นผู้แทนกลุ่มหากผู้แทนกลุ่มคนเดิมไม่ดำเนินกระบวนการต่อไป¹⁰¹

⁹⁹ From “Class Actions in Brazil - A Model for Civil Law Countries” *The American Journal of Comparative Law* vol. 51 (2003); 351 - 354, by Antonio Gidi. อ้างใน ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับ การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 125). เล่มเดิม.

¹⁰⁰ Article 82 of Popular Action Act, Article 92 of Consumer Code.

¹⁰¹ ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับ การดำเนินคดีแบบกลุ่ม (น. 125 - 126). เล่มเดิม.

3.3.3.3 การบอกกล่าว

กฎหมายกำหนดเกี่ยวกับการบอกกล่าวว่า ในการดำเนินคดีแบบกลุ่มเฉพาะเพื่อค่าเสียหายส่วนบุคคลเท่านั้นที่ผู้แทนกลุ่มจะต้องบอกกล่าวเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มไปยังสมาชิกกลุ่ม และกำหนดวิธีการเพียงการประกาศในหนังสือพิมพ์ที่เป็นทางการฉบับใดฉบับหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อให้การเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเป็นไปโดยง่าย¹⁰²

3.3.3.4 ผลของคำพิพากษา

ผลของคำพิพากษา¹⁰³ ของศาลในประเทศบราซิลจะแบ่งตามประเภทของสิทธิ¹⁰⁴ ได้แก่

1) กรณีของ Diffuse Right และ Collective Right คำพิพากษามีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคนไม่ว่าจะเป็นคุณหรือโทษ แต่ไม่อาจทำให้เสียหายต่อสิทธิส่วนบุคคลได้ เนื่องจากกลุ่มควรดำเนินคดีแบบกลุ่มในข้อโต้แย้งอย่างหนึ่งอย่างใดได้เพียงครั้งเดียว หากกลุ่มเป็นฝ่ายชนะ สมาชิกกลุ่มทุกคนจะได้รับผลดีจากคำพิพากษาที่เป็นคุณด้วย หากกลุ่มแพ้สิทธิของกลุ่มจะหมดไป และถูกห้ามมิให้ดำเนินคดีแบบกลุ่มใด ๆ ที่เกิดจากข้อโต้แย้งอย่างเดียวกันอีก แต่สิทธิส่วนบุคคลที่เกิดขึ้นจากข้อโต้แย้งนั้น ไม่ถูกห้าม สมาชิกกลุ่มยังคงมีสิทธิฟ้องคดีแบบส่วนตัวเพื่อพิสูจน์สิทธิของตนได้โดยเป็นไปตามหลักกระบวนการอันชอบธรรมตามกฎหมาย (Due Process of Law) ด้วยเหตุผลที่สมาชิกกลุ่มที่มีได้เข้าไปในกระบวนการพิจารณาหรือเป็นคู่ความในคดี และไม่มีกฎหมายกำหนดให้แจ้งการมีอยู่ของการดำเนินคดีแบบกลุ่มแต่อย่างใด สมาชิกกลุ่มจึงควรมีสหภาพพิสูจน์ข้ออ้างของตนเองได้อย่างเต็มที่ เช่น การโฆษณาที่เป็นการหลอกลวงหรือเป็นเท็จอันเป็นการละเมิดสิทธิชุมชนที่จะได้รับการโฆษณาที่ถูกต้องแท้จริงอาจเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลด้วย เพราะทั้งชุมชนและบุคคลธรรมดาต่างมีสิทธิอย่างเดียวกัน (Common Origin) ที่เรียกว่า Homogeneous Individual Right การดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อคุ้มครอง Diffuse Right จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะดำเนินคดีเพื่อห้ามมิให้เผยแพร่โฆษณาที่หลอกลวง หากมีคำพิพากษาให้สมาชิกกลุ่มเป็นฝ่ายชนะคดีย่อมได้รับผลตามที่ได้มีการเรียกร้องซึ่งไม่เพียงแต่การโฆษณาจะถูกห้ามเผยแพร่ สมาชิกกลุ่มทั้งหมดจะได้รับผลดีจากการที่คำพิพากษามีผลผูกพันตน ในขณะที่การดำเนินคดีแบบรายบุคคลสมาชิกเหล่านั้นไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นอีกว่าโฆษณานั้นเป็นการโฆษณาที่หลอกลวงเพียงแต่ต้องพิสูจน์ถึงเหตุที่น่าคดีมาฟ้อง (Causation) และความเสียหายที่ได้รับเท่านั้น แต่ถ้าในการ

¹⁰² แหล่งเดิม.

¹⁰³ Article 103 of Consumer Code.

¹⁰⁴ แหล่งเดิม.

ดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้นกลุ่มเป็นฝ่ายแพ้คดี การโยชนานั้นก็จะไม่ถูกพิจารณาว่าเป็นโยชนาที่อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดหรือหลอกลวงและไม่ถูกห้ามเผยแพร่ คำพิพากษานี้ก็จะมีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มโดยสมาชิกกลุ่มจะถูกห้ามมิให้นำคดีใด ๆ ที่มีเหตุแห่งการกระทำเดียวกันมาฟ้องได้อีก แต่คำพิพากษานั้นจะไม่ทำให้สิทธิที่จะได้รับค่าเสียหายของสมาชิกกลุ่มแต่ละคนเสียไป สมาชิกกลุ่มยังคงสามารถฟ้องคดีเป็นการส่วนตัวว่าโยชนานั้นก่อให้เกิดความเข้าใจผิดและทำให้ได้รับความเสียหายได้ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักกระบวนการอันชอบธรรมตามกฎหมาย

นอกจากนี้ คำพิพากษาจะไม่มีผลผูกพันสมาชิกกลุ่มหากเป็นกรณีที่ยานหลักฐานไม่เพียงพอ ซึ่งผู้แทนกลุ่มอาจยื่นคำขอให้มีการดำเนินคดีเพื่อคุ้มครอง Transindividual Right อย่างเดียวกันได้หากปรากฏว่ามีพยานหลักฐานใหม่ เช่น หากศาลตัดสินเป็นคุณแก่บริษัทว่าบุหรีไม่ใช่สาเหตุของโรคมะเร็ง บริษัทผู้ผลิตบุหรีไม่ทราบว่าบุหรีเป็นสาเหตุของมะเร็ง บุหรีไม่ใช่สารเสพติด แต่ต่อมาปรากฏพยานหลักฐานใหม่ที่เพียงพอแก่วินิจฉัยในทางตรงกันข้าม ผู้มีสิทธิในกลุ่มรายใดรายหนึ่งสามารถขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มเพื่อคุ้มครองสิทธิอย่างเดียวกันนั้นอีกได้¹⁰⁵

2) กรณีของ Homogeneous Individual Right ผลผูกพันในคำพิพากษาจะมีลักษณะเช่นเดียวกับ Diffuse Right และ Collective Right ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่มีความแตกต่างคือ หากสมาชิกกลุ่มรายใดรายหนึ่งได้เข้ามาในคดีแบบกลุ่มในฐานะคู่ความร่วมมือ คำพิพากษานั้นจะผูกพันสมาชิกกลุ่มนั้นแม้ว่าจะเป็นโทษและยังต้องห้ามมิให้ฟ้องคดีเป็นการส่วนตัวด้วย

3.3.3.5 การประนีประนอมยอมความ

ในเรื่องการประนีประนอมยอมความนั้นไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีพิจารณาความในเรื่องการอนุญาตให้มีการประนีประนอมยอมความปรากฏในกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศบราซิล

3.3.3.6 ค่าทนายความ

ประเทศบราซิลกำหนดให้สำนักงานอัยการ สาธารณรัฐบราซิล รัฐ เทศบาล เขตการปกครองแห่งสหพันธรัฐ หน่วยงานของรัฐ และสมาคมเอกชน เป็นผู้ที่มีสิทธิดำเนินคดีแบบกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายที่เป็นอุปสรรคแก่การดำเนินคดี กฎหมายของประเทศบราซิลจึงกำหนดให้โจทก์ไม่ต้องทอรองจ่ายค่าใช้จ่ายทางศาล ค่าธรรมเนียม ค่าธรรมเนียมผู้เชี่ยวชาญ หรือค่าธรรมเนียมอื่น ๆ อันเป็นนโยบายที่รัฐต้องการช่วยเหลือประชาชนผู้เสียหายให้สามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย

¹⁰⁵ แหล่งเดิม.

ประเทศบราซิลใช้หลักคู่ความฝ่ายที่แพ้คดีต้องรับผิดชอบในเงินค่าฤชาธรรมเนียมของฝ่ายที่ชนะคดี (Fee-Shifting or Loser Pay or English Rule) ซึ่งในคดีแบบกลุ่มก็ใช้หลักเกณฑ์นี้เช่นกัน กฎหมายได้กำหนดวิธีการคำนวณเงินที่คู่ความฝ่ายแพ้คดีจะต้องรับผิดชอบไว้ในอัตราร้อยละ 10 – 20 ของทุนทรัพย์¹⁰⁶ (The Amount in Controversy) โดยกฎหมายการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศบราซิลได้กำหนดหลักการ “One-Way American Rule”¹⁰⁷ คือ การกำหนดยกเว้นความรับผิดชอบของโจทก์ในค่าทนายความ ค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของฝ่ายจำเลยในกรณีที่โจทก์เป็นฝ่ายแพ้คดี เว้นแต่เป็นการฟ้องคดีโดยไม่สุจริต ในทางกลับกันหากฝ่ายจำเลยแพ้คดี จำเลยยังคงต้องรับผิดชอบในค่าทนายความ ค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของฝ่ายโจทก์ตามหลักในเรื่องความรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมที่คู่ความฝ่ายที่แพ้คดีต้องรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมของคู่ความที่ชนะคดี¹⁰⁸

3.3.3.7 บัญชีกองทุน

Public Civil Action Act ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งบัญชีกองทุนเพื่อคุ้มครอง Diffuse Right ขึ้น¹⁰⁹ โดยเป็นบัญชีค่าเสียหายหรือค่าปรับที่ศาลกำหนดให้ไว้จากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรืออาจเป็นเงินค่าเสียหายที่จะต้องชดเชยให้แก่ผู้เสียหายแต่ละบุคคลแต่อาจไม่สามารถระบุตัวได้ ศาลจะพิจารณาถึงความเสียหายและกำหนดค่าเสียหายไว้เป็นจำนวนรวม และเก็บเงินดังกล่าวไว้ในบัญชีกองทุน ซึ่งกองทุนดังกล่าวจะอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกระทรวงยุติธรรม โดยคณะกรรมการร่วมระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน ในการจัดตั้งบัญชีกองทุนมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูสิทธิที่ถูกละเมิดของผู้เสียหายที่เกิดจากการกระทำของจำเลย หากไม่สามารถฟื้นฟูได้ก็จะใช้เงินกองทุนเพื่อรักษาสีทึ้น เช่น การดำเนินโครงการวิจัยเกี่ยวกับความเสียหายที่เกิดขึ้น เป็นต้น¹¹⁰

¹⁰⁶ From “Class Actions in Brazil - A Model for Civil Law Countries” *The American Journal of Comparative Law*. vol. 51 (2003); 340, by Antonio Gidi. (อ้างถึงใน ปัญหาการดำเนินคดีแพ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 กับกระดำเนินคดีแบบกลุ่ม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตรบัณฑิต) (น. 128-129). เล่มเดิม).

¹⁰⁷ Article 13 of Public Civil Action Act.

¹⁰⁸ แหล่งเดิม.

¹⁰⁹ Article 13 of Public Civil Action Act.

¹¹⁰ แหล่งเดิม.

3.4 ผู้มีสิทธิฟ้องคดีตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้นำหลักการสะดวก รวดเร็ว และประหยัด ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมาประกอบกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวด้วย¹¹¹ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คดีผู้บริโภคเสร็จสิ้นได้ด้วยความเป็นธรรมและรวดเร็ว กล่าวคือ

1. สะดวก โจทก์สามารถฟ้องด้วยวาจาได้ตามมาตรา 20 ส่วนจำเลยก็สามารถให้การด้วยวาจาได้เช่นกันตามมาตรา 26 โดยเจ้าพนักงานคดีจะเป็นผู้จัดบันทึกรายละเอียดคำฟ้องหรือคำให้การลงในแบบพิมพ์เสนอศาล ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับคู่ความที่ไม่มีความรู้ทางกฎหมายให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ง่ายขึ้นเป็นอย่างมากโดยไม่จำเป็นต้องจ้างทนายความสำหรับการอ้างอิงพยานหลักฐานที่จะนำสืบ คู่ความสามารถทำได้โดยแถลงให้ศาลบันทึกไว้ตามมาตรา 31 และไม่ต้องยื่นบัญชีระบุพยาน โดยศาลจะเป็นผู้ซักถามพยานก่อนคู่ความตามมาตรา 34

2. รวดเร็ว เมื่อโจทก์ยื่นฟ้องแล้ว ศาลต้องนัดพิจารณาเพื่อไต่ถามคู่ความตกลงหรือประนีประนอมยอมความกันเป็นอันดับแรกตามมาตรา 24 และกำหนดให้มีวันนัดพิจารณาเพื่อไต่ถามคู่ความให้การ และสืบพยานในวันเดียวกันโดยไม่ต้องมีการชี้สองสถาน นอกจากนี้ ศาลต้องกำหนดวันนัดพิจารณาคดีไม่เกิน 30 วัน นับแต่มีคำสั่งรับคำฟ้อง ตามข้อ 9 แห่งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีได้ทันทีโดยไม่ต้องออกคำบังคับก่อนตามมาตรา 37

3. ประหยัด ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภคไม่ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมในการยื่นฟ้องตามมาตรา 18 โดยการพิจารณาคดีจะมีลักษณะรวบรัดกว่าคดีแพ่งสามัญ ทำให้คดีเสร็จไปโดยเร็ว จึงไม่ต้องเสียค่ามาศาลหลายครั้ง และการที่โจทก์สามารถยื่นฟ้องด้วยวาจาและจำเลยให้การด้วยวาจาได้ด้วยตนเองแม้จะไม่มีความรู้ทางกฎหมาย จึงไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความเพื่อให้ดำเนินคดีแทน

อย่างไรก็ตาม ในการฟ้องคดีผู้บริโภคมิได้กำหนดทุนทรัพย์ไว้อย่างคดีผู้บริโภคธรรมดา ไม่ว่าจะมีทุนทรัพย์เท่าใดหากเข้าลักษณะคดีผู้บริโภคก็สามารถใช้วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคได้ การกำหนดจำนวนทุนทรัพย์ในคดีผู้บริโภคจึงไม่น่าจะเหมาะสมกับคดีผู้บริโภคเพราะมีวัตถุประสงค์ในการใช้

¹¹¹ จาก คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค (น. 6 – 7), โดย ไพโรจน์ วายุภาพ, 2552, กรุงเทพฯ : สวัสดิการหนังสือกฎหมายปณรัชช. ลิขสิทธิ์ 2552 โดย ร้านสวัสดิการหนังสือกฎหมายปณรัชช.

วิธีพิจารณาแตกต่างกัน โดยในคดีผู้บริโภคมักมีความมุ่งหมายที่จะคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายโดยไม่คำนึงถึงจำนวนความเสียหาย¹¹²

ผู้มีสิทธิฟ้องคดีผู้บริโภค

แม้ว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จะมีได้มีบทมาตรามาโดยบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะว่าบุคคลใดบ้างที่จะมีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภคก็ตาม แต่เมื่อได้พิจารณาบทนิยามความหมายของคำว่า “คดีผู้บริโภค” และ “ผู้บริโภค” กับ “ผู้ประกอบการธุรกิจ” และบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้ที่มีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีแทนผู้บริโภคในมาตรา 19 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวแล้วสรุปได้ว่า บุคคลที่มีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภคนั้น ได้แก่ “ตัวผู้บริโภค” และ “ผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค”¹¹³ ดังนั้น บุคคลที่จะเสนอคำฟ้องต่อศาลได้จะต้องเป็นผู้ที่ถูกโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายเป็นไปตามมาตรา 55 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เหมือนกันคดีแพ่งทั่วไป ผู้ที่ถูกโต้แย้งสิทธิอาจจะเป็นผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการธุรกิจก็ได้ กรณีผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการธุรกิจย่อมไม่มีปัญหา เพราะเมื่อถูกโต้แย้งสิทธิสามารถที่จะฟ้องบุคคลผู้โต้แย้งสิทธิได้โดยตรง แต่มีคณะบุคคลซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 หากพิจารณาโดยสภาพแล้วไม่มีสภาพเป็นนิติบุคคล เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับให้เป็นนิติบุคคลแต่สามารถมาเป็นคู่ความในคดีผู้บริโภคได้ ซึ่งมาตรา 19 บัญญัติไว้ ดังนี้

“มาตรา 19 ให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคหรือสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค มีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีแทนผู้บริโภคได้ โดยให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องและการดำเนินคดีตามกฎหมายดังกล่าวมาใช้บังคับโดยอนุโลม

การฟ้องคดีตามวรรคหนึ่งให้ระบุชื่อและที่อยู่ของผู้บริโภคให้ชัดเจน ในกรณีที่สมาคมเป็นผู้ฟ้องและมีการเรียกค่าเสียหาย ให้เรียกค่าเสียหายแทนได้เฉพาะแต่ผู้บริโภคที่เป็นสมาชิกของสมาคมนั้น ในขณะที่ยื่นฟ้องเท่านั้น

¹¹² จาก ปัญหาวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เปรียบเทียบกับวิธีพิจารณาความอาญา และการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (น. 125), โดย ปรัชญา บัณฑิตอักษรณ์, 2552, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ลิขสิทธิ์ 2552 โดยมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

¹¹³ จาก คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค (น. 104), ธาณิศ เกศพิทักษ์, 2551, กรุงเทพฯ: พิมพ์ครั้งที่ 2. พลสยามพรีนติ้ง, ลิขสิทธิ์ 2551 โดยห้างหุ้นส่วนจำกัดพลสยามพรีนติ้ง.

การถอนฟ้องหรือการประนีประนอมยอมความในคดีตามวรรคหนึ่งจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องมาแสดงต่อศาล และในกรณีขอถอนฟ้องศาลจะมีคำสั่งอนุญาตได้ต่อเมื่อเห็นว่าการถอนฟ้องนั้นไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นส่วนรวม

ถ้าภายหลังที่ได้มีการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว สมาคมผู้ยื่นฟ้องถูกเพิกถอนการรับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค ให้ผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องเข้าดำเนินคดีต่อไป ถ้าศาลเห็นว่าผู้บริโภคนั้น อาจไม่ทราบถึงการถูกเพิกถอนการรับรองดังกล่าว ศาลจะมีคำสั่งให้แจ้งบุคคลดังกล่าวทราบโดยกำหนดระยะเวลาที่ต้องเข้ามาในคดีไปพร้อมด้วยก็ได้ บรรดากระบวนการพิจารณาที่ได้ทำไปก่อนเข้ามาในคดี ให้มีผลผูกพันผู้บริโภคนั้นด้วย และหากบุคคลดังกล่าวไม่เข้ามาภายในเวลาที่กำหนด ให้ศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดีส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลนั้น”

มาตรา 19 วรรคแรก คณะกรรมการผู้บริโภค หรือสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองมีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคได้แม้ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลก็ตาม แต่โดยสภาพของกฎหมายเป็นการก่อตั้งองค์กรขึ้นมาดำเนินคดีแทนผู้บริโภคโดยเฉพาะ ซึ่งที่มาของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค และสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองเป็นไปตามมาตรา 9¹¹⁴ และมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522¹¹⁵ สำหรับวิธีการฟ้องและการดำเนินคดีแทน พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ให้นำมาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 41 แห่ง พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาบังคับใช้ บัญญัติไว้ ดังนี้

“มาตรา 39 ในกรณีที่คณะกรรมการเห็นสมควรเข้าดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค หรือเมื่อได้รับคำร้องขอจากผู้บริโภคที่ถูกละเมิดสิทธิ ซึ่งคณะกรรมการเห็นว่าการดำเนินคดีนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคเป็นส่วนรวม คณะกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งพนักงานอัยการโดยความเห็นชอบของอธิบดีกรมอัยการหรือข้าราชการในสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งมีคุณสมบัติไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ เป็นเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคเพื่อให้มีหน้าที่ดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาแก่ผู้กระทำการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคในศาล และเมื่อคณะกรรมการได้แจ้งไปยังกระทรวงยุติธรรมเพื่อแจ้งให้ศาลทราบแล้ว ให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจดำเนินคดีตามที่คณะกรรมการมอบหมายได้

¹¹⁴ มาตรา 9 ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค” ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ เลขาธิการนายกรัฐมนตรี ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม ปลัดกระทรวงคมนาคม เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา และผู้ทรงคุณวุฒิอีกไม่เกินแปดคนซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้ง เป็นกรรมการ และเลขาธิการคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นกรรมการและเลขานุการ

¹¹⁵ คำอธิบายวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค ทฤษฎี : ปฏิบัติ (น. 115). เล่มเดิม.

ในการดำเนินคดีในศาล ให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคมียอำนาจฟ้องเรียกทรัพย์สิน หรือค่าเสียหายให้แก่ผู้บริโภคที่ได้อ้างข้อได้ด้วย และในการนี้ให้ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง”

“มาตรา 40 สมาคมใดมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภคหรือต่อต้านการแข่งขันอันไม่เป็นธรรมทางการค้า และข้อบังคับของสมาคมดังกล่าวในส่วนที่เกี่ยวกับคณะกรรมการสมาชิก วิธีการดำเนินการของสมาคมเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง สมาคมนั้นอาจยื่นคำขอให้คณะกรรมการรับรองเพื่อให้สมาคมนั้นมีสิทธิและอำนาจฟ้องตามมาตรา 41 ได้

การยื่นคำขอตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การรับรองสมาคมตามวรรคหนึ่ง ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

“มาตรา 41 ในการดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค ให้สมาคมที่คณะกรรมการรับรองตามมาตรา 40 มีสิทธิในการฟ้องคดีแพ่ง คดีอาญา หรือดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในคดีเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคได้ และให้มีอำนาจฟ้องเรียกค่าเสียหายแทนสมาชิกของสมาคมได้ ถ้ามีหนังสือมอบหมายให้เรียกค่าเสียหายแทนจากสมาชิกของสมาคม

ในการดำเนินคดีตามวรรคหนึ่ง มิให้สมาคมถอนฟ้อง เว้นแต่ศาลจะอนุญาต เมื่อศาลเห็นว่าการถอนฟ้องนั้นไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นส่วนรวม สำหรับคดีแพ่งเกี่ยวกับการเรียกค่าเสียหายแทนสมาชิกของสมาคม การถอนฟ้องหรือการพิพากษาในกรณีที่อยู่ความตกลงหรือประนีประนอมยอมความกัน จะต้องมิหนังสือแสดงความยินยอมของสมาชิกผู้มอบหมายให้เรียกค่าเสียหายแทนมาแสดงต่อศาลด้วย”

เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาตรา 19 วรรคสอง สรุปหลักการได้ว่า ในการฟ้องคดีโดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หรือสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองให้ระบุชื่อและที่อยู่ของผู้บริโภคให้ชัดเจน และในกรณีที่สมาคมเป็นผู้ฟ้องและเรียกค่าเสียหาย สามารถเรียกค่าเสียหายได้เฉพาะผู้บริโภคที่เป็นสมาชิกของสมาคมขณะยื่นคำฟ้องเท่านั้น ในส่วนของมาตรา 19 วรรคสาม กำหนดหลักการในการถอนฟ้องหรือประนีประนอมยอมความในคดีผู้บริโภคไว้ โดยจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องมาแสดงต่อศาล และกรณีขอถอนฟ้องนั้น ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตได้ต่อเมื่อเห็นว่าการถอนฟ้องนั้นไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นส่วนรวม¹¹⁶

¹¹⁶ แหล่งเดิม.

สำหรับตามมาตรา 19 วรรคสี่ มีข้อพิจารณา ดังนี้¹¹⁷

1. เนื้อหาของมาตรา 19 วรรคสี่ ที่บัญญัติว่า “ถ้าภายหลังที่ได้มีการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว สมาคมผู้ยื่นฟ้องถูกเพิกถอนการรับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค...” แสดงให้เห็นว่ามาตรา 19 วรรคหนึ่ง ที่บัญญัติให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคหรือสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองมีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีแทนผู้บริโภคนั้น มีความหมายจำกัดเพียงการดำเนินคดีแทนในส่วนที่กระทำต่อเนื่องจากการเป็นโจทก์ฟ้องแทนเท่านั้น ไม่ได้มีความหมายถึงการต่อสู้คดีแทนผู้บริโภคที่ถูกฟ้องเป็นจำเลย

2. การมีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีแทนของคณะกรรมการตามมาตรา 19 วรรคหนึ่ง แม้จะต่อสู้คดีแทนจำเลยในคดีที่ผู้บริโภคถูกฟ้องเป็นจำเลยไม่ได้ แต่ถ้าหากเป็นจำเลยตามฟ้องแย้งเนื่องจากถูกจำเลยเดิมหรือผู้ประกอบการธุรกิจฟ้องแย้ง จะต่อสู้ในฐานะเป็นจำเลยตามฟ้องแย้งได้หรือไม่ นั้น เห็นว่าตามมาตรา 19 วรรคหนึ่ง ให้มีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีแทนผู้บริโภค ดังนั้นเมื่อมีอำนาจฟ้องคดีแทนแล้วหากมีกระบวนการพิจารณาอย่างอื่นในภายหลังในคดีที่เป็นโจทก์ฟ้องแทนผู้บริโภค ก็สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาดังกล่าวแทนผู้บริโภคได้ จึงสามารถให้การแก้คดีตามฟ้องแย้งได้ ถือว่าเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีเดิมที่มีอำนาจอยู่แล้ว

3. มาตรา 19 วรรคสี่ บัญญัติให้ศาลแจ้งให้ผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องทราบถึงการถูกเพิกถอนและกำหนดระยะเวลาที่ต้องเข้ามาในคดีกับมีบท Sanction ให้ศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดีหากบุคคลดังกล่าวไม่เข้ามาภายในเวลาที่กำหนด เฉพาะกรณีที่ศาลเห็นว่าผู้บริโภคนั้นอาจไม่ทราบถึงการถูกเพิกถอนการรับรองที่แสดงให้เห็นว่า หากเป็นกรณีที่ศาลเห็นว่าผู้บริโภคนั้นอาจไม่ทราบถึงการถูกเพิกถอน ศาลก็ไม่จำเป็นต้องแจ้งและกำหนดเวลาให้เข้ามาในคดีให้ผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องทราบ และหากผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องไม่เข้ามาในคดีภายหลังที่สมาคมผู้ยื่นฟ้องแทนถูกเพิกถอนการรับรองภายในระยะเวลาอันควร ย่อมมีพฤติการณ์ที่บ่งชี้ว่าผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องนั้นไม่ประสงค์ที่จะเข้ามาดำเนินคดีต่อไป ศาลก็น่าจะมีคำสั่งจำหน่ายคดีส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้นได้เลย โดยศาลไม่อยู่ในบังคับที่จะต้องแจ้งและกำหนดเวลาให้บุคคลดังกล่าวทราบก่อนตามที่มาตรา 19 วรรคสี่ บัญญัติไว้แต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม หากไม่ปรากฏว่าสมาคมผู้ฟ้องแทนดำเนินกระบวนการพิจารณาไปในทางที่จะทำให้รูปคดีผู้บริโภคเสียหายและการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ได้กระทำไปก่อนถูกเพิกถอนการรับรองล้วนสมประโยชน์ของผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องทุกประการ ย่อมเป็นพฤติการณ์แห่งคดีที่มีข้อบ่งชี้ว่าผู้บริโภคนั้นอาจไม่ทราบถึงการถูกเพิกถอนการรับรองที่ศาลน่าจะต้องแจ้งและกำหนด

¹¹⁷ แหล่งเดิม.

ระยะเวลาที่ต้องเข้ามาในคดีให้ผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องทราบก่อนที่จะมีคำสั่งจำหน่ายคดี ทั้งนี้เพื่อจัดปัญหาที่อาจจะมีตามมาภายหลังจากมีคำสั่งจำหน่ายคดี

4. ถ้อยคำตามบทบัญญัติที่ว่า “ให้ศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดีส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น” มีข้อสังเกต 2 ประการ

ประการแรก การสั่งจำหน่ายคดีเป็นอำนาจของศาล ดังนั้น ศาลจึงใช้ดุลพินิจที่จะสั่งจำหน่ายคดีหรือไม่ก็ได้ ซึ่งสอดคล้องกับอำนาจสั่งจำหน่ายคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 132 ที่มีบรรทัดฐานของศาลฎีกาตลอดมาว่า แม้จะเข้าเกณฑ์ตามที่กฎหมายกำหนดให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดี แต่หากศาลเห็นสมควรจะไม่สั่งจำหน่ายคดีก็ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 5076/2549, 1929/2539) ดังนั้น หากสมาคมที่ฟ้องคดีแทนถูกฟ้องการรับรองภายหลังจากที่ได้มีการสืบพยานโจทก์เสร็จสิ้นแล้ว และปรากฏว่ามีผู้บริโภครายอื่น ๆ เข้ามาในคดีด้วย การที่มีผู้บริโภคบางรายไม่เข้ามาในคดีก็มีได้เป็นอุปสรรคขัดข้องที่จะดำเนินคดีต่อไปแต่อย่างใด หรือกรณีที่สมาคมถูกฟ้องการรับรองขณะคดีอยู่ในชั้นพิจารณาอุทธรณ์หรือฎีกา เป็นต้น กรณีเหล่านี้ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณี อาจเห็นสมควรไม่สั่งจำหน่ายคดีส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้นได้

ประการที่สอง การที่ผู้บริโภคคนใดไม่ใช่สิทธิเข้ามาในคดีตามมาตรา 19 วรรคสี่เป็นเรื่องเฉพาะตัวของผู้บริโภคคนนั้นเท่านั้น ดังนั้น กฎหมายจึงจำกัดขอบเขตอำนาจการสั่งจำหน่ายคดีของศาลว่า “...สั่งจำหน่ายคดีส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น” เท่านั้น ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้บริโภคอื่นซึ่งเข้ามาในคดีแล้วไม่ได้

5. กรณีที่ผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องเข้ามาดำเนินคดีต่อไป กฎหมายได้รับรองผลการดำเนินคดีที่สมาคมได้กระทำมาแล้วก่อนถูกฟ้องการรับรองว่า “บรรดากระบวนการพิจารณาที่ได้ทำไปก่อนเข้ามาในคดีให้มีผลผูกพันผู้บริโภคนั้นด้วย” ดังนั้น คู่ความในคดี คือ ผู้บริโภคที่เข้ามาในคดีและผู้ประกอบธุรกิจซึ่งเป็นจำเลยจะต้องถูกผูกพันในผลแห่งกระบวนการพิจารณาที่ได้กระทำไปแล้วทั้งหมด จะขอดำเนินกระบวนการพิจารณาใหม่ไม่ได้ หากศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือในประเด็นแห่งคดีแล้วคู่ความย่อมต้องห้ามมิให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลนั้นเกี่ยวกับคดีหรือประเด็นที่ได้วินิจฉัยชี้ขาดแล้ว เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นของกฎหมายที่บัญญัติไว้ใน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 144¹¹⁸ ประกอบพระราชบัญญัติวิธีพิจารณา
คดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 มาตรา 7¹¹⁹ ทุกประการ

ตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 สรุปได้ว่า
พระราชบัญญัติดังกล่าวให้อำนาจบุคคลบางประเภทมีอำนาจฟ้องคดีและดำเนินคดีแทนผู้บริโภคร
ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคร และสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครรับรองตาม
พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคร พ.ศ. 2522 ซึ่งทั้งสององค์กรดังกล่าวมีอำนาจดำเนินคดีแทน
ผู้บริโภครตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภคร พ.ศ. 2522 อยู่แล้ว แต่ที่ต้องบัญญัติซ้ำ
ไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 เพราะกฎหมายมุ่งประสงค์ที่จะกำหนด
หลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีของทั้งสององค์กรเพิ่มเติมจากที่มีอยู่ในกฎหมายฉบับนั้น นอกจาก
สององค์กรดังกล่าวแล้ว ยังมีอีกองค์กรหนึ่งที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภครได้ คือ มูลนิธิ
ที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครรับรองซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติ
ความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ซึ่งให้อำนาจแก่มูลนิธิ
ดังกล่าวสามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายแทนผู้ที่ได้รับความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยได้
จึงต้องถือว่ามูลนิธินั้นอยู่ในความหมายของผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภครตามพระราชบัญญัตินี้
ด้วยเพราะเป็นองค์กรที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภครตามกฎหมายอื่น ดังนั้น หลักเกณฑ์ในการ
ฟ้องและดำเนินคดีของคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครและสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครอง

¹¹⁸ มาตรา 144 เมื่อศาลใดมีคำพิพากษา หรือคำสั่งวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือในประเด็นข้อใดแห่งคดีแล้ว ห้ามมิให้ดำเนิน
กระบวนการพิจารณาในศาลนั้นอันเกี่ยวกับคดีหรือประเด็นที่ได้วินิจฉัยชี้ขาดแล้วนั้น เว้นแต่กรณีจะอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่ง
ประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วย

(1) การแก้ไขข้อผิดพลาดเล็กน้อยหรือข้อผิดพลาดเล็กน้อยอื่น ๆ ตามมาตรา 143

(2) การพิจารณาใหม่แห่งคดีซึ่งได้พิจารณาและชี้ขาดตัดสินไปฝ่ายเดียวตามมาตรา 209 และคดีที่เอกสารได้สูญ
หายหรือบุบสลายตามมาตรา 53

(3) การขึ้น การยอมรับ หรือไม่ยอมรับ ซึ่งอุทธรณ์หรือฎีกาตามมาตรา 229 และ 247 และการดำเนินวิธีบังคับ
ชั่วคราวในระหว่างการขึ้นอุทธรณ์ หรือฎีกาตามมาตรา 254 วรรคสุดท้าย

(4) การที่ศาลฎีกาหรือศาลอุทธรณ์ส่งคดีขึ้นไปยังศาลล่างที่ได้พิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้น เพื่อให้พิพากษา
ใหม่หรือพิจารณาและพิพากษาใหม่ตามมาตรา 243

(5) การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งตามมาตรา 302

ทั้งนี้ไม่เป็นการตัดสิทธิในอันที่จะบังคับตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 16 และ 240 ว่าด้วยการดำเนินกระบวนการ
พิจารณาโดยศาลอื่นแต่ต่าง

¹¹⁹ มาตรา 7 กระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภครให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้และข้อกำหนดของ
ประธานศาลฎีกาตามมาตรา 6 ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อกำหนดดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ผู้บริโภครับรองต้องพิจารณากฎหมายทั้งสองฉบับประกอบกัน หากส่วนใดมีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์แตกต่างไปจากเดิมก็ต้องบังคับตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 เช่น การฟ้องคดีโดยคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวงก็ไม่ต้องนำมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาใช้บังคับ แต่ถ้าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กำหนดหลักเกณฑ์ที่แตกต่างหรือเพิ่มเติมก็ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ เช่น การฟ้องคดีโดยสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรอง เดิมไม่ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียม แต่ปัจจุบันต้องถือว่าได้รับยกเว้นตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 หรือการฟ้องเรียกค่าเสียหายแทนสมาชิกของสมาคมซึ่งเดิมพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ไม่ได้จำกัดว่าให้ทำได้เฉพาะผู้ที่ เป็นสมาชิกอยู่ในขณะที่ยื่นฟ้องเท่านั้น แต่เมื่อพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กำหนดว่าให้เรียกค่าเสียหายแทนได้เฉพาะผู้ที่ เป็นสมาชิกอยู่ในขณะที่ยื่นฟ้อง จึงต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เป็นต้น¹²⁰

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ยังมีกฎหมายที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคที่สำคัญอีกฉบับหนึ่ง คือ พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 โดยกล่าวถึงผู้ที่มีสิทธิในการฟ้องคดีไว้ในมาตรา 10 ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับมาตรา 39 และมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยให้สิทธิแก่มูลนิธิที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายแทนผู้บริโภคเพิ่มเติมขึ้นมาซึ่งได้บัญญัติไว้ ดังนี้

“มาตรา 10 ให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค สมาคม และมูลนิธิซึ่งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคให้การรับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค มีอำนาจฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายแทนผู้บริโภคได้ โดยให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องและดำเนินคดีแทนตามกฎหมายดังกล่าวมาใช้บังคับโดยอนุโลม

การฟ้องและดำเนินคดีแทนผู้เสียหายตามวรรคหนึ่ง ให้ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง แต่ไม่รวมถึงความรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมในชั้นที่สุด”

¹²⁰ จาก คำอธิบายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 (น. 78 – 81), ชาญณรงค์ ปราณีจิตต์, ม.ป.ป., ม.ป.ท.: สำนักงานศาลยุติธรรม, ลิขสิทธิ์ 2551 โดยสำนักงานศาลยุติธรรม.

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551 ที่มาตรา 3 บัญญัติเพียงว่าคดีผู้บริโศกมีความหมายอย่างไร ส่วนบุคคลใดเป็นผู้ที่มีอำนาจนำคดีมาสู่ศาลหรือจะเสนอคำฟ้องต่อศาลได้และเสนอได้เมื่อใดจึงต้องบังคับตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551 มาตรา 19 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ที่นำมาใช้บังคับโดยอนุโลมตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551 มาตรา 7 เมื่อคดีผู้บริโศกเป็นคดีมีข้อพิพาท จึงเสนอคำฟ้องต่อศาลได้เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่งโดยพิจารณาไปตามลักษณะของคดีผู้บริโศกแต่ละประเภท จึงสรุปได้ว่าบุคคลที่มีอำนาจฟ้องหรือถูกฟ้องในคดีผู้บริโศกแบ่งได้ 4 ประเภท ดังนี้¹²¹

- 1) บุคคลทั่วไป
- 2) คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโศก
- 3) สมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโศกรับรอง
- 4) มูลนิธิที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโศกรับรอง

บุคคลทั่วไปตามข้อ 1) อาจเป็นผู้บริโศกหรือบุคคลอื่นที่ได้รับความเสียหายโดยตรงย่อมเป็นโจทก์ฟ้องคดีผู้บริโศกได้ ในทางกลับกันก็ถูกฟ้องเป็นจำเลยได้เช่นกัน ส่วนบุคคลตามข้อ 2) ถึงข้อ 4) เป็นผู้ที่มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโศกตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551 มาตรา 19 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโศก พ.ศ. 2522 มาตรา 40 และพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 10 แต่บุคคลดังกล่าวไม่อาจถูกฟ้องเป็นจำเลยแทนผู้บริโศกได้

1. บุคคลทั่วไป

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แบ่งบุคคลออกเป็นบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล บุคคลดังกล่าวจึงอาจเป็นโจทก์หรือจำเลยในคดีผู้บริโศกได้ ถ้าเป็นการฟ้องคดีผู้บริโศกที่เป็นคดีแพ่งระหว่างผู้บริโศกกับผู้ประกอบธุรกิจตามมาตรา 3 (1) บุคคลที่เป็นโจทก์และจำเลยแต่ละฝ่ายต้องเป็นผู้บริโศกและผู้ประกอบธุรกิจ แต่ในขณะที่ยื่นฟ้องอาจพ้นจากการเป็นผู้ประกอบธุรกิจโดยเลิกกิจการไปแล้วก็ได้ ถ้าผู้บริโศกหรือผู้ประกอบธุรกิจถึงแก่ความตายไปแล้ว จะต้องให้ทายาทหรือผู้จัดการมรดกของผู้บริโศกหรือผู้ประกอบธุรกิจเป็นโจทก์ หรือฟ้องทายาทหรือผู้จัดการของผู้บริโศกหรือผู้ประกอบธุรกิจเป็นจำเลย

¹²¹ คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก (น. 81 – 85). เล่มเดิม.

ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องหรือผู้รับช่วงสิทธิจากผู้บริโภครหรือผู้ประกอบการเป็นโจทก์ฟ้องคดีผู้บริโภคได้ รวมถึงการแปลงหนี้ใหม่โดยเปลี่ยนตัวลูกหนี้จากผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการไปเป็นบุคคลอื่นย่อมถือว่าเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวพันกันกับคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (3) จึงถูกฟ้องเป็นคดีผู้บริโภคได้

ผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการอาจมอบอำนาจให้บุคคลอื่นซึ่งมิได้เป็นผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการเป็นโจทก์หรือจำเลยแทนตนได้ สำหรับผู้บริโภคหรือผู้ประกอบการที่เป็นผู้เยาว์ผู้แทนโดยชอบธรรมย่อมมีอำนาจฟ้องคดีแทนหรือต่อสู้คดีแทนผู้เยาว์ได้

2. คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 19 มีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (1) แทนผู้บริโภคได้ โดยให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นคณะบุคคลที่ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคล ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 10 (7) มีอำนาจดำเนินคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคตามที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเห็นสมควรด้วยตนเอง หรือมีผู้ร้องขอตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติเดียวกันหากคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเห็นว่าการดำเนินคดีนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคโดยรวม คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจึงเป็นโจทก์ฟ้องคดีผู้บริโภคแทนผู้บริโภคในกรณีดังกล่าวได้โดยไม่ต้องได้รับมอบหมายจากผู้บริโภค โดยผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคจะฟ้องคดีแทนได้ต้องเป็นผู้บริโภคตามนิยามของ “คดีผู้บริโภค” ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคอาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองหรือแต่งตั้งพนักงานอัยการโดยความเห็นชอบของอัยการสูงสุดหรือเจ้าหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภคซึ่งเป็นข้าราชการในสำนักงาน คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นผู้ดำเนินการแทนตามมาตรา 39 ก็ได้ ตามระเบียบคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคว่าด้วยการปฏิบัติราชการเพื่อประชาชนของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2547

นอกจากนี้ คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคยังมีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภคที่เป็นคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3 (2) อันเป็นคดีที่ผู้ประกอบการให้خذใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 แทนผู้เสียหายด้วย โดยมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายแทน

ผู้เสียหายได้ โดยนำบทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องและดำเนินคดีแทนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

3. สมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรอง

สมาคมที่ได้จดทะเบียนแล้วจะมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 83 ซึ่งตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 19 กำหนดให้สมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองมีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภคได้ด้วย และให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาใช้บังคับโดยอนุโลม โดยจำกัดอำนาจไว้แต่เพียงว่าถ้ามีการเรียกค่าเสียหายแทนผู้บริโภคมาในฟ้อง จะเรียกให้ชำระได้เฉพาะแก่ผู้บริโภคที่เป็นสมาชิกของสมาคมอยู่ในขณะยื่นฟ้องเท่านั้น ซึ่งจะต้องมีหนังสือมอบหมายให้เรียกค่าเสียหายแทนจากผู้บริโภคที่เป็นสมาชิกของสมาคมตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 41

สมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองที่จะมีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภคแทนผู้บริโภคซึ่งเป็นคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 (1) ได้ ต้องเป็นสมาคมที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภคหรือต่อต้านการแข่งขันอันไม่เป็นธรรมทางการค้า ซึ่งได้ยื่นคำขอตามมาตรา 40 ต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคให้รับรองเพื่อให้สมาคมนั้นมีสิทธิและอำนาจฟ้องตามมาตรา 41 และคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคได้ให้รับรองแล้วตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และกฎกระทรวงสมัยที่ 9 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522

นอกจากนี้ สมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองยังมีอำนาจฟ้องคดีผู้บริโภคที่เป็นคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3 (2) ซึ่งเป็นคดีที่ฟ้องผู้ประกอบการให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 แทนผู้เสียหายด้วยโดยมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ให้สมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองมีอำนาจฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายแทนผู้เสียหายได้ โดยให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องและดำเนินคดีแทนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 40 และมาตรา 41 มาใช้บังคับโดยอนุโลม แต่สมาคมดังกล่าวฟ้องคดีแทนผู้บริโภคได้แต่เฉพาะผู้บริโภคที่เป็นสมาชิกของสมาคมอยู่ในขณะยื่นฟ้องเท่านั้น

4. มุณินิธิที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรอง

มุณินิธิที่ได้จดทะเบียนแล้วมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 122 มุณินิธิที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคหรือพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มีอำนาจฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายแทนผู้เสียหายได้ โดยนำบทบัญญัติเกี่ยวกับการฟ้องคดีตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมาใช้บังคับโดยอนุโลมตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ทำนองเดียวกับสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองตามที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 3 แต่ปรากฏว่ามาตรา 40 และมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 บัญญัติให้สิทธิเฉพาะสมาคมเท่านั้นที่อาจยื่นคำขอให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค โดยมิได้บัญญัติให้สิทธิแก่มุณินิธิแต่อย่างใด ในขณะที่จึงไม่มีมุณินิธิที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองที่จะฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 แต่อย่างใด

3.5 ผู้มีสิทธิฟ้องคดีตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม)

ที่มาและหลักการของร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) มีจุดเริ่มต้นจากการที่สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) ได้ยกร่างพระราชบัญญัติการดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับหลักทรัพย์ พ.ศ. ขึ้น เนื่องจากที่ผ่านมาพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ได้กำหนดให้อำนาจคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ฟ้องคดีแทนผู้ถือหุ้นกู้ได้ แต่มักไม่ประสบความสำเร็จ ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้ (1) บทบัญญัติที่ให้อำนาจคณะกรรมการฯ ฟ้องคดีแทนผู้ถือหุ้นกู้ได้นั้นเป็นบทบัญญัติที่กำหนดอำนาจไว้ค่อนข้างสั้น ขาดความชัดเจน ทำให้ไม่ทราบว่าหน้าที่คณะกรรมการฯ ได้ฟ้องแทนแล้วผู้เสียหายรายอื่นจะฟ้องเข้ามาได้อีกหรือไม่ (2) การฟ้องคดีแทนผู้เสียหายดังกล่าวไม่ค่อยจะได้รับความร่วมมือจากผู้เสียหาย นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่ผู้ลงทุนในตลาดทุนได้รับความเสียหายจากการซื้อหรือขายหลักทรัพย์อันเนื่องมาจากการกระทำผิดตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ เช่น การให้ข้อมูลเท็จหรือไม่ครบถ้วนในการเสนอขายหลักทรัพย์ การสร้างราคาหลักทรัพย์ให้สูงขึ้น ดังนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้ลงทุนในตลาดทุน ให้ผู้ลงทุนได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากการที่มีการฝ่าฝืนกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์โดยไม่จำเป็นต้อง

ฟ้องคดีเอง ซึ่งอาจจะไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายและอาจต้องใช้เวลาาน สำนักงาน ก.ล.ต. จึงจำเป็นต้องยกร่างกฎหมายฉบับดังกล่าวขึ้น

ในการยกร่างพระราชบัญญัติการดำเนินคดีแบบกลุ่มเกี่ยวกับหลักทรัพย์ พ.ศ. ของสำนักงาน ก.ล.ต. ได้นำหลักการส่วนใหญ่มาจากการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ตาม Rule 23 แห่ง Federal Rules of Civil Procedure ของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งผลักดันให้ผู้เสียหายร่วมกันมีบทบาทสำคัญยิ่งขึ้น โดยร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ส่วน คือ

1. เงื่อนไขที่เหมาะสมในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ซึ่งได้นำหลักการของประเทศสหรัฐอเมริกาที่กำหนด โดยกำหนดให้ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม

2. การดำเนินกระบวนการพิจารณานั้น ยังอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นส่วนใหญ่ แต่จะมีการกำหนดกระบวนการพิจารณาบางกรณีเพื่อใช้สำหรับการดำเนินคดีแบบกลุ่มโดยเฉพาะ เช่น กรณีการถอนคำฟ้อง ในคดีสามัญ บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้กำหนดหลักการของการถอนคำฟ้องไว้ว่า หากเป็นกรณีจำเลยยังไม่ได้ยื่นคำให้การ โจทก์เพียงแต่บอกกล่าวต่อศาล แต่ถ้าจำเลยยื่นคำให้การมาแล้วก็ต้องฟังคำโต้แย้งของจำเลยก่อน แต่ในหลักการของการดำเนินคดีแบบกลุ่มนั้น กำหนดให้เป็นดุลพินิจของศาลเป็นผู้พิจารณาในทุกกรณีว่าสมควรอนุญาตให้ถอนคำฟ้องหรือไม่ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มเป็นสำคัญ เพราะหากปล่อยให้โจทก์ถอนคำฟ้องได้ตามหลักทั่วไป โจทก์อาจอาศัยการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นเครื่องมือในการบีบบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายให้กับตน เมื่อจำเลยยอมชดใช้ค่าเสียหายก็ขอถอนคำฟ้อง ซึ่งจะเกิดความเสียหายต่อสมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีจำนวนมากได้

3. สิ่งจูงใจให้เกิดการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินคดีแบบกลุ่มคือทนายความซึ่งเป็นผู้ที่ผลักดันให้มีการฟ้องคดี ซึ่งทนายความจะเป็นผู้ตรงค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำเนินคดีทั้งหมดไปก่อน โดยมีเงินรางวัลทนายความเป็นสิ่งจูงใจในการดำเนินการ

เมื่อสำนักงาน ก.ล.ต. ได้ดำเนินการยกร่างพระราชบัญญัติการดำเนินคดีแบบกลุ่มในการฟ้องคดีเกี่ยวกับหลักทรัพย์ พ.ศ. แล้วเสร็จเมื่อปลายปี พ.ศ. 2545 จึงได้ส่งให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาเป็นการล่วงหน้าก่อนที่จะนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา ซึ่งเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกาในขณะนั้น (ศาสตราจารย์พิเศษชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนสานต์) ได้พิจารณาแล้วเห็นควรให้คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งพิจารณาว่าควรนำหลักการการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาใช้กับคดีที่มีผู้เสียหายจำนวนมากอันเกิดจากมูลละเมิด หรือการผิดสัญญา หรือความเสียหายที่เกิดจากกฎหมายเฉพาะต่าง ๆ ที่มุ่งประสงค์จะ

คุ้มครองบุคคลจำนวนมาก เช่น คดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม คดีเกี่ยวกับแรงงาน ด้วยหรือไม่ เนื่องจากเห็นว่า หากนำกฎหมายดังกล่าวมาใช้กับการฟ้องคดีอื่น ๆ ด้วย ก็เป็นการอำนวยความสะดวกในทางกระบวนวิธีให้แก่ประชาชน เนื่องจากการฟ้องคดีแบบกลุ่มนั้นเป็นการฟ้องคดีที่ทำให้ประหยัดเวลา และค่าใช้จ่ายตลอดจนเป็นการลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกทางหนึ่ง

ในเรื่องดังกล่าว คณะกรรมการฯ ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มเป็นผู้รับผิดชอบในการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยคณะอนุกรรมการฯ เห็นควรกำหนดบทบัญญัติในเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และเริ่มร่างกฎหมายดังกล่าวตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2544 โดยได้ศึกษาหลักกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มของประเทศต่าง ๆ ประกอบการพิจารณาการร่าง นอกจากนี้ เพื่อให้การร่างกฎหมายเป็นไปด้วยความละเอียดรอบคอบและเกิดประสิทธิผลสูงสุด สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มตามโครงการ Developing a Thai Class Action Law จากองค์การ U.S. Agency for International Development (USAID) ภายใต้โครงการ Accelerating Bar Association (ABA) และสำนักงาน ก.ล.ต. โดยจัดให้มีการประชุมข้ามชาติ (Video Conference) ระหว่างนักกฎหมายไทยและนักกฎหมายจากประเทศสหรัฐอเมริกา 2 ครั้ง ณ สถานทูตสหรัฐอเมริกา และมีการเดินทางไปศึกษาดูงานเรื่องการดำเนินคดีแบบกลุ่มของคณะอนุกรรมการฯ และผู้ศึกษาวิจัย ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกา การจัดสัมมนานักกฎหมายไทยเพื่อรับฟังความคิดเห็นร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม และการจัด International Class Action Workshop ซึ่งมีนักกฎหมายไทยจากทุกสาขาอาชีพเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการกับนักกฎหมายและผู้เชี่ยวชาญจากประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งประกอบด้วย ศาสตราจารย์ทางกฎหมาย ผู้พิพากษา ทนายความ และนักวิชาการของประเทศสหรัฐอเมริกา จากการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งหมด คณะอนุกรรมการฯ ได้รวบรวมข้อมูลและความคิดเห็นที่ได้ทั้งหมดมาประกอบการร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มและเสนอให้คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งพิจารณา ซึ่งคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้ดำเนินการพิจารณาเสร็จแล้ว¹²² โดยคณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย

¹²² จาก เรื่องเสร็จที่ 585 – 586/2553 บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาประกอบร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ...) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) (น.2-4), โดย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

วิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาแล้ว ตามที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเสนอ เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2555 และให้ส่งคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรพิจารณา ก่อนเสนอสภาผู้แทนราษฎรพิจารณา¹²³

สำหรับร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ได้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยเพิ่มหมวด 4 การดำเนินคดีแบบกลุ่ม มาตรา 222/1 ถึงมาตรา 222/50 ในลักษณะ 2 วิธีพิจารณาวิสามัญในศาลชั้นต้น ภาค 2 วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น โดยแบ่งบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

1. บททั่วไป
2. การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่มตามขั้นตอนปกติ
3. การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแบบกลุ่มตามขั้นตอนไม่ปกติ
4. คำพิพากษาและอายุความ

โดยกรณีศึกษาของวิทยานิพนธ์นี้คือเรื่องของผู้มีสิทธิฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ซึ่งอยู่ในบททั่วไปของร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าว จึงขอเสนอเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

บททั่วไป (ส่วนที่ 1 มาตรา 222/1 ถึงมาตรา 222/4)

การดำเนินคดีแบบกลุ่มจะเริ่มต้นโดยการที่โจทก์ยื่นคำร้องขอดำเนินคดีแบบกลุ่ม พร้อมกับการเสนอคำฟ้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลพิจารณาอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม โดยผลของคำพิพากษาจะผูกพันสมาชิกกลุ่มทุกคน ซึ่งเป็นการยกเว้นหลักคำพิพากษาผูกพันเฉพาะคู่ความ (Res Judicata) ตามมาตรา 145 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยสามารถสรุปสาระสำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนในการฟ้องคดีแบบกลุ่มได้ ดังนี้

¹²³ ตามหนังสือเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร 0503/33989 ลงวันที่ 18 ธันวาคม 2555 ถึงเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม)

1. บทนิยาม (มาตรา 222/1)

ร่างกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มมีบทนิยามที่มีความสำคัญมากได้แก่ บทนิยามคำว่า “สมาชิกกลุ่ม” และ “กลุ่มบุคคล”

(ก) บทนิยามคำว่า “สมาชิกกลุ่ม” และ “กลุ่มบุคคล”

“สมาชิกกลุ่ม” หมายความว่า “บุคคลใด ๆ ที่อยู่ในกลุ่มบุคคล”

“กลุ่มบุคคล” หมายความว่า กลุ่มบุคคลที่มีลักษณะอย่างเดียวกันอันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายเดียวกัน และมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มเหมือนกัน แม้ว่าจะมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันก็ตาม ซึ่งสามารถแยกองค์ประกอบของคำว่า “กลุ่มบุคคล” ได้ดังนี้

- มีข้อเท็จจริงร่วมกัน กล่าวคือ ข้อเท็จจริงที่มีร่วมกันนั้นก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องร่วมกันของกลุ่มบุคคลหนึ่ง เช่น กรณีรถเก๋งระเบิดที่ถนนเพชรบุรีทำให้ผู้ได้รับความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก

- มีหลักกฎหมายเดียวกัน คือ มีสภาพแห่งข้อหาและข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาที่เหมือนกัน เช่น อาจเกิดจากการกระทำละเมิดหรือผิดสัญญาเหมือนกัน

(ข) บทนิยามคำว่า “การดำเนินคดีแบบกลุ่ม” หมายความว่า การดำเนินคดีที่ศาลอนุญาตให้เสนอคำฟ้องต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงสิทธิของโจทก์และสมาชิกกลุ่ม

2. คุณสมบัติของโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม

บุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นโจทก์ในคดีแบบกลุ่ม จะต้องทำหน้าที่แทนสมาชิกกลุ่มทั้งหมดซึ่งอาจมีจำนวนถึงหลายพันคน โดยที่ผู้นั้นไม่เคยพบปะกันหรือรู้จักกับสมาชิกกลุ่มมาก่อน จึงนับได้ว่าเป็นเรื่องที่เสี่ยงสำหรับผู้แทนกลุ่มที่จะต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีโดยอาจไม่ได้รับคืนในกรณีที่แพ้คดี นอกจากนี้ ผู้แทนกลุ่มอาจทำให้สมาชิกกลุ่มได้รับความเสียหายได้ในกรณีที่ดำเนินคดีโดยไม่มีประสิทธิภาพ กรณีจึงมีความจำเป็นเป็นที่ศาลจะต้องเข้ามาควบคุมตรวจสอบผู้ที่จะเป็นผู้แทนกลุ่มโดยเคร่งครัด

คุณสมบัติของโจทก์ประการแรก คือ ข้อเรียกร้องและข้อต่อสู้ของผู้แทนกลุ่มและสมาชิกกลุ่มจะต้องเป็นอย่างเดียวกันกับสมาชิกกลุ่ม (Typicality) ผู้นั้นจึงต้องเป็นผู้ที่มีสิทธิฟ้องคดีด้วยตนเอง หากคดีส่วนตัวของผู้แทนกลุ่มไม่สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้แล้ว ศาลก็ไม่สามารถอนุญาตให้เป็นผู้แทนคดีกลุ่มได้ เงื่อนไขประการแรกนี้จะเป็นหลักประกันที่ว่าผู้แทนกลุ่มจะรักษาประโยชน์ของกลุ่มอย่างเต็มที่เพราะผลประโยชน์ของผู้แทนกลุ่มเป็นเรื่องเดียวกันกับผลประโยชน์ของกลุ่มและประเด็นข้อต่อสู้หรือข้อกล่าวอ้างของผู้แทนกลุ่มย่อมเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มด้วย แต่เงื่อนไขความเหมือนกันดังกล่าวไม่ใช่เงื่อนไขโดยเคร่งครัด โดยศาลอาจจะพิจารณาแต่เพียงว่ากรณีไม่มีข้อขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ของผู้แทนกลุ่มและสมาชิกก็เพียงพอแล้ว และคุณสมบัติ

ของผู้แทนกลุ่มประการที่สอง คือ ผู้แทนกลุ่มจะต้องสามารถคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่มได้อย่างเท่าเทียมและเหมาะสม (Adequacy of Representation) เนื่องจากโจทก์ในคดีแบบกลุ่มนั้น นอกจากจะฟ้องคดีเพื่อปกป้องสิทธิของตนเองแล้ว จะต้องทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ ด้วย¹²⁴ โดยในมาตรา 222/5 แห่งร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. กล่าวถึงโจทก์ผู้มีสิทธิฟ้องคดีแบบกลุ่มในคดี ดังนี้

มาตรา 222/5 คดีที่มีสมาชิกกลุ่มจำนวนมากดังต่อไปนี้ โจทก์ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มอาจร้องขอให้มีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้

(1) คดีละเมิด

(2) คดีผิดสัญญา

(3) คดีเรียกร้องสิทธิตามกฎหมายต่าง ๆ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การคุ้มครองผู้บริโภค แรงงาน หลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ การแข่งขันทางการค้า

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า การฟ้องคดีผู้บริโภคตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. นั้น ผู้ที่จะใช้สิทธิในการฟ้องคดีผู้บริโภคด้วยวิธีการดำเนินคดีแบบกลุ่มได้จะต้องเป็นผู้ถูกโต้แย้งสิทธิตามมาตรา 55 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล และอยู่ในความหมายของคำว่าสมาชิกกลุ่ม และกลุ่มบุคคล ตามมาตรา 222/1

¹²⁴ เรื่องเสรีที่ 585 – 586/2553 บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาประกอบร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) (น. 10 - 11), เรื่องเดิม.